

فصل نامه علوم و فنون مدیریت اطلاعات

سال اول، شماره دوم - بهار ۱۳۹۵، شماره پیاپی ۲

صاحب امتیاز: دانشگاه قم

مدیر مسئول: رضا کریمی

سر دبیر: پروفسور مرتضی کوکبی

جانشین سر دبیر: دکتر مهدی محمدی

اعضای هیات تحریریه به ترتیب حروف الفبا:

دکتر فهیمه باب الحوائجی (دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات تهران)
دکتر زاهد بیگدلی (استاد گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز)
دکتر محمد حسن زاده (دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه تربیت مدرس)
پروفسور احمد شعبانی (استاد گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه اصفهان)
دکتر حسن کیانی خوزستانی (دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه الزهراء)
دکتر مهدی محمدی (استادیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه قم)
دکتر یعقوب نوروزی (دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه قم)

مدیر اجرایی و دبیر تحریریه: سکینه فلسفین

ویراستار: عبدالحسین طالعی

ویراستار انگلیسی: دکتر محمد رضا فخرروحانی

حروفچین و صفحه‌آرا: محمدباقر مهرآبادی

طراح جلد: مهندس روح ا... محمدی

داوران این شماره به ترتیب حروف الفبا:

دکتر علیرضا اسفندیاری مقدم، دکتر امیر ریسمان باف، دکتر محمد رضا سلیمانی، دکتر رحمت الله فتاحی، دکتر میترا قیاسی
دکتر مهدی محمدی، دکتر اورانوس تاج الدینی، دکتر زهره میرحسینی، دکتر زاهد بیگدلی، دکتر میترا صمیعی، دکتر امیر
رضا اصنافی

یادآوری:

- پژوهشنامه علوم و فنون مدیریت اطلاعات، مقالات پژوهشی و مروری را در حوزه‌های مدیریت اطلاعات، مدیریت دانش، اطلاع سنجی اصطلاح شناسی، جامعه اطلاعاتی، مدیریت اطلاعات و فناوری اطلاعات، پردازش و سازماندهی اطلاعات، و سایر زمینه‌های مرتبط در عرصه مدیریت اطلاعات منتشر می‌سازد.
- مسئولیت مطالب هر مقاله برعهده نویسنده است.
- نقل مطالب مقاله‌های فصل‌نامه با ذکر مأخذ آزاد است.
- فصل‌نامه در ویرایش، اختصار و اصلاح مقاله‌ها آزاد است.

نشانی فصل‌نامه: قم: بلوار الغدیر، دانشگاه قم: کتاب‌خانه مرکزی، قسمت مجلات علمی، دفتر فصل‌نامه نشریه
علوم و فنون مدیریت اطلاعات.

تلفن: ۶۱-۰۳۳۶۰-۲۵۳۳۱۰۳۳۶۰ سامانه نشریه stim.qom.ac.ir

نشانی الکترونیک: Stim@Qom.ac.ir

وب سایت اختصاصی مجلات علمی دانشگاه قم: stim.qom.ac.ir

پذیرش مقاله در این در این مجله فقط از طریق ثبت در سامانه (stim.qom.ac.ir) امکان پذیر است

راهنمای شرایط تنظیم و ارسال مقالات

جهت ارسال مقالات در قسمت ورود به سامانه گزینه ثبت نام در سامانه را انتخاب نمایید و سپس با نام و رمز کاربری که به پست الکترونیکی شما ارسال شده وارد سامانه شوید. در گزینه ارسال مقالات جدید، مراحل ده گانه (انتخاب نوع مقاله، وارد کردن عنوان، اضافه کردن نویسندگان، وارد کردن چکیده، افزودن کلیدواژگان، توضیحات تکمیلی، داوران پیشنهادی، اضافه کردن فایل‌ها و تکمیل ارسال مقاله) را طی نمایید.

راهنمای تنظیم مقاله:

عنوان مقاله به همراه چکیده و کلیدواژه‌های فارسی در صفحه اول آورده شود. مشخصات نویسندگان شامل نام و نام خانوادگی، مرتبه علمی، شماره تلفن، نشانی الکترونیکی و وابستگی سازمانی (به فارسی و انگلیسی در فایل‌هایی جداگانه) در هنگام ارسال مقاله بارگذاری شود. چکیده های فارسی و انگلیسی، ساختار یافته و دارای چهار بخش (هدف، روش، یافته‌ها و نتیجه‌گیری) و بین ۱۵۰ تا ۲۰۰ کلمه و کلیدواژه‌ها بین ۳ تا ۷ کلمه باشد.

توجه مقاله حداکثر ۲۰ صفحه EA باشد و در ۲۳ سطر تنظیم شود.

۱. مقالات ارسالی با رویکرد پژوهشی، در ۵ بخش: مقدمه، روش‌شناسی، یافته‌ها، بحث و نتیجه‌گیری و منابع تنظیم شود.

- بیان مسئله، هدف و ضرورت پژوهش، پیشینه و یا مبانی و چارچوب نظری، فرضیه‌ها و/یا پرسش‌های پژوهش در مقدمه آورده شود.

- روش تحقیق، جامعه، نمونه و شیوه نمونه‌گیری، ابزار گردآوری و شیوه‌های تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش روش‌شناسی پژوهش آورده شود.

- یافته‌ها و بحث و نتیجه‌گیری.

- منابع.

۲. مقالات با رویکرد مروری در چهار بخش: مقدمه، بدنه اصلی مقاله، نتیجه‌گیری و منابع تنظیم شود.

۳. شیوه استناددهی: استنادها در مقاله به شیوه استناددهی ای پی ای (APA) تنظیم شود. (اسامی نویسندگان خارجی به فارسی در داخل پرانتز نوشته و معادل انگلیسی آنها در پانویس ذکر شود). در هنگام استناد درون متنی همانند مثال‌های ارائه شده عمل شود:

- اثری دارای یک نویسنده: (بابازاده، ۱۳۷۸)

- اثری دارای دو نویسنده: (الماسی و احسانی، ۱۳۸۲)

- اثری دارای سه تا پنج نویسنده: (حسینی، مجتهدی، فرامرزیور، و احسانی، ۱۳۸۲)

- اثری دارای شش نویسنده یا بیشتر: (امینی و همکاران، ۱۳۹۰)

- استناد به منبعی با واسطه: (کاستلز، ۱۹۹۹، نقل در امام جمعه و ملایی نژاد، ۱۳۸۶).

توجه: اگر از نقل قول مستقیم استفاده می‌شود، حتماً پس از تاریخ نشر باید شماره صفحه آورده شود.

در تنظیم فهرست منابع، همانند مثال‌های ارائه شده عمل شود:

مقاله مجله:

- نام خانوادگی، حرف اول نام (نقطه) (سال نشر). عنوان مقاله. عنوان مجله (به شکل ایتالیک)، دوره (به شکل ایتالیک) (شماره مجله)، شماره صفحات آغازین و پایانی مقاله.

کتاب:

- نام خانوادگی، حرف اول نام (نقطه) (سال نشر). عنوان کتاب (به شکل ایتالیک). (شرح ویرایش). محل نشر: نام ناشر.

پایان نامه:

- نام خانوادگی، حرف اول نام (نقطه) (سال نشر). عنوان پایان نامه (به شکل ایتالیک). شرح نوع رساله (یعنی چه؟) و مقطع تحصیلی. نام دانشگاه، شهر محل استقرار دانشگاه.

منابع موجود در وب

- نام خانوادگی، حرف اول نام (نقطه) (سال نشر). عنوان. بازیابی (Retrieved) {روز، ماه و سال دسترسی به مدرک} از (from)، سپس نشانی دسترسی مطابق آنچه که در نوار نشانی درج شده است. مثال:

شاهبداغی، م (۱۳۸۳). تلفنی که هیچ کس بر نمی دارد. بازیابی ۲۱ تیر ۱۳۸۳. از

persianblog.com/maryamnaji

American Psychological Association. (2001). Electronic reference. Retrieved November 1, 2001, from <http://login.ezproxy.library.ualberta.ca/loing://www.apastyle.org/eleceref.html>

فونت ها: در تنظیم مقاله برای بخش های مختلف از فونت های زیر استفاده شود:

موضوع	اندازه	نوع فونت
عنوان مقاله فارسی	Bold ۱۵	B Zar
اسامی نویسندگان فارسی	Bold ۱۲	B compset
متن	۱۳ نازک	B lotus
سرصفحه	Bold ۱۴	B lotus
عناوین فرعی مقاله	Bold ۱۳	B lotus
پانویس فارسی	۱۰ نازک	B lotus
پانویس لاتین	۱۰ نازک	Times NewRoman
عناوین جداول، نمودارها و شکل ها	Bold ۱۱	B lotus
متن جداول	۱۱ نازک	B lotus
منابع فارسی	۱۳ نازک	B lotus
منابع لاتین	۱۱ نازک	Times NewRoman

چکیده های فارسی

موضوع	اندازه	نوع فونت
تیتر چکیده	Bold, Italic ۱۴	B lotus
متن چکیده	۱۱ نازک	B lotus
عناوین چکیده	Bold ۱۲	B lotus

چکیده های انگلیسی

موضوع	اندازه	نوع فونت
تیتر Abstract	Bold, Italic ۱۱	Times NewRoman
عنوان مقاله انگلیسی	Bold ۱۴	Times NewRoman
اسامی نویسندگان انگلیسی	۱۲ نازک	Times NewRoman
متن چکیده انگلیسی	۱۱ نازک	Times NewRoman
عناوین چکیده	Bold ۱۲	Times NewRoman

سخن سردبیر

سخن سردبیر دومین شماره از نشریه علوم و فنون مدیریت اطلاعات در حالی نوشته می‌شود که بیست و نهمین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران روز پایانی خود را سپری میکند. این نمایشگاه، صرف نظر از هر آن چه که، خوب یا بد پیرامون آن نوشته و یا گفته می‌شود، واژه‌ای ارزشمند را در خود دارد و آن "کتاب" است. اگر چه در این نمایشگاه، منابع دیجیتال هم به همراه کتاب ارائه می‌شوند ولی ظاهراً وجه غالب به کتاب، به معنای سنتی و کدکسی آن تعلق دارد و این همان نکته‌ای است که بر ارزش این نمایشگاه می‌افزاید.

هنگامی که به واژه کتاب می‌اندیشیم خواه ناخواه به یاد معضلی می‌افتیم که هر از چندگاهی صفحاتی از روزنامه‌ها یا ساعاتی از رسانه تلویزیون را به خود اختصاص می‌دهد و آن معضل کتاب نخواندن است. این معضل که معمولاً با عبارت "کتاب نخواندن" بیان می‌شود گاهی مترادفی هم پیدا می‌کند که چندان با آن همخوانی ندارد: نداشتن یا فقر مطالعه. در این مفهوم، کتاب نخواندن با نداشتن مطالعه برابر گرفته می‌شود در حالی که این دو با هم فرق دارند. فرد کتابخوان اهل مطالعه است در حالی که فرد اهل مطالعه لزوماً

کتابخوان نیست. در واقع خواندن کتاب فرایندی متفاوت از خواندن هر متن دیگری در قالب‌های دیگری است. می‌توان ادعا کرد که کتابخوان‌ها افرادی ژرف‌اندیش‌تر از مثلاً روزنامه‌خوان‌ها هستند زیرا مفاهیم در قالب کدکسی کتاب، با دقت و ژرف‌اندیشی بیشتری نگاشته می‌شوند و به همین دلیل هم خواندن این مطالب، ژرف‌اندیشی بیشتری را می‌طلبد. مطالب یک روزنامه، روزانه نوشته می‌شود و فرض بر این است که ارزش زمانی آن‌ها یک‌روزه است. البته نمی‌توان منکر برخی مطالب بسیار ارزشمند در برخی روزنامه‌ها شد ولی این‌ها بیشتر استثنا هستند تا قاعده.

نکته‌ای که شاید ارزش توجه بیشتری را داشته باشد این است که متن یک کتاب کدکسی، اگر در رسانه‌ای دیگر مانند یک گوشی تلفن همراه گذاشته و مطالعه شود نمی‌تواند همان ژرف‌اندیشی را ایجاد کند که خواندن متن کدکسی ایجاد می‌کند. این نکته‌ای است که اخیراً نگرانی‌هایی را در برخی به‌وجود آورده که بعضاً منجر به انتشار آثاری پیرامون این نگرانی‌ها هم شده است، آثاری که از اثرات مخرب رسانه‌های دیجیتال، به‌ویژه اینترنت بر مغز انسان گله‌مندند. کتاب "کم‌عمق‌ها: اینترنت با مغز ما چه می‌کند؟"^۱ یکی از این آثار است. نقل مطالب پشت جلد این کتاب می‌تواند نشان‌دهنده تأثیر منفی باشد که اینترنت بر مغز انسان می‌گذارد:

"در مغز کتاب‌خوانان ناحیه‌هایی اختصاصی برای رمزگشایی سریع متن ایجاد می‌شود. این نواحی «چنان مداربندی شده‌اند که نماینده اطلاعات بصری، آواشناختی و دستور زبانی مهم باشند و بتوانند این اطلاعات را با سرعت برق‌آسایی بازیابی کنند.» برای مثال در قشر بینایی مغز «کلاژی واقعی» از تشکل‌های نورونی‌یی تشکیل می‌شود که وظیفه‌شان این است که در کسری از میلی‌ثانیه «تصویر بصری حروف، الگوی حروف و کلمات» را شناسایی کنند. مغز، با زبردست‌تر شدن در رمزگشایی متن و تبدیل آن از یک فعالیت حل مسئله طاقت‌فرسا به فرایندی که در اساس خود کار انجام می‌شود، می‌تواند

^۱یکلاس کار. کم‌عمق‌ها: اینترنت با مغز ما چه می‌کند؟ ترجمه‌ی امیر سپهرام. - تهران: مازیار، ۱۳۹۳

منابع بیشتری را به تفسیر معنا اختصاص بدهد. در نتیجه، آن چه امروزه مطالعه عمیق (ژرف خوانی) می خوانیم ممکن می شود.

جیکوب نیلسن، در سال ۲۰۰۶، دست به آزمایشی بر روی ردگیری چشم وب گردان زد. او از ۲۳۲ نفر خواست که دوربین کوچکی را سرشان کنند. کار این دوربین تعقیب حرکات چشم افراد در زمان مطالعه صفحات متن بود. وی دریافت که تقریباً هیچ یک از شرکت کنندگان متن برخط را به صورت سنتی خطبه خط - مثل مطالعه یک صفحه از کتاب - نمی خواندند. بیشترشان انگار به سرعت سرشیر متن را می گرفتند و چشمشان با الگویی تا حدودی شبیه به حرف F روی صفحه حرکت می کرد. در آغاز، سر تا ته دو سه خط اول را از نظر می گذراندند، بعد چشمشان کمی پایین می آمد و چند خط دیگر را تقریباً تا نصف می خواندند. سپس می گذاشتند که چشمشان به سرعت به سمت چپ پایین صفحه بلغزد.

در بخشی از یک مطالعه پنج ساله، یک تیم تحقیقاتی به بررسی سوابق روی کامپیوترها پرداختند که رفتار بازدید کنندگان از دو وبسایت تحقیقاتی محبوب را مستند می کرد. هر دو سایت دسترسی به مقالات نشریات و کتابهای الکترونیکی را برای کاربران فراهم می کردند. محققان دریافتند که کاربران این وبسایتها مشخصاً رفتاری به صورت یک فعالیت سطحی خوانی از خود نشان می دهند؛ به طوری که از یک منبع به دیگری می جهند و به ندرت به منبعی که قبلاً دیده بودند، برمیگردند. اغلب یک یا دو صفحه از مطلبی را می خوانند و بعد بیرون می پرند و به سراغ منبع دیگری می روند.

حال زمان پرسش حیاتی فرا رسیده است: دانش، در مورد تاثیر واقعی بی که استفاده از اینترنت بر شیوه کارکرد ذهن ما می گذارد، چه حرفی برای گفتن دارد؟ شکی نیست که این سوال موضوع پژوهشهای بسیاری در آینده خواهد بود. همین الان هم چیزهای زیادی می دانیم یا می توانیم حدس بزنیم. اما، اخبار نگران کننده تر از آنی است که گمان می کرده ایم. دهها پژوهش صورت گرفته توسط روانشناسان، عصب زیست شناسان، مدرسان و طراحان وب، همگی به نتیجه مشابهی رسیده اند: وقتی برخط می شویم، وارد محیطی شده ایم که تشویق به مطالعه سرسری، تفکر عجولانه و بی حواس و یادگیری سطحی

می‌کند. هر چند در گشت‌وگذار در اینترنت هم می‌توان ژرف‌خوانی کرد، همان‌طور که کتاب را هم می‌توان سطحی خواند، اما، ژرف‌اندیشی شیوه‌ای نیست که این فناوری کسی را به آن ترغیب کند."

با توجه به آن چه که در بالا آمد شاید بتوان نتیجه گرفت که باید به کتاب کدکسی باز گردیم. نمی‌توان امکانات فراوانی را که اینترنت در اختیار ما می‌گذارد فراموش کرد ولی به تأثیرات منفی آن نیز هم باید توجه کرد. شاید کتاب‌خوانی، به معنای دقیق خواندن کتابی که به شکل سنتی کدکس درست شده است راه حلی باشد برای کاهش اثرات زیانبار اینترنت. پس حداقل برای این مقصود هم که شده باید به کتاب برگردیم، آن را بخوانیم و ترویج کنیم.

علوم و فنون مدیریت اطلاعات

فصلنامه دانشگاه قم
زیر نظر معاونت پژوهشی
سال اول، شماره دوم، بهار ۱۳۹۵
شماره پیاپی ۲

فهرست

- کتابخانه‌ها و کتابداران در عصر موک ۱۱
دکتر مریم صراف زاده
- بررسی نگرش اعضای هیأت علمی مؤسسات آموزش عالی ۳۳
سمیه نظریزاده دهکردی، میثم بابایی فارسانی، سعید سعید اردکانی
- واکاوی رابطه مطالعه آزاد بر میزان موفقیت تحصیلی دانشجویان رشته روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد ۵۷
نعیمه ظریف قاسمیان
- ضرب دقت و بازیافت پایگاه مقالات فارسی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و تعیین همپوشانی بین آنها ۷۷
نازیلا رحیم پور، دکتر مهدی محمدی
- ساخت و اعتباریابی پرسشنامه جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی ۹۹
دکتر غلامرضا حیدری، فریده کعب‌عمیر
- بررسی میزان انگیزش کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان ۱۲۳
دکتر احمد شعبانی، نیره مرادیان نژاد، رسول سعادت، دکتر سعید رجایی پور
- رابطه ویژگیهای شخصیتی با عملکرد شغلی در بین کتابداران ۱۴۱
ابوالفضل اسدینیا، پیمان جلیل پور، وحید احمدی، مهدی بریاجی

کتابخانه‌ها و کتابداران در عصر موبک^۱

دکتر مریم صراف زاده^۲

چکیده

در دنیای اینترنت، موبک به دلیل رایگان بودن و ساختار آموزشی اش که کاملاً منطبق با آموزش واقعی دانشگاهی است یکی از فراگیرترین روشهای یادگیری آنلاین در چهار سال اخیر بوده است. پرداختن رسانه‌ها به موبک و ارائه شدن درسهای آن توسط بهترین دانشگاه‌های دنیا باعث معروفیت موبک شده و مقالات بیشماری از جنبه‌های مختلف به آن پرداخته اند. حوزه کتابداری نیز از همان ابتدای مطرح شدن موبک به آن واکنش نشان داده است. نویسندگان به نقشی که کتابخانه‌ها و کتابداران می‌توانند در موبک داشته باشند و به خدمات متقابل موبک و کتابداری پرداخته و گاه نیز، کتابداران تجربه‌های عملی خود از همکاری با موبک‌ها را به اشتراک گذاشته اند. موبک فرصت مغتنمی برای کتابداران و کتابخانه‌هاست تا نقش‌های آموزشی خود را گسترش داده و از آگاهی‌ها و مهارت‌های خود در مسائل حق مؤلف و آموزش سواد اطلاعاتی در این بستر جدید نیز استفاده کنند. این مقاله مروری دارد بر مقالاتی که به موضوع موبک و کتابداری پرداخته اند. ابتدا با موبک و تاریخچه و روش کار و مسائل مرتبط با آن آشنا می‌شویم و سپس نقش و جایگاه کتابخانه‌ها و کتابداران در موبک تبیین می‌شود.

کلمات کلیدی: موبک، آموزش آنلاین فراگیر، کتابخانه‌ها، کتابداران

۱. تاریخ ارسال مقاله: ۱۳۹۴/۰۴/۲۹؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۵/۰۲/۱۲

۲. عضو هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تهران

موک چیست؟

سال ۲۰۱۲ مدل جدیدی از آموزش آنلاین توسط بهترین دانشگاه‌های دنیا ارائه شد که انقلابی در آموزش آنلاین ایجاد کرد. موک که سرنام Massive Open Online Course است و در فارسی به آموزش آنلاین فراگیر ترجمه شده است نوع خاصی از آموزش آنلاین است که ویژگی‌های زیر را دارد:

- هیچ پیش‌نیازی برای ثبت نام در دوره‌های آموزشی لازم نیست. داشتن یک نام کاربری و رمز عبور کفایت می‌کند.
- رایگان است.
- کاملاً آنلاین است.
- هزاران کاربر می‌توانند همزمان شرکت کنند.
- بر اساس اصول آموزش دانشگاهی است.

همه افراد در سرتاسر دنیا که به اینترنت دسترسی دارند می‌توانند در موک‌ها ثبت نام کنند. برخی از آنها تاریخ شروع و پایان مشخصی دارند اما برخی دیگر در همه اوقات سال برگزار می‌شوند. موک‌ها به مردم سراسر دنیا امکان می‌دهند در کنار هم درس بخوانند و از محضر اساتید بهترین دانشگاه‌های دنیا استفاده کنند. هیچ محدودیتی در تعداد ثبت

نام‌ها در موب وجود ندارد. در هر موب دهها هزار نفر ثبت نام می‌کنند. افراد فارغ از نگرانی از تشریفات و هزینه ثبت نام در موب‌ها ثبت نام می‌کنند. موب تحقق یکی از رویاهای یونسکو است: آموزش برای همه در همه جا و بدون هیچ محدودیتی، فارغ از تبعیض‌های نژادی، مذهبی و جنسیتی. همانطور که وبلاگ و ویکی پدیا دنیای تولید و اشاعه اطلاعات را دموکراتیزه کرده اند، موب هم به همان روش قصد دارد دنیای آموزش و یادگیری را دموکراتیزه کند.

تاریخچه موب

موب پدیده ای نسبتاً جدید است. اولین موب در سال ۲۰۰۸ توسط دانشگاه مانیتوبا ایجاد شد. این دوره آنلاین^۱ ۲۲۰۰ دانشجوی رایگان ثبت نام شده (که مدرک نمی‌خواستند) و ۲۵ دانشجوی پولی (که مدرک می‌خواستند) بود. برخلاف دوره‌های آنلاین سنتی که فراگیران عمدتاً وابسته به منابع ارائه شده از طرف استاد در سامانه یادگیری هستند، این آموزش بر اساس اصول ارتباط گرایی^۲ بود که فراگیران باید از طریق یک شبکه از فضاهای یادگیری مختلف درس را فرا می‌گرفتند.

اما تا سال ۲۰۱۱ موب شناخته شده نبود. دانشگاه استنفورد باعث معروفیت موب شد. در پاییز ۲۰۱۱ در یک دوره آموزشی آنلاین درباره هوش مصنوعی که بوسیله دو استاد استنفورد ارائه شد بیش از ۱۶۰ هزار نفر از بیش از ۱۹۰ کشور دنیا ثبت نام کردند. در طی یک مدت کوتاه موب‌ها دانشگاهیان، فراگیران، صاحبان کسب و کارها، رسانه و عموم مردم را جذب کردند. بسیاری از دانشگاه‌های معروف دنیا مثل ام.آی.تی، هاروارد، برکلی کالیفرنیا و دانشگاه تگزاس به این حرکت پیوستند و دروسشان را در موب‌ها ارائه دادند.

۱ عنوان این دوره آموزشی (CCK08) Connectivism and Connective Knowledge بود و توسط Stephen و George Siemens و Downes در دانشگاه Manibota راه اندازی شده بود.

2 connectivism

بر اساس اصول ارتباط گرایی، دانش از طریق شبکه ای از ارتباطات اشاعه داده می‌شود. بنابراین یادگیری، توانایی یادگیرنده است در ساخت و عبور از آن شبکه هاست. دانش، ماهیتی اجتماعی دارد و از طریق فرایندهای همکاری، تعامل و ارتباط بین یادگیرندگان در فضای اجتماعی بوجود می‌آید.

هرسه سازمان عمده که دوره‌های موک را ارائه می‌دهند یعنی کورسرا، ادکس واودسیتی در سال ۲۰۱۲ تأسیس شده‌اند. جنبش موک در سال ۲۰۱۲ باعث شد که روزنامه نیویورک تایمز در شماره دوم نوامبر ۲۰۱۲ مقاله‌ای با عنوان "سال موک"^۱ منتشر کرد. همچنین شماره ۲۹ اکتبر ۲۰۱۲ مجله تایمز به موک اختصاص یافت.

تا سال ۲۰۱۲ موکها فقط توسط آمریکا و کانادا ایجاد می‌شدند اما از سال ۲۰۱۲ به بعد دانشگاه‌های کشورهای دیگر نظیر انگلستان و آلمان^۲ استرالیا^۳ به حرکت موک پیوستند. برای مثال در سال ۲۰۱۳، موک انگلستان^۴ با نام FutureLearn آغاز به کار کرد. در ابتدا موکها فقط به زبان انگلیسی بودند اما اکنون موکهایی به زبانهای چینی و عربی و اسپانیایی و فرانسه هم وجود دارند. سال ۲۰۱۲ موک اسپانیایی با نام MiriadaX، در همان سال موک عربی با عنوان Rawq و موک چینی با عنوان XuetaangX شروع به کار کردند. تعداد دوره‌های آموزشی موک آنقدر زیاد شده است که اکنون موتورهای کاوشی خاص آنها ایجاد شده است.^۵

چرا موک معروف شد؟

آموزش آنلاین و رایگان به اشکال مختلف وجود داشته است که برخی در مقدمه برخی از آنها بر شمرده شد. اما علت اینکه موک معروف شد ارائه شدن آن توسط بهترین دانشگاه‌های دنیا، تعداد عظیم ثبت نام کنندگان در آن، منطبق بودن با اصول آموزش دانشگاهی و پرداختن رسانه‌ها به آن است.

1 The year of MOOC

۲ نام موک آلمانی iversity است.

۳ نام موک استرالیایی Open2study است.

4 UK MOOC

5 MOOC aggregators:
Class Central
MOOC List
CourseBuffet,
Knollop,
CourseTalk,
MyEducationPath

شیوه‌ها و مزایای آموزشی موب

موب فراتر از نسخه آنلاینی از یک کلاس واقعی یا یک مجموعه ضبط شده از ارائه‌های اساتید است. ایجاد کنندگان موب با استفاده از فن آوری‌های مختلف یک محیط یادگیری غنی را ایجاد کرده‌اند. در سهای ویدئویی اساتید مهم ترین قسمت موب است. اساتید جلوی دوربین صحبت می‌کنند و همزمان اسلایدهای پاورپوینت همراهی شان می‌کنند. در برخی موب‌ها مصاحبه‌های ویدئویی با اساتید مهمان نیز وجود دارد. بیشتر ویدئوها حداکثر بیست دقیقه هستند. در کنار آنها چت و جلسات ویدئویی آنلاین با اساتید نیز وجود دارد. علاوه بر آنها موب‌ها فرم‌های تعاملی دارند که به دانشجویان امکان می‌دهد سوالاتشان را با یکدیگر در میان بگذارند؛ با هم یاد بگیرند؛ به همدیگر بیاموزند و بر کارهای همدیگر نظر بدهند.

بسیاری از موب‌های کورس‌ها به ۴ الی ۶ ساعت مطالعه در هفته نیاز دارند اما برخی ممکن است تا ۱۵ ساعت هم نیاز داشته باشند. موفقیت در هر دوره آموزشی بستگی به خود فراگیر و اینکه چقدر برایش وقت بگذارد دارد. دوره‌های موب بین ۱۲ تا ۱۸ هفته طول می‌کشند.

برخی اساتید ساعت کار آنلاین اعلام می‌کنند و در این ساعتها به سوالات دانشجویان که در فرم و یا ابزارهای دیگر مثل گوگل هنگ اوت، تویتر یا چت ویدئویی مطرح شده است، پاسخ می‌دهند.

در موب هیچ چیز اجباری نیست. مشارکت در بحث‌ها و فرم‌ها اختیاری است. شرکت در آزمونها اجباری نیست. هر دانشجو خودش تصمیم می‌گیرد چقدر برای درس خواندن وقت بگذارد. فراگیران آزادی کامل دارند و می‌توانند همانقدر که مایلند برای درسها وقت بگذارند. نگرانی هم از بابت نیمه تمام رها کردن درسها وجود ندارد. مدرک گرایی بزرگ ترین مانع یادگیری واقعی است و در این میان مهم ترین مزیت موب، یادگیری اجتماعی بدون نگرانی از ارزشیابی شدن است.

ارزشیابی در موب بدلیل تعداد بالای فراگیران فقط بصورت آزمون‌های تستی است. سوالات چند گزینه ای را می‌توان چندین بار بدون نگرانی از پاسخ غلط و رد شدن و

قضاوت شدن توسط استاد و همکلاسی‌ها تکرار کرده و جواب داد. آزمون‌های تستی به صورت ماشینی تصحیح می‌شوند. البته در برخی موکها آزمون‌های غیرتستی وجود دارد که در آنها فراگیران، خود تکالیف همدیگر را تصحیح می‌نمایند.

اعتبار موک

هم اکنون امکان گرفتن مدرک موکی هست. دانشگاه ایالتی سن خوزه^۱ با اودسیتی همکاری می‌کند که برای چند تا از موکها مدرک صادر کند. شورای آموزشی آمریکا^۲ پنج موک کورسرا را مورد ارزیابی قرار داده و همه آنها را واجد شرایط مدرک دادن دانسته است. این امکان هست که در آینده، فراگیران با گذراندن چند موک مرتبط با بهترین اساتید دانشگاه‌ها، در رشته موردنظرشان مدرک دانشگاهی بگیرند و فقط مبلغ اندکی بابت آن مدرک پردازند.

مخاطبان موک

موکها نه تنها برای آموزش دانشگاهی بلکه برای آموزش و ارتقای دانش و مهارت‌ها نیز ابزار مؤثری هستند و بنابراین طیف متنوعی از افراد با انگیزه‌های مختلف را جذب می‌کنند. برخی برای به روز کردن دانش خود و یاد گرفتن مهارت‌های جدید به موک می‌پیوندند. اگر در موک مدرک گرفته باشید شانس بیشتری برای پذیرش در دانشگاه‌های آمریکا خواهید داشت.

فراگیران از سرتاسر دنیا و از تمامی سطوح زندگی و تحصیلی هستند: از دانش آموزان دبیرستانی گرفته تا فارغ التحصیلانی که می‌خواهند دانش خود را به روز کنند و از شاغلانی که می‌خواهند مهارت‌های جدید یاد بگیرند تا آنهایی که می‌خواهند شغل خود را عوض کنند و دنبال مسیرهای متفاوت کاری هستند و بازنشستگانی که صرف کنجکاوی در موکها ثبت نام می‌کنند.

1 San Jose State University
2 American Council on Education

موب و توسعه پداگوژی

موب یک فرصت فوق العاده برای تجربه روشهای آموزشی مختلف در مقیاس بالاست. از داده‌های غنی موبها می‌توان برای پژوهش‌های جالبی درباره رفتار انسانی مانند انگیزش، تعامل آنلاین، همکاری تیمی و عادات یادگیری استفاده کرد. ارائه دهندگان موب می‌توانند داده‌های غنی موب را جمع‌آوری و تحلیل نموده و به نتایجی در شیوه‌های یادگیری فراگیران برسند. در نتیجه بهترین روشهای آموزشی از دل این پژوهش‌ها بیرون خواهد آمد. مدرسان نیز می‌توانند از شیوه‌های آموزشی همدیگر بیاموزند.

مزایای موب برای دانشگاهها و اساتید

موب باعث معروفیت بیشتر دانشگاه‌های ارائه دهنده می‌شود. بعد از اینکه دانشگاههای معروفی مثل هاروارد و استنفورد و کالیفرنیا و ام.آی.تی موب را آغاز کردند و بسیار توجه رسانه‌ها را به خود جلب کردند، بقیه دانشگاهها نیز به موب پیوستند تا از این قافله عقب نمانند. موب باعث رقابت بین دانشگاهها در پیوستن به موب شده است. موب با بیش از ۶۰ دانشگاه کار می‌کند.

موب آموزش عالی را به یک کالای عمومی در سطح بین‌المللی تبدیل می‌کند. چه چیزی هیجان انگیزتر از این است که به دانشجویانی از سراسر دنیا آموزش داد؟ موب یک فرصت فوق العاده برای ارتباط با فراگیران بین‌المللی فارغ از محدودیت‌های مالی و زمانی و مکانی است.

موبها می‌توانند باعث افزایش ثبت نام در دانشگاه‌های ارائه دهنده آنها شوند. تجربه یک موب می‌تواند بر تصمیم دانشجویان در انتخاب دانشگاه یا رشته‌ای که می‌خواهد ادامه تحصیل دهد تأثیر بگذارد. بسیاری از اساتید کتابهای منتشره خود را بعنوان منابعی برای مطالعه بیشتر معرفی می‌کنند و این باعث فروش بیشتر کتابهایشان می‌شود.

موضوعات موک

موضوعات دوره‌های آموزشی موک بسیار متنوع است. از دروس دانشگاهی مثل ستاره‌شناسی، زیست‌شناسی و ریاضیات و بهداشت و تندرستی گرفته تا مهارت‌های زندگی مثل مدیریت زمان و ترک اعتیاد. و... حتی چگونگی گرفتن پذیرش از دانشگاه‌های آمریکا. دروسی از رشته کتابداری را هم در موکها میتوان یافت. اودسیتی و ادکس بیشتر روی علوم و فن آوری، مهندسی و ریاضیات تمرکز کرده‌اند.^۱ در حالی که کورسرا علاوه بر علوم و فن آوری، به علوم اجتماعی و علوم انسانی نیز می‌پردازد.

چالش‌های موک

حال که چند سال از ارائه موک می‌گذرد و تب اولیه آن فروکش نموده است، منتقدان به چالش‌ها و کاستی‌های آن پرداخته‌اند.

موک‌ها از نظر ارائه محتوا عالی هستند، اما از نظر تعامل و ارزشیابی ضعیفند. بدلیل تعداد بالای فراگیران، ارزشیابی محدود به آزمون‌های چند گزینه‌ای شده است و دانشجویان نمی‌توانند فیدبک استاد را روی تکلیف چند صفحه‌ای خود ببینند.

تعامل با دیگر فراگیران در کلاس‌های آنلاین یکی از تأثیرگذارترین‌ها بر یادگیری است. از آنجا که مشارکت در فروم داوطلبانه است، آنها که در بحث‌ها شرکت نمی‌کنند این موقعیت مهم یادگیری را از دست می‌دهند. اختلاف ساعت بین دانشجویان در کشورهای مختلف نیز می‌تواند مانعی برای تعامل بیشتر و همزمان آنها با یکدیگر باشد.

نبودن ارتباط چهره به چهره با استاد که از چالش‌های آموزش آنلاین است در اینجا هم وجود دارد. بسیاری از منابع درسی بدلیل محدودیت‌های حق مؤلف قابل استفاده نیستند. یادگیری داوطلبانه و بدون اجبار سبب شده است که ترک تحصیل در موک اتفاق رایجی باشد. آمارها نشان می‌دهد که کمتر از ده درصد از فراگیران موک درس را به پایان می‌برند و اکثریت آنها درس را در نیمه راه رها می‌کنند (جردن^۲، ۲۰۱۴).

1 STEM (Science, Technology, Engineering, Math)

2 Jordan

برای غلبه بر این چالش‌ها گفته می‌شود موب‌ها وقتی ایده آل هستند که با سایر روش‌های یادگیری ترکیب شوند. مثلا در یک کلاس درس واقعی، استاد دانشجو را ملزم کند که ویدئوهای موب را در خانه ببیند و در کلاس درباره آنها بحث شود.

فن آوری‌های مورد استفاده در موب

موب از فن آوری‌های موجود رایگان بهره می‌برد. از یوتیوب به عنوان کانالی برای مدرسان؛ از دراپ باکس، گوگل درایو و وردپرس برای ذخیره محتوا؛ از گوگل پلاس، فیسبوک، توییتر، ویکی و ... برای تعاملات اجتماعی و از surveymonkey برای ارزیابی و رتبه بندی دوره‌های آموزشی مختلف موب بهره می‌برد. البته برخی از این فناوری‌ها برای تعداد عظیم استفاده کنندگان مناسب نیست. مثلا در گوگل درایو، فقط تا ۵۰ نفر همزمان می‌توانند روی فایلی کار کنند حال آنکه ثبت نام کنندگان در موب‌ها معمولا بیش از ده هزار نفر است.

برخی موب‌هایشان را در پلتفرم‌هایی مثل کورسرا و اودسیتی ارائه می‌دهند و برخی از وب سایت‌ها و برنامه‌هایی مانند iTunes U^۱ برای این منظور استفاده می‌کنند. لازم نیست که حتما از پلتفرم‌های موبی برای ایجاد موب استفاده نمود. همین که کلاس رایگان و ثبت نام نامحدود است یعنی یک موب وجود دارد. فن آوری‌های رایگان دیگری از جمله موارد ذیل برای ساختن موب می‌توانند مورد استفاده قرار گیرند:

- Saylor Foundation
- Google Course Builder
- Peer-to-Peer University (P2PU)
- ALISON
- Udemy

۱ این برنامه محصول اپل از سال ۲۰۰۴ به عنوان مخزنی برای محتوای صوتی و ویدئویی آموزشی بوده است. از طریق آیتونز می‌توان دسترسی آزاد به بسیاری از جلسات درس اساتید دانشگاهها دست یافت.

موک و ناشران

موک‌ها بازار فوق العاده ای برای ناشران هستند. ناشران و صاحبان حق مؤلف با قرار دادن انتشاراتشان در موک، موجبات بیشتر دیده شدن و در نتیجه بیشتر خریداری شدن آنها را فراهم می‌آورند. از آنجا که بیشتر فراگیران موک دسترسی به یک کتابخانه دانشگاهی ندارند، دسترسی به منابع مورد نیازشان دشوار است. ناشران می‌توانند با موکها همکاری کرده تا اطلاعاتی مانند کتابهای مرجع، مقالات، گزارشها یا مجموعه داده‌ها بتوانند فروخته شده یا اجاره داده شوند درست به همان شکلی که خریداری یک آهنگ یا یک فیلم در فروشگاه موسیقی آیتونز^۱ انجام می‌شود.

مدرس‌ان می‌توانند با پیشنهاد منابع درسی که می‌تواند خریداری یا اجاره داده شود یا با کارت اعتباری یا با یک اکانت پرداخت آنلاین مثل پی پال پرداخت شود محتوای درس را غنی کنند. حتی اگر مقاله ای به قیمت دو دلار باشد وقتی ده هزار نفر آن را بخرند درآمد قابل توجهی خواهد شد. البته ناشران باید راهی بیابند که فراگیران نتوانند منابع خریداری شده ناشران را با یکدیگر به اشتراک بگذارند.

موک و آینده کتابخانه‌های دانشگاهی

اگر پیش بینی بالا یعنی تحویل مستقیم اطلاعات از ناشر به دانشجو به واقعیت پیوندد، آیا دانشجویان در آینده نیازی به کتابخانه خواهند داشت؟ آیا نقش کتابخانه‌ها به عنوان واسطه اطلاعات محو خواهد شد؟ اگر ناشران در فروش مستقیم به موکی‌ها موفق باشند و اگر موکها همچنان رشد کرده و مورد پذیرش کارفرمایان قرار گیرند آیا همچنان کتابخانه‌های دانشگاهی به عنوان منبع اصلی تأمین اطلاعات برای دانشجویان خواهند بود؟ علاوه بر آن، دسترسی همیشگی به اینترنت از طریق گوشی تلفن همراه، رشد انفجاری استفاده از شبکه‌های اجتماعی به عنوان کانال‌های ارتباطی و خواندن کتابهای الکترونیکی از طریق کتابخوان‌های الکترونیکی مثل کیندل، رفتار اطلاع یابی کاربران

کتابخانه‌ها و جایگاه کتابخانه به عنوان اصلی‌ترین منبع تأمین اطلاعات را تغییر داده است. نتیجه یک بررسی نشان می‌دهد که فقط دو درصد دانشجویان جستجوی اطلاعات را از وب سایت کتابخانه دانشگاهشان شروع می‌کنند و نقطه شروع بقیه، موتورهای کاوش هستند. (منچاکا^۱، ۲۰۱۴).

اینها چالش‌هایی است که نشان می‌دهد کتابخانه‌های دانشگاهی برای بقا ناگزیر باید فراتر از تأمین اطلاعات حرکت کنند و فعالیت در موک یکی از گزینه‌های موجود است.

نقش‌های بالقوه کتابداران در سرزمین موک

اما جایگاه کتابخانه‌ها و کتابداران در موک کجاست و چگونه می‌توانند به این حرکت بپیوندند. موکها سرزمین حاصلخیزی برای کتابخانه‌های دانشگاهی هستند. موکها در حال تغییر آموزش عالی هستند و این تغییر حتماً تأثیر فوق‌العاده‌ای روی روش کار کتابخانه‌های دانشگاهی و نقشی که در آینده یادگیری بازی خواهند کرد خواهد گذاشت. مقالات بسیاری از سوی کتابداران و اساتید کتابداری در این زمینه نگاشته شده است که همگی رویکردی مثبت به فعالیت کتابداران در موک داشته و آنرا فرصتی برای کتابداران دانسته‌اند که از تأمین کنندگان صرف اطلاعات به همکاران آموزشی ارتقا یابند. کتابداران با ایفای نقش فعالانه در موک‌ها می‌توانند خود و قابلیت‌هایشان را به دنیا بشناسانند. در سال ۲۰۱۳ او.سی.ال.سی در مطلبی تحت عنوان "موک‌ها و کتابخانه‌ها: یک فرصت فوق‌العاده یا یک چالش بزرگ؟"^۲ به تبیین نقش کتابداران در موک پرداخته و توصیه‌های زیر را خطاب به کتابداران ارائه نموده است:^۳

-در یکی از دوره‌های موک ثبت نام کنید تا با روش کار آن آشنا شده و روش یادگیری جدیدی را تجربه نمایید.

1 Menchaca

2 MOOCs and libraries: Massive opportunity or overwhelming challenge?

۳ او.سی.ال.سی کنفرانسی با موضوع موک و کتابخانه‌ها در مارس ۲۰۱۳ برگزار نمود. این کنفرانس ۱۲۵ شرکت‌کننده حضوری و ۴۰۰ شرکت‌کننده آنلاین داشت.

- با دانشگاهیان در ایجاد موک همکاری کنید.
 - تجربیات خود را از کار با موک در اختیار دیگر کتابداران قرار دهید.
 - گروهی مجازی خاص کتابداران موک برای تبادل نظر ایجاد کنید.
- در ذیل نقش‌های دیگری برای کتابداران که در متون دیگر برجسته شده بودند برشمرده شده است:

الف. مسائل حق مؤلف^۱

مسائل حق مؤلف یکی از جاهایی است که کتابداران می‌توانند کمک ارزشمندی به موکها نمایند. منابع آموزشی مورد استفاده در موک باید از قید حق مؤلف آزاد باشد. کتابداران در کانادا و آمریکا وظیفه حل و فصل مسائل حق مؤلف منابع آموزشی موجود در موکها را به عهده دارند. مذاکره با ناشران که اجازه بدهند بخشی از منابع بصورت رایگان در اختیار موک قرار گیرد یکی از کارهایی است که کتابداران می‌توانند برای آزاد کردن حق مؤلف انجام دهند. اما با توجه به جمعیت عظیم ثبت نام کننده در موکها بعید است که ناشران با چنین گزینه‌ای موافقت کنند.

مسائل حق مؤلف فقط مربوط به منابع درسی نیست. در محتوای تولید شده توسط فراگیران در پروژه‌های انجام شده و در بحث‌های فروم‌ها نیز باید حق مؤلف در نظر گرفته شود.

کورسرا با چگک^۲ و شش ناشر^۳ توافق کرده اند تا نسخه الکترونیکی این ناشران از طریق کتابخوان چگک^۴ در دسترس فراگیران موک از طریق مرورگر وب و بدون نیاز به نرم افزار اضافه ای برای دانلود یا استفاده از تبلت قرار گیرد. به این صورت که کل کتاب یا بخش‌هایی از آن به رایگان در طول دوره در اختیار فراگیران است و بعد از تمام شدن دوره می‌توانند کتاب را با تخفیف بخرند.

1 یعنی اجازه گرفتن از ناشران، مذاکره برای مجوز و تعیین استفاده منصفانه

2 Chegg

3 Cengage Learning, MacMillan Higher Education, Oxford University Press, SAGE, Wiley, Springer

4 Chegg's DRM (Digital Rights Management)- Protected eReader

کورسرا Signature Track را برای دانشجویانی که مدرک معتبر می‌خواهند ارائه می‌دهد. این دانشجویان می‌توانند در قبال پرداخت وجه مختصری اجازه دسترسی به مجموعه محدودی از پایگاه‌های اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی کتابخانه را برای انجام دادن تکالیفشان داشته باشند.

ب. ایجاد موبکها و مینی موبک هایی برای آموزش سواد اطلاعاتی

موبک یک فرصت فوق العاده برای آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی به خیل عظیمی از فراگیران است. بسیاری از دانشجویان فاقد مهارت‌های اولیه سواد اطلاعاتی مثل جستجو، ارزیابی و استفاده از اطلاعات هستند. آموزش سواد اطلاعاتی به موبک‌ها لازم است تا بتوان آنها را به یادگیرندگان مستقل تبدیل نمود.

کتابداران دانشگاهی در آموزش آنلاین همواره در کنار مدرسان بوده اند و منابع معتبر آموزشی و آموزش‌های سواد اطلاعاتی ارائه کرده اند و می‌توانند این نقش را در موبکها نیز ایفا کنند. برای این منظور می‌توانند فراگیران را به منابع آموزشی سواد اطلاعاتی رایگان موجود در وب مثل در سایت انجمن کتابداری آمریکا و یا سایت منابع آموزشی چند رسانه ای برای آموزش و یادگیری آنلاین رهنمون شوند.

کتابخانه‌ها و موبکها یک وجه اشتراک دارند و آن به اشتراک گذاری اطلاعات است. کتابداران منابع آموزش سواد اطلاعاتی را که خود تهیه کرده اند به رایگان در یوتیوب و دیگر سایت‌های اینترنتی برای استفاده عموم قرار داده اند. در واقع دهه هاست که کتابداران عناصری از موبک را ارائه داده اند. کتابداران می‌توانند همان دوره‌ها را با عناصری از رسانه‌های اجتماعی و تکلیف و حل مسائل غنی نموده و موبک ایجاد کنند.^۱ این موبکها می‌تواند در زمینه‌های آموزش سواد اطلاعاتی، ارزیابی منابع، سرعت علمی و غیره بوده و کاربران تشویق به ثبت نام در آنها شوند. در سطحی بالاتر، بجای آموزش سواد اطلاعاتی ابزار محور (مثل چگونگی جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف)، کتابداران

۱ موبک Academic Information Seeking که در کورسرا ارائه شده است نمونه ای از موبک‌های آموزش سواد اطلاعاتی است.

می‌توانند روی مفاهیم اساسی مثل انتخاب موضوع و مهارت‌های قابل انتقال مثل تفکر انتقادی و مدیریت اطلاعات تمرکز کنند. از آنجا که واحدهای درسی آموزش سواد اطلاعاتی توسط بسیاری از کتابخانه‌های دانشگاهی ارائه شده است، بردن این واحدهای درسی به موک، گام منطقی بعدی است. کتابخانه دانشگاه ویک فارست^۱ یک موک ایجاد نموده است و این نقش کتابخانه‌ها را تحقق بخشیده است^۲. کتابخانه عمومی نیویورک نیز موک "چین شناسی" را با هدف استفاده بیشتر از منابع کتابخانه ارائه کرده است.

اگر ایجاد یک موک کامل و مستقل بنظر دشوار می‌آید کتابداران می‌توانند به جای آن درسهای آموزش سواد اطلاعاتی ایجاد کنند تا مدرسان موکها آنها را در موکهایشان جا دهند. درواقع مینی موکهایی شامل ویدئوها، منابع آموزشی و ارزشیابی. مدرسان می‌توانند از فراگیران بخواهند قبل از شروع درس مدولهای سواد اطلاعاتی را بگذرانند.

ج. تشویق افراد به ثبت نام در موکها

ارتقای دانش و مهارت‌های افراد جامعه از اهداف کتابخانه هاست و ترویج موکها نیز در راستای اهداف و رسالت‌های کتابخانه هاست. کتابخانه‌ها و بخصوص کتابخانه‌های عمومی باید کاربران خود را تشویق به ثبت نام در موکها نمایند تا دانش و مهارت‌های افراد جامعه ارتقا یافته و یادگیری مادام‌العمر محقق شود.

د. استفاده از موک برای خودآموزی، به روز نمودن و ارتقای دانش و

مهارت‌های کتابداران

هر چند امروزه تعداد موکهایی که برای رشته کتابداری ایجاد شده اند از انگشتان دست فراتر نمی‌رود، پیش بینی می‌شود در سالهای آتی برخی از بهترین گروه‌های کتابداری دنیا موکهایی را ارائه دهند که فرصتی بی نظیر برای کتابداران خواهد بود. فن آوری بخش عجیب شده با کتابداری است و رشد سریع فن آوری معنی اش این است که

1 Wake Forest

۲ عنوان موک ارائه شده: (ZSRx) The cure for the common web

کتابداران باید بطور دائم آموخته‌های خود را به روز کنند و این با موبک شدن است. کتابداران امروز برای بقا نیاز دارند با تحولات عرصه فن آوری پیش بروند و موبکها فرصتی فوق العاده برای یادگیری آنها هستند. کتابداران با آموزش ضمن خدمت موبک می‌توانند خدمات بهتری ارائه دهند.

توصیه شده است در دو نوع موبک ثبت نام کنید: موبکی که در حوزه کتابداری است و یک موبک غیرمرتبط. از این طریق می‌توانید به طیفی از دانش و مهارت‌هایی که فراگیران موبک باید داشته باشند آشنا شوید.

کتابدارانی که دانشگاهشان موبک ارائه نمی‌دهد لازم است که در موبکی ثبت نام کنند تا درک اولیه‌ای از این موضوع داغ در آموزش عالی پیدا کنند. با مشاهده چگونگی سازماندهی و ارائه درسها و کامل کردن چند موبک، کتابداران می‌توانند دانش خود را از رویکردهای آموزشی گسترش داده و احتمالاً از آنها برای آموزش سواد اطلاعاتی اقتباس کنند. کتابداران موضوعی بخصوص آنها که دانش تخصصی عمیقی ندارند و سالهاست که در آن حوزه فعالیت نکرده‌اند می‌توانند در درسهای مرتبط شرکت کرده و با جدیدترین نظریه‌ها و واژگان آن حوزه موضوعی آشنا شوند. مدیران کتابخانه‌ها باید به کتابدارانی که موبک می‌گذرانند امتیاز آموزش ضمن خدمت بدهند.

ه- همکاری در ایجاد موبک‌ها

ایجاد موبکها یک کار گروهی است و به مشارکت مدرس و دستیارش، کتابدار، طراح آموزشی و افراد فنی نیاز دارد. در دانشگاه دوک^۱، مرکز تکنولوژی آموزشی که محل اصلی ایجاد موبک است، بخشی از سیستم کتابخانه است.

در اولین گام کتابدار باید ببیند که آیا در دانشگاه محل خدمتش موبکی ارائه می‌شود. گام دوم، آگاه کردن افراد ایجادکننده موبکها از دانش، مهارت‌ها و تجربه کتابداران است که می‌تواند در موبک به کار آید. برای این کار می‌توان کارگاههای آموزشی برای اعضای

هیأت علمی برگزار نموده و فعالانه در بحث‌های مربوط به آموزش آنلاین در دانشگاه مشارکت داشت.

برخی کتابخانه‌های دانشگاهی مثل کتابخانه‌های دانشگاه پنسیلوانیا^۱ و کتابخانه‌های دانشگاه دوک^۲ در تولید موک‌ها فعالانه دخیلند اما برخی دیگر چون کتابخانه دانشگاه کالیفرنیا بر کلی با موک‌ها برای دسترس پذیری محتوا و مهارت‌های پژوهشی همکاری می‌کنند.

یکی از منابع اصلی آموزشی در موک‌ها، کلیپ‌ها و ویدئوهای درسی هستند. برای ایجاد یک ویدئوی آموزشی چند ساعت وقت لازم است و آماده کردن کل ویدئوهای آموزشی یک درس به شش ماه زمان نیاز دارد. اساتید برای ایجاد و ویرایش این ویدئوها به کمک زیادی نیاز دارند. کتابداران به کمک همکاران تکنولوژی آموزشی می‌توانند این کمک را فراهم کنند.

کتابداران می‌توانند به عنوان کتابدار مستقر در موک‌ها حضور یابند. البته خیلی وقتگیر خواهد بود اما از نظر دسترسی مستقیم به فراگیران و دریافت بینش‌های جالب از داده‌های عظیم در درک رفتارهای یادگیری بسیار مفید خواهد بود.

و. ذخیره و نگهداری محتوا

مدرس‌ان موک‌ها به مرور زمان ممکن است تغییراتی در محتوای درسها ایجاد کنند اما اهتمام و توجهی به ذخیره نسخه‌های قبلی درسها نداشته باشند. کتابداران می‌توانند بر اهمیت نگهداری آنها تأکید نموده و زمینه نگهداری نسخه‌های قبلی در سپارشگاههای دانشگاهها را فراهم کنند. کتابداران حتی می‌توانند در ذخیره محتوایی که دانشجویان در فرومها ایجاد کرده اند نقش داشته باشند.

1 University of Pennsylvania Libraries

2 Duke University Libraries

ز. موب برای کم توانان جسمی

یکی از وظایف کتابداران اطمینان یافتن از این است که محتوای موب برای تمام کاربران از جمله افراد معلولی که از فن آوری‌های کمک رسان^۱ استفاده می‌کنند نیز قابل دسترس است. موب باید طوری طراحی شود که برای معلولان و کم بینایان و نابینایان نیز قابل استفاده باشد. در آمریکا، دانشگاه‌های فراهم کننده موب تحت یک چارچوب قانونی کار می‌کنند که می‌گوید منابع آموزشی باید در دسترس همگان باشد و نتیجه این شده است که بیشتر موب‌ها در ایالات متحده برای افراد با مشکل بینایی قابل استفاده اند. کتابداران نقش اساسی در متقاعد کردن صاحبان حق مؤلف دارند تا اجازه دهند شکل محتوایشان مطابق با نیاز افرادی که از فن آوری‌های کمک رسان استفاده می‌کنند تغییر یابد.

ح. ترویج دسترسی آزاد

بدلیل تعداد بالای فراگیران گزینه استفاده منصفانه از منابع دارای حق مؤلف امکانپذیر نیست و باید به منابع دسترسی آزاد روی آورد. مشکلات مربوط به حق مؤلف سبب شده است که کتابداران به محتواهای آزاد روی بیاورند که یا در فضای عمومی منتشر شده اند و یا تحت مجوزهای کرییتیو کامونز^۲ یا آنالوگ^۳ و یا بصورت دسترسی آزاد هستند. موب فرصتی را در اختیار کتابداران قرار داده است تا دسترسی آزاد را ترویج نمایند. ترویج دسترسی آزاد از طریق آگاهی دادن به متولیان موبها درباره محتوای آزاد از جمله کارهایی است که کتابداران می‌توانند در این قسمت انجام دهند. وظیفه دیگر کتابداران آگاهی دادن به تولید کنندگان موبها درباره منابع آموزشی رایگان^۴ است.

سالهاست که کتابداران مروج دسترسی آزاد هستند اما استانداردهای علمی سنتی سبب شده است که اساتید ارزش دسترسی آزاد را درک نکنند. شاید وقتی اساتید دریابند که دانشجویان نمی‌توانند و نمی‌خواهند که برای مقالات هزینه کنند تمایل به انتشار در

1 Assistive technologies

منظور فن آوری هایی هستند که به معلولان در استفاده از فن آوری کمک می‌کنند. مثل نرم افزار خواندن صفحه برای نابینایان یا نرم افزار تشخیص صدا و گفتار برای معلولانی که نمی‌توانند از صفحه کلید استفاده کنند.

2 Creative Commons

3 analogous

4 Open Educational Resources (OER)

مجلات دسترسی آزاد پیدا کنند. اگر اساتید مشهور موک مقالات دسترسی آزاد را برای دروس خود انتخاب کنند فرهنگ دسترسی آزاد ایجاد خواهد شد.

چالش‌های کتابداران برای حضور در موک

گروه فراگیر عظیم، بودجه محدود، منابع انسانی محدود، زمان محدود و منابع دارای حق مولف از چالش‌هایی است که در متون برای حضور کتابداران در موک برشمرده شده است. در کشور ما به اینها احتمالاً باید فقدان مهارت‌های آموزشی در محیط آنلاین، ضعف زبان انگلیسی و عدم حمایت کارفرمایان را نیز افزود. امید که کتابداران با چالش‌های موک آشنا باشند و خود را برای ایفای نقش در موک آماده کنند.

فرصت‌های موک برای آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی

گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه‌ها بدلیل کمبود امکانات و مدرس و بودجه و نبود زیرساخت‌ها نمی‌توانند همه دانش و مهارت‌های لازم را به دانشجویان بیاموزند. موک فرصتی برای گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی است که با همکاری هم دروسی را ارائه دهند و برای دانشجویان یک فرصت طلایی خواهد بود که از محضر دیگر استادان نیز بهره‌مند شوند. اساتید خوب دیگر محدود به دانشگاه‌های محل خدمت خودشان نخواهند بود. اساتید می‌توانند دانشجویان خود را تشویق کنند تا در موکها ثبت نام کنند و خود اشکالات درسی آنها را در این مسیر رفع نمایند. وقتی دانشجویان در موکها ثبت نام می‌کنند در وقت اساتید برای آموزش آنها صرفه‌جویی می‌شود^۱. اساتید بازنشسته معجز و علاقمند می‌توانند در ایجاد موکها همکاری نموده و دریایی از دانش و تجربه خود را در اختیار دیگران بگذارند.

البته هنوز زود است که پیش‌بینی دقیقی از تأثیر موک بر آموزش کتابداری ارائه دهیم اما بنظر می‌رسد موک می‌تواند جایگاه استادان و گروه‌های علم اطلاعات و دانش

۱ نگارنده این مطلب در کنار تدریس برخی دروس، دانشجویان را به گذراندن دوره‌های آموزشی آنلاین در برنامه تشویق و با موظف می‌نماید. این دوره‌ها مکمل آموزش کلاسی هستند و برای دروسی که وقت محدود کلاس اجازه پرداختن کامل به آنها را نمیدهد بسیار کمک‌کننده‌اند.

شناسی را ارتقا دهد و فرصتی برای دانشگاهها خواهد بود تا فن آوری‌های جدید را برای ارائه موب بکار گیرند.

گروه‌های کتابداری و علم اطلاعات و دانش‌شناسی بهترین دانشگاه‌های دنیا برخی دروس تخصصی این رشته را در موب ارائه داده‌اند که تعدادشان در حال حاضر بسیار کم است اما پیش‌بینی می‌شود به سرعت افزایش یابد. دروس کتابداری ارائه شده در موب عبارتند از:

۱) کتابداری جدید^۱ ارائه شده توسط iSchool در دانشگاه سیراکوس^۲ که در سال ۲۰۱۳ ارائه شده است.

۲) کتابخانه فرالینک^۳ توسط مایکل استفنز^۴ باز هم در سال ۲۰۱۳ ارائه شده و مربوط به آموزش استفاده از فن آوری‌های نوین در کتابخانه هاست.

۳) متادیتا در کورسرا توسط جفری پومرنتز^۵ از دانشگاه کالیفرنیا چپل هیل باز هم در سال ۲۰۱۳ ارائه شده است.

کتابداران با گذراندن دوره‌های موجود موب می‌توانند هم دانش خود را ارتقا داده و هم با روش کار موب آشنا شده و خود را برای ایفای نقش در آن آماده کنند.

نتیجه‌گیری

بسیاری از کتابداران و کتابخانه‌های دنیا به حرکت موب پیوسته‌اند. در ایران نیز زمینه‌های ارائه موب‌های کتابداری و آموزش سواد اطلاعاتی وجود دارد. هم‌اکنون موسسه فناوران آرشیو، موزه و کتابخانه (آرموبک) دوره‌های آنلاین در مباحث مختلف سواد اطلاعاتی و کار با پایگاه‌ها و نرم‌افزارهای مختلف را برای ارتقا و به‌روز نمودن دانش و مهارت‌های کتابداران و علاقمندان برگزار می‌نماید. البته این دوره‌ها رایگان نیست اما به عنوان نقطه شروع خوبست و امید می‌رود که گسترش یابد و در آینده به صورت رایگان نیز ارائه شود.

1 New Librarianship
2 Syracuse
3 Hyperlinked Library
4 Michael Stephens
5 Jeffrey Pomerantz

اما آنچه به نظر نگارنده در این برهه زمانی لازم تر می نماید ارائه موک های آموزش سواد اطلاعاتی به آحاد مردم است. آموزش سواد اطلاعاتی در کتابخانه های کشورهای پیشرفته جایگاه پر اهمیتی داشته و دارد. وب سایت این کتابخانه مشحون از جنبه های مختلف سواد اطلاعاتی از پیدا کردن موضوع برای پایان نامه گرفته تا آموزش استاد و پیشگیری از سرقت علمی و آموزش نرم افزارهای مرتبط با پژوهش و ... است. در این آموزش ها از انواع و اقسام شیوه های آموزشی مانند فایل های متنی و پاورپوینت و کلیپ ها و فیلم های آموزشی و حتی بازی های آموزشی استفاده شده است.

در ایران اما در زمینه سواد اطلاعاتی و آموزش سواد اطلاعاتی مقاله و پایان نامه به وفور داریم اما به واقع چقدر توانسته ایم آموزش سواد اطلاعاتی را در جامعه ارتقا دهیم؟ چند راهنمای آموزشی سواد اطلاعاتی به زبان ساده تهیه کرده ایم؟ چقدر کلیپ یا منابع آموزشی دیداری - شنیداری ایجاد کرده ایم؟ نیاز به آموزش سواد اطلاعاتی را وقتی بیشتر درک خواهیم کرد که گاهی حتی دانشگاهیان ما از پیدا کردن منابع مورد نیاز پژوهش خود ناتوانند و الفبای جستجو را نمی دانند.

هم اکنون سایت های آموزشی بسیاری در ایران ایجاد شده اند^۱ که مایه خوشحالی است. برخی مانند مکتبخونه فیلم کلاس های اساتید برتر ایران را به رایگان ارائه می دهند. برخی دیگر مانند وب یاد و فرادرس آموزش های عمومی و دانشگاهی را باز هم بصورت فیلم های کوتاه قرار داده اند. برخی دیگر مانند درسنامه، آموزش های فناوری اطلاعات و مهارت های زندگی را بصورت ایمیلی ارائه می دهند.

پیشنهاد نگارنده این است که کتابداران و متخصصان علم اطلاعات و دانش شناسی در گام اول مینی موک های آموزش سواد اطلاعاتی در قالب فیلم های کوتاه یا متن تهیه نموده و در سایت های آموزشی موجود در ایران ارائه دهند تا امکان دیده شدن آنها افزایش یابد. مینی موک های مذکور را می توان در گام های بعدی گسترش داده و موک های کاملی از دوره های آموزش سواد اطلاعاتی ایجاد نمود.

۱ برای فهرستی از سایت های ارائه دهنده آموزش آنلاین در ایران و جهان به پست وبلاگی نگارنده مراجعه نمایید: صرافزاده، مریم. آشنایی با سایت های آموزشی آنلاین: دنیای یادگیری در اینترنت. منتشر شده در وبلاگ یک پزشک، ۱۸ آبان ۱۳۹۳:

علاوه بر اینها، با ایجاد موبک‌ها، می‌توانیم قابلیت‌ها و مهارت‌های خود را به عینه به جامعه نشان داده و در نتیجه زمینه ساز همکاری با تیم‌های ایجاد کننده موبک باشیم. کتابداران دانشگاهی باید با تقویت دانش و مهارت‌های خود و ارتباط مؤثر با جامعه دانشگاهی و برگزاری کارگاه‌هایی با موضوع موبک، زمینه فعالیتشان در موبک را فراهم کنند. کتابخانه‌هایی که بخشی ضروری از فعالیت اصلی دانشگاهشان باشند شانس بیشتری از مرتبط بودن در چشم مدرسان و مسئولین خواهند داشت. با مدل‌های پیشنهادی نشر که تحویل مستقیم اطلاعات از ناشر به استفاده کننده است، کتابخانه‌های دانشگاهی بسیار خوب کشورهای پیشرفته نگران از دست دادن جایگاه خود هستند. امروز آنها، آینده ماست و بهتر است برای بقا یافتن در پی ارتقای سطح کتابخانه از ارائه دهنده صرف اطلاعات باشیم. آماده کردن خود برای فعالیت در موبک، می‌تواند ما را در آموزش دانشگاهی دخیل نماید.

زمینه‌های پژوهشی نیز در موبک فراوان است. مدرسان محترم می‌توانند دانشجویان تحصیلات تکمیلی را برای پژوهش‌های موبک-محور راهنمایی نمایند. نتایج این پژوهش‌ها می‌تواند زیرساخت‌هایی را برای راه اندازی موبک ایرانی ایجاد نماید.

فهرست منابع

- صرافزاده، م. (۱۳۹۳). آشنایی با سایت‌های آموزشی آنلاین: دنیای یادگیری در اینترنت. منتشر شده در وبلاگ یک پزشک، ۱۸ آبان ۱۳۹۳: بازایی شده در ۷ فروردین ۱۳۹۵ از:
<http://1pezeshk.com/archives/2014/11/online-free-courses.html>
- صرافزاده، م. (۱۳۹۳). فرصتها و چالشهای موزک برای کتابداران و علم اطلاعات و دانش شناسی. سخن هفته لیزنا، شماره ۲۱۶. ۱۵ دی ۱۳۹۳.
- Barnes, C. (2013). MOOCs: The Challenges for Academic Librarians. *Australian Academic & Research Libraries, Vol. 44*(3), 163–175. doi: <http://dx.doi.org/10.1080/00048623.2013.821048>
- Becker, B. W. (2013). Connecting MOOCs and Library Services. *Behavioral & Social Sciences Librarian, 32*(2), 135-138. doi: 10.1080/01639269.2013.787383
- Calter, M. (2013). *MOOCs and the Library: Engaging with Evolving Pedagogy*. Paper presented at the IFLA WLIC, Singapore.
- Creed-Dikeogu, G., & Clark, C. (2013). Are You MOOC-ing Yet? A Review for Academic Libraries. *Kansas Library Association College and University Libraries Section Proceedings, 3*(1). doi: <http://dx.doi.org/10.4148/culs.v1i10.1830>
- Jordan, K. (2014). Initial trends in enrolment and completion of massive open online courses. *The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 15*(1).
- Gore, H. (2014). Massive Open Online Courses (MOOCs) and Their Impact on Academic Library Services: Exploring the Issues and Challenges. *New Review of Academic Librarianship, 20*(1), 4-28. doi: 10.1080/13614533.2013.851609
- Menchaca, F. (2014). Start a New Fire: Measuring the Value of Academic Libraries in Undergraduate Learning. *portal: Libraries and the Academy, 14*(3), 353-367 .
- Massis, B. E. (2013). MOOCs and the library. *New Library World, 114*(5/6), 267 - 270. doi: <http://dx.doi.org/10.1108/03074801311326894>
- Pujar, S. M., Kamat, R. K., & Savadatti, M. N. (2014). Library as a change agent in liberation and deliberation of higher education through MOOCs. *Recent trends in Library and Information Science: A Way Forward for the Future, 251-260*.
- Pujara, S. M., & Bansodeb, S. Y. (2014). MOOCs and LIS education: A massive opportunity or challenge. *Annals of Library and Information Studies, 61*, 74-78.
- Wright, F. (2013). What do Librarians Need to Know About MOOCs? *D-Lib Magazine, 19*(3/4). doi: 10.1045/march2013-wright
- Wu, K. (2013). Academic libraries in the age of MOOCs. *Reference Services Review, 41*(3), 576 - 587. doi: <http://dx.doi.org/10.1108/RSR-03-2013-0015>

بررسی نگرش اعضای هیأت علمی مؤسسات آموزش عالی به استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی^۱

(مطالعه‌ی موردی)

^۲ سمیه نظری زاده دهکردی

^۳ میثم بابایی فارسانی

^۴ دکتر سعید سعیدا اردکانی

چکیده

هدف: مطالعه حاضر، با هدف بررسی میزان آمادگی الکترونیکی و سنجش نگرش اعضای هیأت علمی و اساتید مدعو دانشگاه‌های پیام‌نور استان چهارمحال و بختیاری (شهرکرد و فارس) نسبت به استقرار این نظام انجام گرفته است.

روش: به منظور جمع‌آوری داده‌ها، از دو پرسش‌نامه استفاده گردید و آنگاه داده‌ها با استفاده از آزمون‌های آماری (α کرونباخ، آزمون‌های توصیفی مشاهدات، t -student، آزمون رگرسیون، ANOVA) در نرم‌افزار SPSS19 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها: با بررسی امتیازات دانشگاه‌ها مشخص گردید دو دانشگاه در دو بعد نیروی انسانی و استفاده از فن‌آوری اطلاعات از امتیازهای ۰/۱۹ و ۰/۱۵ برخوردار هستند. یافته‌های حاصل از بررسی مهارت‌های فنی و رایانه‌ای بسیار رضایت‌بخش بوده به طوریکه، در این بررسی مقدار این متغیر با میانگین ۳/۵۰ می‌باشد.

نتیجه‌گیری: در بررسی نگرش نسبت به استقرار نظام یادگیری الکترونیکی ترکیبی، ۶۰ درصد مخالفان خود را و ۲۱ درصد موافقت خود را نسبت به این نظام اعلام نمودند. همچنین تحلیل آماری، تفاوت معناداری از نظر سن، جنسیت و سابقه تدریس با نحوه نگرش نسبت به شیوه یادگیری الکترونیکی ترکیبی، نشان نداد.

واژگان کلیدی: آمادگی الکترونیکی، تکنولوژی آموزشی، یادگیری الکترونیکی ترکیبی، فن‌آوری ارتباطات و اطلاعات، مؤسسات آموزش عالی.

۱ تاریخ ارسال مقاله: ۰۲-۱۰-۱۳۹۴؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۰-۰۱-۱۳۹۵

۲ کارشناس ارشد مدیریت بازرگانی گرایش مدیریت مالی، دانشگاه یزد (نویسنده مسئول)

somayeh.nazarizade@gmail.com

۳ دانشجوی دکتری مدیریت صنعتی گرایش سیستم، دانشگاه آزاد خوراسگان، مدیر گروه مدیریت دانشگاه پیام نور فارس
mey3m_babae@yahoo.com

۴ دانشیار گروه مدیریت بازرگانی، دانشکده اقتصاد، مدیریت و حسابداری، دانشگاه یزد

saied.saieda@gmail.com

مقدمه

از آنجایی که تحولات فن‌آورانه، پارادایم‌های نوینی را جهت یادگیری و آموزش در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی ایجاد نموده‌اند و توجه به دغدغه‌ی گسترش شکاف دیجیتال، در اکثر کشورهای جهان تلاش‌های فزاینده‌ای را در جهت بهبود وضعیت و موقعیت اجتماعی، از طریق این فن‌آوری‌ها، ضروری ساخته است. به منظور دستیابی به این هدف، سازمان‌ها می‌بایست برنامه‌ریزی‌های لازم را در زمینه‌ی توسعه‌ی خلاقیت‌ها از جنبه‌های مختلف فنی و سازمانی، انجام دهند.

آمارها حاکی از آن است که در بیش از ۹۶ درصد مؤسسات آموزش عالی خصوصی و دولتی آمریکا با بیش از ۱۵ هزار دانشجو، دوره‌های یادگیری الکترونیکی ارائه می‌گردد (آلن و سامان^۱، ۲۰۰۷).

اینگونه فن‌آوری‌ها به عنوان مهم‌ترین ابزار، روش و سرمایه جهت توانمندسازی جوامع در قرن جدید به منظور ایجاد تغییرات اساسی در زندگی، اشتغال و آموزش محسوب می‌گردند (شرما و میشر^۲، ۲۰۰۷).

1 Allen E.I. and Seaman J.
2 Sharma R.C. and MishraS.

در حال حاضر صنعت یادگیری الکترونیکی بیشترین رشد را در بازارهای جهانی ۲/۳ تریلیون دلاری آموزش برخوردار بوده و پیش‌بینی گردیده، در بازار یادگیری الکترونیکی تا سال ۲۰۱۹ بالغ بر ۶۹ تریلیون دلار گردد. ورود این فن‌آوری‌ها به عرصه‌ی آموزش و یادگیری موجب تحول اساسی در سنت‌های یادگیری شده و نیاز به تغییر در یادگیری را با استفاده از شیوه‌های جدیدتر، کارآمدتر و مؤثرتری همچون یادگیری الکترونیکی ترکیبی را به‌وجود آورده است. در این میان، متصدیان دانشگاه پیام نور (به عنوان بزرگ‌ترین دانشگاه کشور از نظر تعداد دانشجو و پراکندگی جغرافیایی و نیز به عنوان اولین متولی آموزش‌های از راه دور)، بر آن شدند، متناسب با نیازهای قرن ۲۱، راهبردهای آموزشی خود را از نوع سنتی با فرآیند تدریس انفعالی، تغییر دهند و نظام آموزش الکترونیکی، در نظام آموزشی موجود دانشگاه ایجاد نمایند. از این رو، دستیابی به هدف اصلی دانشگاه و پیاده‌سازی شعار «آموزش عالی برای همه، همه وقت و همه جا»، فرصت مناسبی را برای کلیه‌ی دانشجویان فراهم خواهد آورد (ابراهیم زاده، ۲۰۰۷).

یادگیری ترکیبی، به عنوان جدیدترین نظریه در آموزش‌های به هم پیوسته و مرتبط مطرح گردیده است. در این تحقیق، سعی بر آن است که به معرفی شیوه‌ی آموزش الکترونیکی ترکیبی پرداخته شود، در این راستا، به بررسی نگرش اساتید و اعضای هیأت علمی نسبت به استقرار چنین نظام آموزشی و سنجش آمادگی الکترونیکی دانشگاه‌های پیام نور استان چهارمحال و بختیاری، پرداخته می‌شود.

هریک از شاخص‌هایی که جهت ارزیابی آمادگی الکترونیکی دانشگاه‌ها مورد استفاده قرار گرفته اند، همگی از مدل‌های بین‌المللی استخراج شده، ابعاد این مدل به شرح جدول شماره (۱) می‌باشد.

جدول ۱: مدل ارزیابی ابعاد شاخص آمادگی الکترونیکی مؤسسات آموزش عالی

ابعاد	معرفی ابعاد	شاخص‌های مورد بررسی
بعد اول	مدیریت و استراتژی‌های مبتنی بر IFW	طرح جامع IFW در مؤسسات آموزش عالی
		بودجه تخصیصی به منظور استفاده از IFW در آموزش
		ساختار سازمانی جهت اجرای طرح جامعه
		تعهد مدیریت عالی دانشگاه جهت ارائه خدمات IFW
بعد دوم	دسترسی و زیر ساخت‌های IFW	تعداد کامپیوترها به ازای هر ۱۰۰ استاد، دانشجو و کارمند
		دسترسی مؤسسات آموزش عالی به شبکه ODQ / DQ
		تعداد دانشکده‌های دارای وب سایت و به روز رسانی آن‌ها
		تلاش برای ایمنی و حفاظت از داده‌های الکترونیکی
بعد سوم	نیروی انسانی	توانایی و تخصص اساتید و کارمندان جهت استفاده از IFW
		درصد اساتید و کارمندان آموزش دیده در زمینه‌ی IFW
بعد چهارم	استفاده از IFW در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی	فراوانی و دلایل استفاده از کامپیوتر توسط اساتید، دانشجویان و کارمندان
		فراوانی و دلایل استفاده از اینترنت توسط اساتید، دانشجویان و کارمندان
		میزان ادغام IFW با برنامه‌های آموزشی

مبانی نظری یادگیری الکترونیکی ترکیبی

بر اساس تعریفی از کالتا و گرنهام، در خصوص آموزش الکترونیکی ترکیبی، آن را نوعی از آموزش بر مبنای الکترونیک می‌دانند که فعالیت‌های یاد دادن و یاد گرفتن در آن به صورت آنلایین و با استفاده از فن آوری ارتباطات و اطلاعات بوده و زمان تشکیل کلاس‌ها به‌طور سنتی و از پیش تعیین شده هستند (گرنهام و کالتا، ۲۰۰۲).

مفهوم یادگیری ترکیبی از این ایده شروع شده که یادگیری رویدادی اتفاقی که در یک لحظه خاص اتفاق می‌افتد نیست؛ بلکه فرایندی مستمر و مداوم است. نظام یادگیری الکترونیکی ترکیبی شامل یادگیری چهره به چهره، یادگیری الکترونیکی و یادگیری به شیوه‌ی خاص می‌باشد. برخی از مزایای یادگیری ترکیبی به شرح زیر می‌باشند:

- یادگیری به شکل خاص، غنای برنامه‌های یادگیری و میزان انتقال دانش را محدود می‌کند در حالی که یادگیری ترکیبی از این امر مبراست.
- یادگیری ترکیبی نه تنها توانایی انتقال کارآمدتر مواد یادگیری را دارد؛ بلکه یک روش اثر بخش‌تر آموزشی نیز می‌باشد (محمد خانی^۱، ۲۰۰۷)
- افزایش سطح یادگیری به علت بازخورد سریع، امکان دسترسی به منابع و نکات کلیدی و مهم درس، امکان دسترسی به استاد درس، امکان پیگیری درس توسط دانشجو و مفید بودن امتحانات از فواید قابل توجه آن می‌باشد (ذوالفقاری و همکاران^۲، ۲۰۰۸).
- به صورت بالقوه، یادگیری ترکیبی باعث صرفه‌جویی در هزینه و بهبود برنامه یادگیری افراد می‌شود.
- این نوع شیوه آموزشی، امکان پیشرفت فراگیر را در مسیر شخصی آن هم متناسب با توانایی‌های فراگیر فراهم می‌نماید.
- سکویی یکپارچه جهت مرتبط نمودن دنیای واقعی و مجازی آموزشی به یکدیگر، به عبارتی ارائه برنامه‌ها به شکل تجربیات برخط و رو در رو و با توجه به نیاز، عملی می‌سازد.
- فراهم آوردن امکان ارتباط هم‌زمان و غیر هم‌زمان تعاملی- تأملی از طریق طراحی یادگیری ترکیبی.
- افزایش انعطاف‌پذیری در پروسه یادهی- یادگیری و سهولت استفاده از مواد آموزشی در ادغام تکنولوژی‌های هم‌زمان و غیرهم‌زمان در فرآیند انتقال یادگیری.
- تقویت سیستم تصمیم‌گیری و مدیریت مبتنی بر اطلاعات از طریق نظارت متمرکز و اجرای غیرمتمرکز.
- جلب توجه فراگیران، والدین، سرمایه‌گذاران و مسئولان آموزشی.
- کاهش هزینه‌های دست‌یابی به اطلاعات نادر مورد نیاز در پژوهش‌های تخصصی.

1 Mohamadkhani M.

2 Zolfaghari M.

• کاهش زمان آموزش به میزان یک سوم.

در این رویکرد سعی می‌گردد، ظرفیت‌های مشارکتی و شخصی یادگیری حضوری (معلم محور) و مجازی (فراگیر محور) مورد توجه قرار گیرند؛ چرا که کلاس درس حضوری قبل از اینکه تأملی باشد، مشارکتی است و نقطه قوتش در خود انگیزگی آن است و باعث می‌شود، فعالیت‌های آموزشی به عنوان فعالیت‌های اجتماعی بهبود یابند و همچنین فرصتی را برای بازخورد و دقت فراهم می‌آورند (گریسون و واقان^۱؛ ۲۰۰۸)

ضمن توجه به این نکته که بهره‌برداری از آموزش ترکیبی بایستی از مراحل انتقال ذیل توسط کلیه افراد دخیل در حوزه آموزش گذرانیده شوند، برخی از آن‌ها عبارتند از:

۱- آمادگی فراگیران؛ ۲- آمادگی مؤسسات آموزشی و ۳- آمادگی مدرسان. عواملی نظیر سامانه‌های مدیریت فراگیر، اختلاف سلیقه در طراحی دروس الکترونیکی، روش‌های متفاوت آزمون و ارزیابی کاهش ارتباط فیزیکی بین استاد و فراگیر و نیز توجه به حجم سرمایه‌گذاری و آمادگی نیروی انسانی به منظور پیاده‌سازی آموزش‌های مجازی باعث گردیده است، ضرورت مطالعه دقیق چالش‌های به کارگیری و توسعه‌ی آموزش‌های مجازی احساس شود (کاردان و فهیم فر^۲؛ ۲۰۰۸)

پیشینه تحقیق

مطالعات خارجی

در پژوهشی تی‌یل (۲۰۰۳)^۳ چنین بیان می‌کند: «فراگیران در شیوه‌ی یادگیری الکترونیکی ترکیبی به اطلاعات بیشتری دسترسی داشته، مسئولیت یادگیری را خود به عهده گرفته و در هر زمان که مایل باشند قادر خواهند بود، به محتوای آموزشی دسترسی پیدا کنند؛ لذا سهولت کاربرد این شیوه، بیشتر است. چنین نتیجه‌ایی، با نتایج باکلی^۴ (۲۰۰۳)

1 Garrison DR, Vaughan ND

2 Kardan, A., Fahimifar, A.

3 Thiele

4 Buckley KM.

مطابقت دارد؛ وی معتقد است، سهولت دسترسی به محتوای آموزشی به شیوه‌ی رایانه‌ای، منجر به افزایش رضایت فراگیران می‌شود.

همچنین آموزش در کلاس درس منجر به احساس خستگی شده و الزام به یادگیری در ساعت مشخص و از پیش تعیین شده، می‌تواند منجر به محدود شدن یادگیری فراگیر شود، از طرفی ارائه تفصیلی محتوای آموزشی در روش حضوری می‌تواند منجر به تسهیل فرآیند یادگیری شود.

روئیز و همکاران (Ruiz, 2006) تأکید می‌نمایند که آموزش الکترونیکی نباید جایگزین کلاس درس حضوری گردد؛ بلکه باید به شکل مکمل در کنار سایر روش‌های معمول مورد استفاده قرار گیرد (روئیز و همکاران؛ ۲۰۰۶)

شارپ و همکاران (Sharp R, 2010) نیز در پژوهشی به بررسی سی صد مطالعه در زمینه‌ی یادگیری الکترونیکی ترکیبی پرداخته و تأثیرهای مثبت استفاده از این روش را بر تجارب دانشجویان بیان نمودند که از جمله موارد مثبت عنوان شده به انعطاف‌پذیری در یادگیری، افزایش تجارب یادگیری در محیط دانشکده و مشارکت بیشتر دانشجویان در امر یادگیری می‌باشد.

در پژوهشی که توسط دانشگاه مجازی ایلیونز^۱ (۲۰۰۷) انجام گرفت، عناصر سازمانی، ابعاد برنامه‌ای یادگیری الکترونیکی را به صورت ذیل دسته بندی نموده‌اند: (۱) طراحی آموزشی؛ (۲) ارتباط، تعامل و همکاری؛ (۳) سنجش و ارزشیابی دانشجوی؛ (۴) منابع و خدمات پشتیبانی فراگیر؛ (۵) طراحی وب و (۶) ارزشیابی دوره.

سانگ و همکاران (Sung YH, 2008) در پژوهشی چنین بیان نمودند: «بین رضایت از آموزش و سهولت استفاده از شیوه‌ی آموزشی مورد بحث ارتباط مثبت وجود دارد. دانشجویان شرکت کننده در این تحقیق اظهار داشتند در شیوه آموزش الکترونیکی ترکیبی، انعطاف‌پذیری بسیار و سهولت استفاده از مواد آموزشی بیشتر است»

مطالعات داخلی

حنفی زاده (۱۳۸۶)^۱، در مقاله‌ای با عنوان "استخراج شاخص‌های اصلی اندازه‌گیری فن آوری اطلاعات و ارتباطات" به ایجاد یک مجموعه‌ی یکپارچه و غنی از شاخص‌های فن آوری اطلاعات و ارتباطات را با هدف پر کردن شکاف کمبود آمار و اطلاعات شاخص‌های فن آوری ارتباطات و اطلاعات و پوشش نقاط ضعف شاخص‌های اصلی موجود ارائه نمودند. در این مقاله، شاخص‌های اصلی ارزیابی فن آوری اطلاعات و ارتباطات با بررسی ۳۹ مدل معتبر و طی چهار مرحله با استفاده از روش‌های آنتروپی، سنگریزه و پاره‌تو استخراج شدند. نتیجه‌ی مهم این مقاله، افزودن دو حوزه‌ی بسیار با اهمیت آموزش الکترونیکی و توانمندسازهای دنیای شبکه‌ای به شاخص‌های اصلی جهانی فن آوری اطلاعات و ارتباطات است که در گزارش ارائه شده توسط سازمان ملل نادیده گرفته شده‌اند.

ذوالفقاری^۲ (۱۳۸۸)؛ در پژوهشی تحت عنوان "نگرش اعضای هیأت علمی دانشکده‌ی پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران به تدریس از طریق نظام یادگیری الکترونیکی ترکیبی"، با هدف شناخت نگرش اعضای هیأت علمی دانشکده‌ی پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران، نسبت به روش نظام یادگیری الکترونیکی ترکیبی، اقدام به انجام تحقیقات گسترده‌ای نمود.

رحیمی دوست^۳ (۱۳۸۶)؛ در پژوهشی به نقد و بررسی تجارب و چالش‌های پیش رو در پروژه‌های یادگیری الکترونیکی پرداخته است، وی چنین بیان نمود: «جامع‌ترین تحقیق پیرامون عوامل شکست پروژه‌های یادگیری الکترونیکی توسط فیلیپس^۴ صورت پذیرفته است». وی همچنین معتقد است: «عوامل شکست پروژه‌ها همیشه در سه سطح واقع‌اند: (۱) سطح فرآورده (طراحی ضعیف دوره، زیرساخت فن آوری ناکافی) (۲) سطح یادگیرنده

1 Hanafi zadeh, P.

2 Zolfaghari M.

3 Rahimi Dust GH.

4 philips

(آمادگی اندک یادگیرندگان، عدم انگیزش و نبود وقت) و (۳) سطح سازمان (ناکافی بودن پشتیبانی مدیریتی، نبود ساختار پاداش دهی مناسب) .

در این راستا، پرسش نامه‌ای جهت ارزیابی آمادگی الکترونیکی^۱ دانشگاه‌ها استفاده شد که شامل چهار بعد می‌باشد:

(۱) مدیریت، استراتژی‌ها و سیاست‌های مبتنی بر فن آوری اطلاعات و ارتباطات؛

(۲) دسترسی و زیر ساخت فن آوری اطلاعات و ارتباطات؛

(۳) نیروی انسانی؛

(۴) استفاده از فن آوری اطلاعات و ارتباطات در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی.

این مدل شامل ۲۵ شاخص است که در دانشگاه‌های معتبر ایران چندین بار مورد استفاده قرار گرفته است؛ بنابراین این پرسش نامه براساس مطالعه‌ی ادبیات و پژوهش‌های مختلف از پایایی لازم برخوردار بوده، همچنین براساس نظرسنجی از خبرگان فن آوری اطلاعات و ارتباطات دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران، متناسب با شرایط اجتماعی و فن آوری کشور طراحی گردید (حنفی زاده و همکاران؛ ۱۳۸۸).

سوال‌های تحقیق:

(۱) میزان بهره‌مندی هر یک از دانشگاه‌ها از شاخص‌های آمادگی الکترونیکی جهت استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی، تا چه مقدار است؟

(۲) هر یک از اعضای نمونه آماری تا چه میزان از مهارت‌های رایانه‌ای برخوردار هستند؟

(۳) هر یک از اعضای نمونه آماری، چه نگرشی نسبت به استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی دارند؟

۴) آیا تفاوت آماری معناداری از نظر سن، جنسیت، تحصیلات، سابقه تدریس (ویژگی‌های جمعیت‌شناختی) با نحوه نگرش نسبت به استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی وجود دارد؟

اهداف تحقیق

- ۱) بررسی میزان آمادگی الکترونیکی دانشگاه‌ها جهت استقرار نظام یادگیری الکترونیکی ترکیبی؛
- ۲) بررسی میزان برخورداری اعضای نمونه آماری از مهارت‌های تکنیکی؛
- ۳) سنجش نگرش اعضای نمونه آماری نسبت به استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی.
- ۴) بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی با نحوه نگرش نسبت به استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی.

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نظر نوع، مقطعی و از نظر هدف کاربردی و روش تحقیق، توصیفی می‌باشد. جامعه‌ی آماری شامل اعضای هیأت علمی، اساتید مدعو مراکز پیام نور شهرکرد و فارسان می‌باشند.

ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه، محقق ساخته می‌باشد که جهت سنجش آمادگی الکترونیکی مؤسسات آموزش عالی مورد استفاده قرار گرفته است، پرسش‌نامه‌ی مزبور مشتمل بر سه بخش است: مشخصات فردی (پنج سؤال) سنجش مهارت‌های رایانه‌ای (شش سؤال) و پرسش‌های مربوط به سنجش نگرش شامل سی و پنج گویه با پاسخ‌هایی براساس مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم) آماده شد.

در هر دو دانشگاه، تعداد بیست و سه پرسش‌نامه، از پرسش‌نامه اول توزیع و از پرسش‌نامه‌ی دوم نیز هفتاد و دو پرسش‌نامه توزیع گردید و از این تعداد، به ترتیب پانزده مورد از پرسش‌نامه اول و شصت و دو مورد از پرسش‌نامه‌ی دوم تکمیل و عودت داده شد.

آنگاه داده‌ها با بهره‌گیری از آزمون‌های آماری (α کرونباخ، آزمون‌های توصیفی مشاهدات، t-student، آزمون رگرسیون، ANOVA) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. جهت تعیین اعتبار ابزار از اعتبار محتوا استفاده شد، پس از بررسی متون کتابخانه‌ای و مطالعات انجام گرفته با اعضای هیأت علمی و صاحب‌نظران مشاوره شد و مورد تأیید قرار گرفتند.

جهت ارزیابی ابزار تحقیق، از جهات پایایی و قابلیت اعتماد، با استفاده از آلفای کرونباخ، مورد بررسی قرار گرفت و نتایج در جدول شماره (۲) نمایش داده شده‌اند. این ضریب برای کلیه سازه‌ها قابل قبول می‌باشد و گویای مطلوب بودن ابزار جمع‌آوری داده‌ها است.

جدول ۲: بررسی پایایی براساس ضریب آلفای کرونباخ

آلفای کرونباخ		سؤالات	ابعاد
تصمیم‌گیری	آلفای کرونباخ		
بسیار مطلوب	۰/۸۳	منابع انسانی	سنجش نگرش تدریس به شیوه‌ی یادگیری الکترونیکی ترکیبی
قابل قبول	۰/۶۵	محتوای الکترونیکی	
قابل قبول	۰/۶۱	ملاحظات اخلاقی و حقوقی	
قابل قبول	۰/۶۳	فرهنگ	
مطلوب	۰/۷۱	آمادگی پذیرش این دوره‌ها	
مطلوب	۰/۷۳	ارزیابی کیفی	
قابل قبول	۰/۶۷	مدیریت، سیاست‌ها و استراتژی‌های مبتنی بر ICT	ارزیابی میزان آمادگی الکترونیکی
قابل قبول	۰/۶۳	بررسی و دسترسی به زیر ساخت‌ها	
مطلوب	۰/۷۵	نیروی انسانی	
قابل قبول	۰/۶۷	استفاده از فن‌آوری اطلاعات	

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این قسمت، یافته‌های تحقیق، به ترتیب بر اساس سؤالات تحقیق، ارائه می‌گردد:

سؤال اول تحقیق: میزان بهره‌مندی هر یک از دانشگاه‌ها از شاخص‌های آمادگی

الکترونیکی جهت استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی تا چه مقدار است؟

شاخص آمادگی الکترونیکی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران طی چهار مرحله ذیل محاسبه می‌گردد: **مرحله ی اول: تبدیل مقادیر کیفی شاخص‌ها به مقادیر کمی؛**

در این مرحله با استفاده از مقیاس دو قطبی فاصله‌ای، مقادیر کیفی شاخص‌ها به مقادیر عددی یک تا پنج تبدیل می‌گردند؛

مرحله ی دوم: بی‌مقیاس‌سازی مقادیر کمی شاخص‌ها؛

در این مرحله شاخص‌ها به وسیله ی مبدا خطی به مقیاس یک تا پنج تبدیل می‌شوند.

$$I(G_i) = 4 \times \frac{G_i}{\text{Max}(G_{ij})} + 1$$

به طوری که در رابطه (۱) G_{ij} ، مقدار شاخص i ام در دانشگاه j

ام، $I(G_i)$ ، مقدار شاخص بی‌مقیاس شده i ام است؛ **مرحله ی سوم: محاسبه ی مقادیر ابعاد؛**

در این مرحله مقدار هر بعد با استفاده از رابطه ی زیر محاسبه می‌شود. (کایر کمین؛

(۲۰۰۳)

$$I_\alpha = \sum_{\beta=1}^{n_\alpha} W_{\alpha\beta} I_{\alpha\beta}$$

$I_{\alpha\beta}$ مقدار شاخص β ام از بعد α ام. n_α : تعداد شاخص‌های بعد α ام. $W_{\alpha\beta}$ وزن

شاخص β ام از بعد α ام. I_α مقدار بعد α ام. البته لازم به ذکر است قبل از ترکیب، وزن‌ها

باید با رابطه فوق بی‌مقیاس شوند. $W_j = \frac{W'_j}{\sum_j W'_j}$ در این رابطه W_j مقدار نرمال شده W'_j

است.

مرحله چهارم: محاسبه شاخص آمادگی الکترونیکی؛

در این مرحله مقدار شاخص آمادگی الکترونیکی دانشگاه‌ها با استفاده از رابطه ذیل

$$I_{e-readiness} = \sum_{\alpha=1}^n W_\alpha I_\alpha$$

محاسبه می‌گردد: $I_{e-readiness}$ تعداد ابعاد: n وزن بعد α ام: W_α نتایج

حاصل از محاسبه شاخص آمادگی الکترونیکی در دو دانشگاه به تفکیک در جدول شماره (۳) ارائه گردیده است:

جدول ۳: نتایج محاسبه شاخص آمادگی الکترونیکی دانشگاه‌ها

فارسان			شهرکرد			ابعاد
آمادگی الکترونیکی	مقادیر وزن دار شده	مقادیر شاخص‌ها و ابعاد	آمادگی الکترونیکی	مقادیر وزن دار شده	مقادیر شاخص‌ها و ابعاد	
۰/۳۰	۱۰۰/۷۴	۳۱/۴۰	۰/۱۹	۲۹/۰۳	۲۶/۵۴	بعد اول: مدیریت، سیاست‌ها و استراتژی‌های مبتنی بر ICT
۰/۰۶	۴۳/۳۵	۲/۹۵	۰/۱۶	۲۵/۲۹	۴/۱۴	بعد دوم: بررسی و دسترسی به زیر ساخت‌ها
۰/۱۹	۱۷۵/۶۷	۳۳/۴۹	۰/۱۹	۱۷۷/۴۲	۳۵/۳۳	بعد سوم: نیروی انسانی
۰/۱۵	۲۸۴/۳۲	۴۴/۵۶	۰/۱۵	۲۴۹/۶۱	۳۹/۸۴	بعد چهارم: استفاده از فن‌آوری اطلاعات

نتایج حاصل از بررسی اهمیت هر یک از ابعاد شاخص آمادگی الکترونیکی، در جدول شماره (۴) ارائه شده است. t به دست آمده در هر دو دانشگاه، برای بعد دسترسی به زیر ساخت‌ها بسیار کم‌تر از سایر ابعاد بوده که خود مستلزم توجه مسئولین ذیربط است و در بعد چهارم، یعنی میزان استفاده از فن‌آوری اطلاعات مقادیر معقولی به دست آمده است. نتایج حاصل از سنجش میزان اهمیت شاخص آمادگی الکترونیکی دانشگاه‌ها در جدول شماره (۴) ارائه شده است.

جدول ۴: بررسی اهمیت هر یک از ابعاد مدل ارزیابی آمادگی الکترونیکی دانشگاه پیام نور شهر کرد و فارسان

نتایج				ابعاد
فارسان		شهر کرد		
t	میانگین	t	میانگین	
۳۱/۴۰	۸/۷۱	۲۶/۵۴	۹/۱۸	بعد اول: مدیریت، سیاست‌ها و استراتژی‌های مبتنی بر ICT
۲/۹۵	۵۲/۰۴	۴/۱۴	۳۴/۴۴	بعد دوم: بررسی و دسترسی به زیر ساخت‌ها
۳۳/۴۹	۲۰/۳۱	۳۵/۳۳	۱۸/۷۱	بعد سوم: نیروی انسانی
۴۴/۵۶	۳۵/۰۳	۳۹/۸۴	۳۳/۴۶	بعد چهارم: استفاده از فن آوری اطلاعات

با بررسی امتیازات دانشگاه‌ها و مقایسه میزان آمادگی این دو مرکز، مشخص گردید که مرکز فارسان در دو بعد نیروی انسانی و استفاده از فن آوری اطلاعات با امتیازهای ۰/۱۹ و ۰/۱۵ و وضعیتی برابر با مرکز شهر کرد بهره‌مند است؛ در حالی که در سایر ابعاد، از چنین وضعیتی برخوردار نمی‌باشد؛ لذا ضمن توجه به نتایج مذکور، استقرار چنین شیوه‌ی آموزشی در نظام آموزشی دانشگاه‌های پیام نور تقریباً امکان پذیر نمی‌باشد و در صورت الزام به استفاده از شیوه‌های مشابه آموزشی، حتی‌الامکان بسیار محتاطانه و با رعایت جوانب کار اقدامات لازم صورت گیرد.

سؤال دوم تحقیق: هریک از اعضای نمونه آماری تا چه میزان از مهارت‌های

رایانه‌ای برخوردار هستند؟

بر اساس نتایجی که از جدول شماره (۵) به دست آمده است، می‌توان گفت، یکی از عوامل مؤثر در موفقیت استفاده از چنین شیوه‌های آموزشی (یادگیری الکترونیکی ترکیبی)، مهارت فنی استفاده کنندگان و دست اندرکاران در کاربرد رایانه و شبکه است، نتایج حاکی از آن است که، میزان آشنایی با مهارت‌های powerpoint, word, windows بیشتر از میانگین طیف (عدد ۳) است؛ بنابراین اساتید و اعضای هیأت علمی دانشگاه شهر کرد و فارسان، از سطح آشنایی خوبی در زمینه‌ی مهارت‌های رایانه‌ای مزبور برخوردار هستند؛ اما از آشنایی کم‌تری با نرم‌افزارهای excel, spss بهره‌مند هستند.

جدول ۵: نتایج مهارت‌های فنی و رایانه‌ای نمونه آماری

نتایج				مهارت‌های رایانه‌ای
فارسان		شهرکرد		
T	میانگین	t	میانگین	
۳۲/۹۶	۴/۴۰	۳۲/۹۶	۳/۸۰	آشنایی با Word
۲۱/۸۰	۴/۱۲	۲۱/۸۰	۳/۵۴	آشنایی با Power point
۲۲/۵۴	۴/۰۹	۲۲/۵۴	۳/۷۰	آشنایی با Windows
۲۴/۰۷	۳/۹۸	۲۴/۰۷	۳/۳۵	آشنایی با Internet
۱۲/۶۰	۳/۱۵	۱۲/۶۰	۲/۹۶	آشنایی با Spss, Excell

سوال سوم تحقیق: هر یک از اعضای نمونه آماری چگونه نگرشی نسبت به استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی دارند؟

از آنجا که نحوه نگرش در ارتباط با یادگیری و آموزش دانشجو از عوامل بسیار مؤثر بر برنامه‌ریزی درسی از سوی آنان است؛ لذا می‌بایست توجه قابل توجهی به این مهم گردد. در این قسمت، توجه به جدول شماره (۶) از اهمیت به سزایی برخوردار است. در خصوص بررسی نگرش، نسبت به تدریس به شیوه‌ی یادگیری الکترونیکی ترکیبی، تقریباً ۷۲ درصد موافق این امر بودند که از وظایف مهم اساتید، عرضه اطلاعات و انتقال آن در کلاس نیست و همچنین کیفیت یادگیری الکترونیکی در صورت وجود زیر ساخت‌های ضروری نسبت به شیوه‌ی حضوری بیشتر است.

جدول ۶: توزیع فراوانی نحوه نگرش نمونه آماری نسبت به گویه‌های مرتبط با نظام یادگیری الکترونیکی ترکیبی

ابعاد	موافق و کاملاً موافق		بی نظر		مخالف و کاملاً مخالف	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
منابع انسانی	۱۳/۷۱	۲۰/۶۴	۱۰/۷۱	۱۶/۷۴	۳۹/۵۷	۶۱/۸۵
محتوای الکترونیکی	۱۷/۴	۲۷/۲۶	۱۱/۲	۱۷/۵	۳۵/۴	۵۴/۳۴
ملاحظات اخلاقی و حقوقی	۸/۵	۱۳/۲	۱۳/۵	۲۱	۴۲	۶۵/۶۳
فرهنگ	۱۳	۲۰/۳۲	۹/۲	۱۴/۱۶	۴۱/۸	۶۵/۳۲
آمادگی پذیرش این دوره‌ها	۱۰/۵	۱۶/۴۱	۱۰/۶۶	۱۶/۶۶	۴۲/۸۳	۶۶/۹۵
ارزیابی کیفی	۱۶	۲۵/۰۲	۹/۶	۱۵	۳۸/۴	۵۹/۹۶

همان‌طور که مشاهده می‌شود، ۶۴ درصد از پاسخ‌دهندگان چنین عنوان نمودند: «با زیرساخت‌های فعلی آموزش، حرکت به سمت چنین شیوه‌های آموزشی نمی‌تواند مثمر‌تر باشد»؛ ضمن آنکه، تقریباً ۷۴ درصد، نسبت به این که دانشگاه‌های سستی ناگزیر به سازگاری با سیر تحولات جدید هستند، مخالف بودند، ۶۷ درصد موافقت خود را نسبت به عدم ضرورت تدریس محتوا با توجه به انفجار اطلاعات در سایت‌های مختلف اعلام نموده و ۵۲ درصد نیز موافق این امر بودند که در صورت تدوین مناسب محتوا بدون حضور استاد هم یادگیری صورت می‌گیرد، شایان ذکر است، ۷۳ درصد از پاسخ‌ها حاکی از آن بود که کیفیت یادگیری به شیوه‌ی حضوری بیشتر نیست.

سؤال چهارم تحقیق: آیا تفاوت آماری معناداری از نظر سن، جنسیت، تحصیلات، سابقه تدریس (ویژگی‌های جمعیت شناختی) با نحوه نگرش نسبت به استقرار نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی وجود دارد؟

براساس جدول شماره (۷) و با توجه به سطوح معنی‌داری، Sig به دست آمده، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (تحصیلات، تأهل، سابقه و جنس)، ایجاد کننده‌ی تفاوت در نگرش اساتید و اعضای هیأت علمی دانشگاه در آموزش الکترونیکی نمی‌باشند؛ لذا تفاوت معنی‌داری در بررسی نگرش در دانشگاه پیام نور شهر کرد براساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی وجود ندارد.

جدول ۷: آزمون تحلیل واریانس نحوه نگرش به تدریس شیوه یادگیری الکترونیکی

ترکیبی براساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (شهر کرد)

Si g.	F	میانگین مجدورات	مجموع مجدورات	ویژگی‌های جمعیت شناختی	
۰/۶۵۱	۰/۸۴۱	۰/۲۱۰	۴/۶۲۵	بین گروه‌ها	
		۰/۲۵۰	۲/۲۵۰	درون گروه‌ها	
۰/۸۶۸	۰/۵۶۵	۰/۶۱۲	۱۳/۴۶۹	بین گروه‌ها	
		۱/۰۸۳	۹/۷۵۰	درون گروه‌ها	
۰/۸۳۲	۰/۶۱۴	۰/۱۸۸	۴/۱۲۵	بین گروه‌ها	
		۰/۳۰۶	۲/۷۵۰	درون گروه‌ها	
۰/۸۴۷	۰/۵۹۴	۰/۳۹۶	۸/۷۱۹	بین گروه‌ها	
		۰/۶۶۷	۶/۰۰۰	درون گروه‌ها	

بر اساس جدول شماره (۸) و با توجه به سطوح معنی داری، Sig به دست آمده، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی ایجاد کننده‌ی تفاوت در نگرش نمونه آماری دانشگاه نسبت به آموزش الکترونیکی ترکیبی نمی‌باشند و تنها عامل سابقه‌ی آموزشی تفاوت معنی داری ایجاد می‌نماید؛ اما در سایر ویژگی‌ها تفاوت معنی داری وجود نداشت.

جدول ۸: آزمون تحلیل واریانس نحوه نگرش به تدریس شیوه یادگیری الکترونیکی ترکیبی بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (فارسان)

Sig.	F	میانگین مجذورات	مجموع مجذورات	ویژگی‌های جمعیت شناختی	
۰/۱۲۴	۱/۸۸۵	۰/۲۹۰	۵/۲۱۹	بین گروه‌ها	جنسیت
		۰/۱۵۴	۲/۰۰۰	درون گروه‌ها	
۰/۰۰۱	۵/۹۸۸	۱/۳۸۲	۲۴/۸۷۵	بین گروه‌ها	سابقه‌ی تدریس
		۰/۲۳۱	۳/۰۰۰	درون گروه‌ها	
۰/۴۴۲	۱/۰۹۵	۰/۲۶۷	۴/۸۰۲	بین گروه‌ها	تأهل
		۰/۲۴۴	۳/۱۶۷	درون گروه‌ها	
۰/۵۶۳	۰/۹۳۴	۰/۱۵۶	۲/۸۰۲	بین گروه‌ها	تحصیلات
		۰/۱۶۷	۲/۱۶۷	درون گروه‌ها	

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس تعریف آلبرشت، هوش سازمانی عبارت است از ترکیب انسان‌های هوشمند، ابزار و وسایل آموزشی و کمک آموزشی هوشمند، به طوری که تعامل این دو عامل هوشمند و انجام اقدامات مهم، بر آیندی قابل قبول مطابق آنچه جامعه انتظار دارد به دنبال خواهد داشت؛ بنابراین نظام آموزشی الکترونیکی ترکیبی، می‌تواند به عنوان یکی از رویکردهای جدید آموزشی و ابزارهای دست‌یابی به هوش سازمانی مطلوب در نظام آموزش عالی کشور مورد توجه دست اندرکاران ذیربط قرار گیرد (آلبرشت؛ ۲۰۰۳).

از جمله عوامل موفقیت پروژه‌های یادگیری الکترونیکی ترکیبی می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: (۱) بسترسازی مناسب فرهنگی؛ (۲) اجرای کارگاه آموزشی در ارتباط با

نحوه‌ی تدوین محتوا؛ ۳) ایجاد زیرساخت‌های لازم؛ ۴) برطرف نمودن موانع اداری و ساختاری و ۵) افزایش انگیزه اساتید و دانشجویان در زمینه‌ی بهره‌گیری از سیستم آموزش الکترونیکی ترکیبی.

نتایج حاکی از این پژوهش، عدم حمایت اعضای محترم هیأت علمی جهت تدوین محتوای الکترونیکی می‌باشد؛ چرا که هر چه میزان نگرش مدرسان نسبت به روش ترکیبی مثبت‌تر باشد، تمایل بیشتری نسبت به استفاده از نظام آموزش یادگیری الکترونیکی ترکیبی نشان می‌دهند، از آنجا که وجود نگرش مثبت از ضروریات اصلی ایجاد تعهد در کارگزاران و دست‌اندرکاران به منظور اجرای موفقیت‌آمیز برنامه‌های آموزشی ترکیبی است.

با بررسی امتیازات دانشگاه‌های مورد بررسی پیرامون شاخص آمادگی الکترونیکی می‌توان چنین نتیجه‌گیری نمود: مرکز شهرکرد از نظر آمادگی الکترونیکی، تنها در بعد اول (مدیریت، سیاست‌ها و استراتژی‌های مبتنی بر ICT)، با میانگین وزنی ۹۱ درصد از وضعیت خوبی برخوردار است؛ اما در سایر ابعاد، امتیاز حاصل شده از ۲۰ درصد هم پایین‌تر می‌باشد. ضمن این که مرکز فارس در تمامی ابعاد امتیازهای حاصل شده آن کمتر از ۳۰ درصد می‌باشد. به منظور بررسی میزان مهارت‌های رایانه‌ای نمونه آماری، اعداد حاصل شده در تمامی موارد در دو دانشگاه، بالاتر از عدد مبنا (۳) می‌باشد، اساتید و اعضای هیأت علمی نسبت به نظام یادگیری الکترونیکی ترکیبی، ۶۰ درصد مخالفت خود را اعلام نموده و ۲۱ درصد با این شیوه آموزشی، کاملاً موافق بوده‌اند.

در پژوهشی که توسط ذوالفقاری و همکاران (۱۳۸۷) تحت عنوان "بررسی رضایت دانشجویان و مدرسین پرستاری و مامایی از به‌کارگیری سیستم آموزش الکترونیکی ترکیبی" انجام گرفت، ۶۷ درصد از اجرای برنامه رضایت کامل داشتند، ضمن اینکه رضایت دانشجویان در چهار محور مورد بررسی قرار گرفت و همچنین ۸۸ درصد از مدرسین از به‌کارگیری این شیوه رضایت کامل خود را ابراز نمودند و آن را به شیوه رایج تدریس ترجیح می‌دادند.

باتوجه به نتایج پژوهش، موانع زیرساختی از موانع مهم جهت به کارگیری دوره‌های یادگیری الکترونیکی است که یافته‌های محققانی چون گولاتی^۱، ۲۰۰۸، میلر و میان^۲، ۲۰۰۳، تکالانی^۳، ۲۰۰۸، شوپ^۴، ۲۰۰۵ و الوهابی^۵ و همکاران^۶ آن را تأیید می‌کند. براساس یافته‌ها، موانع نگرشی از موانع مهم در زمینه یادگیری الکترونیکی است و با یافته‌های شوپ^۶، ۲۰۰۵ و میلر و میان^۷ (۲۰۰۰) همخوانی دارد.

ضمن توجه به این موضوع که در چنین رویکرد آموزشی، موفقیت و رضایت فراگیر به مهارت تکنیکی و فنی وی در کاربرد رایانه و شبکه وابسته است، عدم دسترسی آسان به رایانه و پایین بودن سطح مهارت‌های رایانه‌ای اکثریت دانشجویان و کاربران می‌تواند به عنوان مانعی در جهت اجرای این نظام آموزشی مطرح گردد؛ بنابراین اتخاذ تدابیری در راستای افزایش امکان دسترسی به اینترنت و برگزاری کلاس‌های آموزشی به منظور افزایش سواد رایانه‌ای از موارد ضروری برای تأمین رضایت کاربران در روش آموزش الکترونیکی ترکیبی است.

از آنجا که در پژوهش حاضر نگرش اعضای هیأت علمی و اساتید میزان آمادگی الکترونیکی دانشگاه‌های پیام‌نور شهرکرد و فارسان، به روش آموزش الکترونیکی ترکیبی به عنوان یکی از عوامل مهم در گسترش این نوع آموزش‌ها پرداخته شده است، طبعاً طراحی محیط‌های یادگیری الکترونیکی مؤثر، علاوه بر نگرش و مهارت اساتید به عوامل دیگری مانند: فرهنگ اجتماعی، ساختار نظام آموزشی نیز وابسته خواهد بود.

پیشنهادات

براساس نتایج پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- ضمن توجه به این واقعیت که کشور ایران، کشوری در حال توسعه است، باید به

1 Gulati
2 Millerand Meiyen
3 Takalani
4 Schoepp
5 Al-wehaibi
6 Schoepp
7 Miller and Meiyen

نقش دانش در توسعه پایدار بیش از پیش اهمیت داده شود؛ بنابراین پیشنهاد می‌گردد به نظام آموزش الکترونیکی ترکیبی به عنوان نظامی جدید در این حوزه، مورد توجه مدیران راهبردی آموزش عالی کشور، توجه شود.

- به منظور حمایت از زیر ساخت‌های ضروری جهت استقرار شیوه‌ی یادگیری الکترونیکی ترکیبی، از ساز و کارهای فن‌آوری ارتباطات و اطلاعات بهره گرفته شود، به عبارتی پس از سیاستگذاری، قوانین و مقرراتی تعیین گردد که طی آن زمینه‌های مشارکت اعضای هیأت علمی، نسبت به تدوین محتوا و اجرای پروژه‌های مشترک فراهم آید. بدین منظور ایجاد زمینه‌های مشارکتی اعضای هیأت علمی در تصمیم‌گیری‌های امور مربوط به برنامه ریزی‌های درسی، بهبود شرایط فیزیکی دانشگاه‌ها متناسب با شأن اعضای هیأت علمی راهکار دیگری است که پیشنهاد می‌گردد.

- به منظور افزایش احتمال کارآیی سیستم جدید آموزشی، سازمان‌ها باید از رویکرد و نگرش یادگیری ترکیبی در تدوین استراتژی‌های خود استفاده نمایند تا بتوانند محتوای آموزشی مناسب و درست را در چارچوبی بهینه برای افراد شایسته و در زمان مناسب به کار گیرند. همچنین پیشنهاد می‌گردد به طراحی برنامه‌هایی با جنبه‌های تعاملی و انگیزشی بیشتر توصیه می‌شود و همچنین تدابیری در راستای افزایش امکان دسترسی به اینترنت پر سرعت و بی‌سیم، برگزاری دوره‌های کلاس‌های آموزشی به منظور افزایش سواد رایانه‌ای و تأمین رضایت کاربران در نظام آموزش الکترونیکی ترکیبی اتخاذ گردد. توجه در انتخاب و به کارگیری ابزار متناسب با موقعیت یادگیرنده برای بالا بردن کیفیت یادگیری از اصول اولیه‌ی یادگیری الکترونیکی ترکیبی است. در واقع استفاده مؤثر از ارتباطات رایانه‌ای در ارائه آموزش بیشتر به زمینه‌های روانی-اجتماعی و سازمانی استفاده کنندگان بستگی دارد، تا به امکاناتی که خود فن‌آوری ارائه خواهد داد.

- براساس مطالعات انجام گرفته، این شیوه آموزشی در مؤسسات آموزش عالی پزشکی و پرستاری بسیار مورد استقبال قرار گرفته، لذا پیشنهاد می‌شود در پژوهشی

مشابه، بررسی در چنین مؤسسات آموزشی در سطح استان چهارمحال و بختیاری انجام گیرد و در صورت مطلوب بودن مقتضیات، تمهیدات و برنامه‌ریزی‌های لازم به عمل آید. در نهایت توجه به این مطلب که فرایند آموزش در سازمان‌ها قصد باهوش‌تر کردن افراد را ندارد؛ بلکه از طریق مکانیزم‌هایی، تلاش می‌کند که درآمدها را افزایش و هزینه‌ها را کاهش دهد.

فهرست منابع

1. Albrecht, K. (2003); "Organizational intelligence and knowledge management: Thinking outside the silos"; The Executive Perspective. Retrieved from : www.karelAlbrecht.Com , 1-170.
2. Allen E.I. and Seaman J. (2006); "Making the grade – Online education in the United States"; Babson Survey Research Group. Needham, MA: The Sloan Consortium.
3. Al-Wehaibi, Khawla. , Al-Wabil, A. Alshawi, A., and Alshankity, Z., (2008); "Barriers to Internet Adoption among Faculty in Saudi Arabian Universities"; In J. Luca and E. Weippl (Eds.). Proceedings of World Conference on Educational Multimedia, Hypermedia and Telecommunications pp, 24-33. Chesapeake, VA: AACE.
4. Buckley KM. (2003);" Evaluation of classroom-based, Web-enhanced, and Web-based distance learning nutrition courses for undergraduate nursing"; *J Nurs Educ*; 42(8): pp, 367-370.
5. Ebrahimzadeh, I. (2007); " Transition from Traditional Distance Learning to Online Learning at PNU: Innovation and Challenge of Change", (A Case Study); *Quarterly journal of Research and Planning in Higher Education*, 13 (1); pp 113-134(in Persian).
6. Gulati, S. (2008);" Technology-enhanced Learning in developing nations: A Review" ; *International Review of Research in Open and Distance Learning* 9(1): pp, 1-16.
7. Garrison DR, Vaughan ND. *Blended Learning in Higher Education: Framework, Principles, and Guidelines*. San Francisco (CA): Jossey- bass; 2008.
8. Garnham, C., & Kaleta, R. (2002); Introduction to hybrid courses. *Teaching with Technology Today*, 8(6), pp. 1–5.
9. Hanafi zadeh, p., M. R. Hanafizdeh & M. Khodabakhshi (2007a);"Designing a Methodology for Presenting Iran's E-readiness. Assessment Model"; *Journal of science & Technology*, Vol:48, (in Persian).
10. Hanafi zadeh, p., M. Khodabakhshi & M. R. Hanafizdeh (2007b); "Extracting Core Indicators for ICT Measurement: Building a Rich Integrated Set of Core ICT Indicators " ;*Iranian Journal of Management Sciences* , 2(5),PP.1-33(in Persian).
11. Illinois Online Network (ION) University of Illinois,(2007); A tools to Assist in the Design Redesign, and/or Evaluation of Online Courses, Available-at : <http://www.ion.illinois.edu>.
12. Kardan, A. and Fahimifar, A. (2008); Developing of Higher Education Attending of Virtual Education : Responding for Needs, Increasing Access and Challenges.Availableat:<http://vld.um.ac.ir/parameters/vld/filemanager/Articles/00113.pdf>.
13. Kirkman, G. S., C. A. Osorio & J. D Sachs (2001); The Networked Readiness Index: Measuring the preparedness of Nations for the Networked world; Center for International Development, Harvard University, Cambridge, MA.
14. Mohamad khani M. *Blended Learning*. *Journal of Management* 2007; 172: 35-40.
15. Miller, G. and Miller, W. (2000); A Telecommunications Network for Distance Learning: If it s Built, will Agriculture Teachers Use it? ; *Journal of Agricultural Education*, 4(1), pp. 79-87.
16. Miller, M. T. and Mei-Yan, L. (2003) ; *Serving Non-Traditional Learners in E-Learning Environments: Building Successful Communities in the Virtual Campus*; *Educational Media International*; Jul, 40(1/2):163, Available: <http://web.ebscohost.com>.
17. Rahimi Dust GH. ." How was the experience of e-learning?" *Leading challenges in learning projects, library science information*. *Science* 2007; 10(2): 337-355. [Persian].
18. Ruiz JG, Mintzer MJ, Leipzig RM (2006), The impact of E-learning in medical education. *Acad Med*; 81 (3), PP: 207–212.
19. Sung YH, Kwon IG, Ryu E. (2008) Blended learning on medication administration for new nurses: Integration of E-learning and face-to-face instruction in the classroom. *Nurse Education Today*; 28 (8):PP. 943-953.
20. Schoepp, K. (2005); *Barriers to Integration in a Technology Rich Environment; Learning and Teaching in Higher Education: Gulf perspective*, Vol. 2, pp. 1-24.
21. Sharpe R, Benfield G, Roberts G, Cited 2010, Oct 6, Francis R.The undergraduate experience of blended e-learning: a review of UK literature and practice. *The Higher Education Academy*.
22. Sharma R.C. and Mishra S. (2007), *Cases in Global ELearning Practices: Successes and Pitfalls* Hershey, Pennsylvania: Idea Group Inc.
23. Twomey A. (Aug 2004); *Web-based teaching in nursing: lessons from the literature*. *Nurse Educ Today*; VOL.24, NO.6, PP: 452-8.

24. Takalani, T. (2008); Barriers to E- Learning Amongst Postgraduate Black Students in Higher Education in South Africa; Published Master Thesis of Philosophy, Stellenbosch University.
25. Thiele JE. (2003), Learning patterns of online students. *J Nurs Educ*; 42(8), PP:364-366.
26. Zolfaghari M, Mehrdad N, Parsa Yekta Z, Salmani Barugh N, Bahrani N. "The Effect of Lecture and Elearning, Methods on Learning Mother and Child Health Course in Nursing Students. *Iranian Journal of Medical Education* (2007); 7(1): 31-39.
27. Zolfaghari M, Mehrdad N, Parsa Yekta Z, Salmani Barugh N, Bahrani N. "Satisfaction survey of nursing and midwifery students and teachers to use Blended, e-learning system, *Nursing Research*. 3 (10 and 11), Autumn and Winter(2008), pp. 109-99.

واکاوی رابطه مطالعه آزاد بر میزان موفقیت تحصیلی دانشجویان رشته روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد^۱

نعیمه ظریف قاسمیان^۲

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر، بررسی رابطه مطالعه آزاد بر میزان موفقیت تحصیلی دانشجویان رشته روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد، به منظور آگاهی از نظرات این قشر جامعه و بررسی نقش مطالعه آزاد بر موفقیت تحصیلی آنها است.

روش: این پژوهش، از نوع کاربردی و به روش پیمایشی، براساس فرمول کوکران با ۱۲۸ نفر آزمودنی (دانشجوی دوره کارشناسی رشته روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد) انجام شد. داده‌های پژوهش، از طریق پرسشنامه‌ای محقق ساخته گردآوری شد. گویه‌های پرسشنامه نیز برپایه تحلیل متون تخصصی استخراج شد. روایی ابزار سنجش توسط چند تن از متخصصان، و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه (۰/۸۳) تایید شد.

یافته‌ها: مطالعه آزاد در موفقیت تحصیلی دانشجویان در دروس نظری به زبان فارسی مؤثر است، ولی در نتیجه امتحانی دروسی مانند زبان خارجه نقشی ندارد. بین نظرات دانشجویانی که مطالعات آزاد دارند و آنهایی که ندارند، در مورد اینکه مطالعه آزاد در موفقیت تحصیلی دانشجویان مؤثر است تفاوت وجود ندارد. بین مطالعه آزاد و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود ندارد.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، اکثریت دانشجویان معتقدند که مطالعه آزاد نقش مثبتی بر موفقیت تحصیلی آنها دارد و به طور کلی اثرات ناشی از مطالعه آزاد می‌تواند در رشد علمی و موفقیت تحصیلی آنها مؤثر باشد.

کلیدواژه‌ها: مطالعه آزاد، موفقیت تحصیلی، دانشجویان رشته روانشناسی، دانشگاه فردوسی مشهد

۱ تاریخ ارسال مقاله: ۰۲-۰۹-۱۳۹۴؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۰۲-۰۲-۱۳۹۵

۲ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه فردوسی مشهد، مدرس، کارشناس پژوهشی و مسئول مرکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه موسسه آموزش عالی خردگرایان مطهر، مشهد.
nacemehzarif@gmail.com

مقدمه

بدون شک در دنیای پیشرفته امروزی، یکی از علایم موفقیت فرد، موفقیت تحصیلی اوست که بدون آن توسعه و ترقی هیچ کشوری امکان پذیر نخواهد بود. ترقی هر کشوری رابطه مستقیم با پیشرفت علوم و دانش و تکنولوژی آن کشور دارد و ضمناً در سطوح عالی، منجر به یافتن شغل و موقعیت مناسب و در نتیجه درآمد کافی می شود. دانشجویان که از موقعیت های تحصیلی برخوردارند، خانواده و جامعه با دیده احترام به آنان می نگرند و در جامعه با روحیه و نشاط بیشتری حضور خواهند یافت. البته امروزه افت تحصیلی یکی از نگرانی های خانواده ها و دست اندرکاران حوزه آموزش است و هزینه های گزافی را بر نظام آموزشی تحمیل می کند. به همین منظور، یکی از موضوع های مورد علاقه پژوهشگران، یافتن عوامل، شرایط و امکانات لازم و مؤثر در جهت پیشرفت و تحصیلی موفق است.

امروزه موفقیت تحصیلی دانشجویان، به عنوان یک شاخص مهم برای ارزیابی نظام های آموزشی مورد توجه قرار گرفته است. علاوه بر این، پیشرفت و موفقیت تحصیلی همواره برای استادان، دانشجویان، والدین، نظریه پردازان، و پژوهشگران نیز اهمیت داشته است. برای مثال، موفقیت تحصیلی یادگیرندگان یکی از مهمترین ملاک های ارزیابی

عملکرد استادان محسوب می‌شود. برای دانشجویان نیز معدل تحصیلی معرف توانایی‌های علمی آنها برای ورود به دنیای کار و اشتغال و مقاطع تحصیلی بالاتر است. شاید به علت همین اهمیت باشد که پژوهشگران، بسیاری از پژوهش‌های خود را بر شناخت عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی متمرکز کرده‌اند.

در این میان، پژوهشگران به موفقیت تحصیلی بیشتر از سایر متغیرها توجه می‌کنند. زیرا آنچه می‌تواند یک فرد، خانواده و در نهایت یک کشور را در مسیر پیشرفت، بیش از همه یاری دهد، بهره‌مندی از افرادی است که در امر آموزش، تحصیلات خود را با موفقیت پشت سر گذاشته‌اند.

از طرفی خواندن، مهم‌ترین مهارتی است که در سال‌های اولیه مدرسه حاصل می‌شود و تأثیر آن در طول زندگی انسان باقی می‌ماند. امروزه مطالعه یا خواندن، یکی از مهم‌ترین ابزارهای ارتباط انسان با جهان پیرامون و به ویژه آثار به جا مانده از دیگران است. نظام‌های آموزشی جوامع پیشرفته، علاوه بر تشویق دانش‌آموزان و دانشجویان به مطالعه کتاب‌های درسی، آنها را به مطالعه آزاد نیز هدایت می‌کنند و از این طریق به ایجاد عادت مطالعه در افراد همت می‌گمارند. از این‌رو در این جوامع، مطالعه به یک عادت درونی شده تبدیل می‌شود و افراد - حتی پس از پایان تحصیلات مدرسه‌ای یا دانشگاهی - مطالعه را یکی از نیازهای اساسی خود می‌دانند. گسترش خواندن به تعامل بین عوامل محیطی (انگیزش از خانه، نظام آموزشی و جامعه) و عوامل بیولوژیکی وابسته است. از طریق خواندن، دانش‌شخص درباره جهان پیرامون افزایش یافته و مجموعه لغات او گسترش می‌یابد که هر دو عامل، برای توسعه خواندن ضروری است (چال^۱، ۱۹۸۳، ص ۷-۸).

افرادی که در طول زندگی به مطالعه عادت دارند، از خواندن لذت می‌برند، دنیای خود را از طریق مطالعه وسعت می‌دهند و دید خود را نسبت به مسائل عمیق‌تر می‌کنند (اشرفی‌ریزی، ۱۳۸۳). یکی از شاخص‌های مهم توسعه‌یافتگی هر جامعه، سرانه مطالعه،

میزان تولید و مصرف اطلاعات و کالاهای فرهنگی در آن جامعه است. به دلیل اهمیت این مسأله، دولت‌ها و سیاست‌گذاران برنامه‌ریزی‌هایی در این زمینه صورت داده‌اند.

رشد و توسعه جوامع مختلف در حوزه‌های گوناگون اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی و غیره، در گرو مطالعه و کسب آگاهی است. مطالعه آزاد، از تک بعدی شدن فرد در یک رشته خاص جلوگیری می‌کند و این امکان را فراهم می‌سازد تا فرد در زمینه‌های گوناگون و مورد علاقه، اطلاعات روزآمد و کافی به دست آورد. مطالعه آزاد براساس انگیزه و علاقه شخصی فرد صورت می‌گیرد و چون اجبار نیست، در کسب آگاهی و آموزش مداوم نقش بسزایی دارد. به طور کلی مطالعه آزاد، آفت جهل و نادانی را از جامعه می‌زداید و به افراد، حکمت‌های جان‌پرور می‌آموزد.

از دیدگاه اندیشمندان، مطالعه مبتنی بر اهداف متنوعی از جمله دست‌آوردهایی برای زندگی بهتر، رفع نیازهای روحی و انسانی، یا جبران کمبودهای دانشی و اطلاعاتی در مسیر حیات علمی و فنی است.

سال‌های متمادی است که پژوهشگران تعلیم و تربیت و روانشناسان اجتماعی مطالعات فراوانی در مورد عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان انجام داده و همیشه در نظر آنها بوده است (محمدی باغملایی، ۱۳۷۴)، چرا که پیشرفت و در نهایت موفقیت تحصیلی، موضوعی است که به خصوص در حال حاضر، مورد توجه تمامی کشورهای جهان است. هر ساله مقدار زیادی از بودجه جوامع، صرف تحصیل دانش‌آموزان و دانشجویان می‌شود و پژوهش‌های زیادی به بررسی عوامل مختلفی اختصاص یافته است که می‌تواند بر پیشرفت تحصیلی تأثیر داشته باشد، عواملی مانند: خانواده، محیط زندگی، مدرسه، دانشگاه و برنامه‌های آموزشی (قاجاریه، ۱۳۷۳؛ مجیدیان، ۱۳۸۴).

بنابراین با کمی تأمل می‌توان دریافت که مطالعه فعالیتی پیچیده است که توأمان، تفکر و فهم را شامل می‌شود. امروزه یادگیری برای خواندن، یک هدف آموزشی مهم تلقی می‌شود؛ توانایی مطالعه، دیدگان افراد را به دنیای تازه‌ای می‌گشاید و فرصت‌های

جدیدی را برای آنان فراهم می‌آورد. خواندن به ما امکان می‌دهد که دانش تازه‌ای را کسب کنیم و از ادبیات لذت ببریم (پنگ^۱، ۱۳۸۴، ص ۹).

یکی از مهم‌ترین فواید خواندن، افزایش گنجینه‌ی لغات است. کسانی که عادت به مطالعه دارند، از گنجینه خوب لغات بهره‌مند هستند. مهم‌ترین حسن آن «یادگیری» است، فرآیندی که بشر در طول قرن‌های متمادی به دنبال کسب آن بوده و لازمه‌ی پیشرفت و توسعه است.

ساز و کار مطالعه آزاد، در ابتدا ایجاد انگیزه و عادت به مطالعه است و سپس، یکی از مناسب‌ترین و مفیدترین برنامه‌ها برای پر کردن اوقات فراغت افراد، از جمله دانشجویان است.

علیرغم اهمیت و نقش سازنده مطالعه آزاد، به این نوع از مطالعه در جامعه ما به طور کلی و در میان دانشجویان بطور خاص، کمتر توجه شده است. به عبارت دیگر، دانشجویان کشور ما تمایلی به کتب غیردرسی، از خود نشان نمی‌دهند و فقط در زمان تحصیل به مطالعه کتب درسی می‌پردازند (ایرنا، ۱۳۹۴). به منظور ریشه‌یابی علل و عوامل پایین بودن سرانه مطالعه غیردرسی در جامعه، پژوهش‌های مختلفی در سطوح مختلف توسط پژوهشگران باید انجام شود. از آنجا که افزایش آگاهی و دانش افراد جامعه سبب رشد و توسعه در زمینه‌های مختلف می‌شود، آگاهی از میزان و نحوه مطالعه، اثرات و فواید آن، علایق و نیازهای مطالعه دانشجویان به عنوان قشر فرهیخته و سازنده جامعه، لازم و ضروری است.

موفقیت تحصیلی دانشجویان در گرو نهادینه کردن فرهنگ خواندن در بین اقشار مردم از جمله دانشجویان است. این هدف نیازمند یک فعالیت فرهنگی حساب شده بین خانواده، مدرسه و دانشگاه است که به صورت حلقه‌هایی زنجیروار به یکدیگر متصل شده‌اند. نتایج حاصل از تحقیقات، مبین این واقعیت است که دانشجویان کشور نسبت به مطالعه آزاد بی‌رغبت شده‌اند، در حالی که این نوع مطالعه می‌تواند در رشد اجتماعی،

فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و... بسیار مفید و مؤثر باشد. با این حال، این مسأله در اینجا مطرح است که نقش و رابطه مطالعه آزاد بر میزان موفقیت تحصیلی در بین جامعه دانشگاهی کشور مشخص نیست. به منظور پی بردن به این رابطه و با هدف آگاهی از نظرات این قشر جامعه در خصوص مطالعه آزاد و بررسی نقش این نوع از مطالعه بر موفقیت تحصیلی آنها و همچنین بررسی نوع نگرش دانشجویان در مورد مطالعه آزاد، در جهت دستیابی به راهکارهای مفید و مناسب برای تقویت آن، پرسش‌ها و فرضیه‌هایی در جهت مطالعه‌ای پیرامون این مسأله مطرح شد.

۱) مطالعه آزاد در موفقیت تحصیلی چه دروسی برای دانشجویان مؤثر است؟

۲) بین مطالعه آزاد و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد؟

بین نظرات دانشجویانی که مطالعات آزاد دارند و آنهایی که ندارند، در مورد اینکه مطالعه آزاد در موفقیت تحصیلی دانشجویان مؤثر است، تفاوت وجود دارد.

بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد که در داخل کشور پژوهش در حوزه‌های موفقیت و پیشرفت تحصیلی انجام شده است، اما در این پژوهش‌ها نقش و رابطه مطالعه آزاد بر موفقیت تحصیلی، آنگونه که باید، مورد توجه قرار نگرفته است. به طور کلی جستجوهای که در متون صورت پذیرفت، حاکی از این است که در زمینه خاص موضوع این پژوهش، در ایران و خارج از کشور پژوهشی جدی انجام نگرفته است. اما منابعی وجود دارد که می‌تواند در زمینه پژوهش حاضر مفید باشند. به همین دلیل در ادامه، به پژوهش‌های انجام گرفته مرتبط با پژوهش حاضر اشاره می‌شود.

محمدی (۱۳۷۶) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی و شناخت عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی" به این نتیجه رسید که بین عملکرد دانشجویان (که در واقع میزان استفاده آنان از کتابخانه، ساعات مطالعه و مشارکت در مباحث جاری کلاس می‌باشد) با موفقیت تحصیلی آنان، ارتباط معنی‌دار وجود دارد.

زال‌زاده (۱۳۷۹) در تحقیق خود با عنوان "مطالعه غیردرسی و میزان استفاده دانش‌آموزان دبیرستان‌ها از کتابخانه‌های عمومی شیراز" مشخص کرد که بیش از ۷۵

درصد از دانش آموزان دبیرستان‌ها، از کتابخانه‌های عمومی استفاده نمی‌کنند و کمبود وقت، مهم‌ترین دلیل عدم استفاده از کتابخانه اعلام شده است.

جمیاری (۱۳۷۹) در تحقیق خود با عنوان "بررسی ارتباط مطالعه منابع غیردرسی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان سال سوم رشته‌های نظری نظام جدید آموزش متوسطه شهر تهران در سال ۱۳۷۵" اظهار می‌دارد که مطالعه منابع غیردرسی در مقایسه با عزت نفس، ارتباط کمتری با پیشرفت تحصیلی دارد. مقایسه دو گروه کتاب‌خوان نیز نشان داد که از نظر پیشرفت تحصیلی بین این دو گروه، اختلاف معناداری وجود ندارد. در این زمینه نقش پایگاه اجتماعی برای پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی، در دختران بیشتر از پسران است. یافته‌های این پژوهش بر خلاف پژوهش‌های قبلی نشان داد که مطالعه منابع غیردرسی سهم ناچیزی در پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دارد. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که برای ایجاد روحیه مطالعه و تحقیق در دانش آموزان، باید تغییراتی بنیادی در شیوه‌های تدریس معلمان، تألیف کتب درسی، نظام ارزشیابی تحصیلی و نگرش به کتابخانه‌های آموزشگاهی به وجود آید.

محممدی جهرمی (۱۳۸۰) در پژوهشی به بررسی مطالعات غیردرسی (کتب-مجلات-نشریات) بر وضعیت تحصیلی دانش آموزان مقطع راهنمایی منطقه دو شهر تهران پرداخته است. نتایج نشان داد که بین میزان مطالعات غیردرسی و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد و در این بین تشویق معلمان، مربیان و اولیا به مطالعه غیردرسی نقش مهمی دارد.

ترکیان تبار (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان "بررسی میزان گرایش به مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد دورود" به این نتیجه رسید که آموزش و یادگیری مهم‌ترین انگیزه مطالعه غیردرسی دانشجویان تعیین شده است. اساتید و مدرسان دانشگاه در تشویق دانشجویان به مطالعه غیردرسی موفق عمل کرده‌اند.

قریشی (۱۳۸۴) در پژوهشی، به بررسی نگرش دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشکده فردوسی مشهد درباره «خواندن به قصد یادگیری»، «خواندن به قصد لذت»، «خواندن به قصد تصمیم‌گیری» پرداخته است. این مطالعه نشان داد دانشجویان بر

«خواندن به قصد یادگیری» بیشتر از دو مورد دیگر تأکید دارند. دانشجویان زن بیشتر از دانشجویان مرد بر «خواندن به قصد لذت» تأکید دارند.

سامانیان (۱۳۸۴) در پژوهشی با عنوان "بررسی مطالعات غیردرسی دانشجویان و شناسایی عوامل مؤثر بر آن از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد" به این نتیجه رسید که پسران به علت کمبود وقت، مطالعه غیردرسی کمتری از دختران انجام می دهند و پسران معتقد بودند که مطالعه غیردرسی اثری بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی آنان ندارد.

آفتابی آرانی و بتولی (۱۳۸۶) به بررسی میزان، نوع و عوامل مؤثر بر مطالعه غیردرسی دانش آموزان دوره متوسطه شهرستان آران و بیدگل در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۸۵ پرداخته اند. نتایج پژوهش نشان می دهد که دانش آموزان پسر به مطالعه غیردرسی رغبت کمتری نسبت به دختران دارند.

پاشاشریفی و اکبری (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان "نیازهای اطلاعاتی دانش آموزان دوره متوسطه کشور درباره کتاب های غیردرسی" به این نتیجه دست یافتند که درصد دانش آموزانی که در طول یک سال تحصیلی کتاب های غیردرسی را مطالعه می کنند، کمتر از درصد دانش آموزانی است که کتاب های غیردرسی را مطالعه نکرده اند.

قریشی نژاد (۱۳۸۸) به پژوهشی با عنوان تأثیر مطالعه غیردرسی بر روی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پرداخت. نتایج این پژوهش نشان داد که عواملی نظیر: خرید کتاب مورد علاقه فرزندان، استفاده از وسایل و امکانات، استفاده از کتابخانه های عمومی، در جهت بالا بردن انگیزه و علاقه فرزندان به مطالعه غیردرسی ارائه شده است. همچنین رهنمودهایی به آموزگاران نظیر: قصه خوانی در کلاس، ارتباط علمی با دانش آموزان، برگزاری مسابقات کتابخوانی کلاسی و الزام دانش آموزان به کارهای پژوهشی و مطالعاتی شده است.

افکنانه و شکوری شالدهی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان "بررسی راه های ترغیب دانشجویان به مطالعه کتاب های غیردرسی" به این نتیجه دست یافتند که عواملی مانند: نقش روش تدریس استادان، برگزاری مسابقات کتابخوانی، برگزاری نمایشگاه کتاب،

بررسی شیوه‌های ارایه خدمات کتابخانه‌ای می‌تواند نقش مؤثری در هدایت دانشجویان به سمت مطالعه کتاب‌های غیردرسی داشته باشد.

عصاره و نظری (۱۳۹۰) به پژوهشی با هدف بررسی دیدگاه‌های دانش‌آموزان دبیرستانی در مورد عوامل ترغیب‌کننده و همچنین بازدارنده مطالعه غیردرسی با توجه به متغیرهای جمعیت‌شناختی نظیر: جنسیت، پایه تحصیلی، ناحیه آموزشی پرداختند. نتایج نشان داد که بین میانگین دیدگاه دختران و پسران در زمینه عوامل مؤثر بر ترغیب به مطالعه غیردرسی به ویژه نقش والدین و عوامل خانوادگی، وسایل ارتباط جمعی اختلاف معنی‌داری مشاهده شده است. همچنین دانش‌آموزان دختر به واسطه مطالعه غیردرسی و آزاد، بیشتر از معدل درسی و وضعیت تحصیلی بهتری برخوردار بودند.

حسن‌آبادی و همکارانش (۱۳۹۱) پژوهشی با عنوان "عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان: نتایج مقدماتی یک مطالعه ملی" انجام دادند. نتایج گزارش‌های پژوهشی حاکی از افت تحصیلی ملموس در بین دانشجویان و زمینه‌سازهای متعدد برای این پدیده نامناسب آموزشی است.

رودباری احمدی و عبادی فرد آذر (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان "تعیین عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران (پردیس همت) در سال تحصیلی ۸۸-۸۹" به این نتایج دست یافتند که: جنس، مقطع تحصیلی و دانشکده از جمله عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی می‌باشند.

شیخی، کرمی و کرمی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان "بررسی رابطه عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه کتب غیردرسی (آزاد) با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مقطع متوسطه شهرستان آبدانان" به این نتیجه دست یافتند که باور و نگرش فردی به مطالعه غیردرسی، یکی از هشت عاملی است که بر میزان و نحوه ترغیب به مطالعه غیردرسی و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان مؤثر است.

استیگر^۱ (۱۹۹۷) در پژوهشی که به بررسی انگیزه‌های مطالعه غیردرسی در مدارس انگلستان انجام داده است، به این نتیجه رسید که دانش‌آموزانی که مطالعه غیردرسی داشته‌اند، از انگیزه و عملکرد تحصیلی بهتری برخوردار بوده‌اند.

پژوهش ناگی^۲ (۱۹۹۸) با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر افزایش میزان مطالعه آزاد و غیردرسی در دانش‌آموزان و تأثیر عملکرد درسی و تحصیلی آنان صورت گرفت. نتایج نشان داد که نزدیک به ۶۰ درصد از افراد از کتابخانه‌های عمومی، شخصی و آموزشگاهی استفاده می‌کردند. در این پژوهش امکانات محدود کتابخانه‌ها، نبود فرهنگ مطالعه غیردرسی و ارزش‌های حاکم بر جامعه، از عمده‌ترین عوامل موانع رشد مطالعه غیردرسی به شمار می‌رفت.

گاردینر^۳ (۲۰۰۱) در پژوهش خود نشان داد که دانش‌آموزانی که اغلب مطالعه غیردرسی دارند، از سطح سواد و علمی بیشتری برخوردارند و پیشرفت تحصیلی و معدل درسی بهتری دارند. یافته‌های این پژوهش نشان داد که اگر به دانش‌آموزان در پایان کلاس وقت برای مطالعه داده شود، این کار میزان انگیزه مطالعه را در آنان افزایش داده می‌شود.

نتایج پژوهش توماس^۴ (۲۰۰۹) نشان می‌دهد که مطالعه غیردرسی نقش بسیار مهمی در موفقیت افراد دارد و علیرغم این نقش سازنده، در کل جامعه آمریکا و بخصوص در بین دانشجویان و اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها نسبت به دهه‌های گذشته، میزان مطالعه غیردرسی بطور قابل توجهی رو به کاهش داشته است.

همان‌طور که از مرور پیشینه‌ها برمی‌آید، پژوهش‌های انجام شده مرتبط با موضوع این پژوهش بسیار محدود هستند.

بررسی مطالعات پیشین نشان می‌دهد که میزان مطالعه آزاد دانشجویان و دانش‌آموزان در چند دهه گذشته، شاهد تغییر و تحولات بسیاری بوده است. در داخل کشور، حوزه‌های مرتبط با مطالعه آزاد، آن گونه که باید، مورد توجه قرار نگرفته است.

1 Staiger

2 Nagy

3 Gardiner

4 Thomas

همچنین پژوهش‌ها در مورد پیشرفت تحصیلی نشان می‌دهد که توجه چندانی به رابطه و نقش مطالعه آزاد بر پیشرفت تحصیلی نشده است.

روش پژوهش

این پژوهش از نوع کاربردی است و با استفاده از روش پیمایشی و براساس فرمول کوکران با ۱۲۸ نفر آزمودنی از بین ۵۰۵ نفر دانشجوی دوره کارشناسی رشته روانشناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد که در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ مشغول به تحصیل هستند، انجام شده است. هدف پژوهش‌های کاربردی توسعه دانش کاربردی در یک زمینه ویژه است. به بیان دیگر، این پژوهش‌ها به منظور کاربرد دانش به صورت عملی انجام می‌شود (سرمد، بازرگان، و حجازی، ۱۳۹۰). بر این اساس، پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است، زیرا یافته‌های آن می‌تواند برای ارتقاء سطح کیفی خدمات و تغییر سیاست‌های کتابخانه‌های دانشگاهی در جهت تامین منابع مورد نیاز به منظور استفاده بهینه اعضا و همچنین در دانشگاه‌ها، آموزش و پرورش و در سطح عمومی، صدا و سیما در جهت آموزش و رواج فرهنگ مطالعه آزاد مورد استفاده قرار گیرد. تجربیات کاری و بررسی‌های اولیه پژوهشگر نشان داد که دانشجویان حوزه روانشناسی با توجه به نوع و ماهیت رشته تحصیلیشان، بیش از دیگران نیازمند به مطالعه آزاد هستند. به همین منظور این حوزه به عنوان نمونه کار در نظر گرفته شده است. طبق آمار به دست آمده، تعداد دانشجویان دوره کارشناسی رشته روانشناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد در جدول زیر، آمده است.

جدول ۱. توزیع جامعه آماری و نمونه‌ها

نمونه	جامعه	جنسیت
۶۴	۴۲۶	زن
۶۴	۷۹	مرد
۱۲۸	۵۰۵	جمع کل

داده‌های مورد نیاز این پژوهش، از طریق پرسشنامه‌ای که رابطه مطالعه آزاد بر میزان موفقیت تحصیلی دانشجویان را مورد مطالعه قرار می‌دهد، گردآوری شد. فرآیند گردآوری داده‌ها به شرح زیر است:

الف) در ابتدا با استفاده از روش کتابخانه‌ای و به منظور شناسایی گویه‌های مناسب، اقدام به مطالعه متون و پژوهش‌های مرتبط شد.

ب) بعد از بررسی، گویه‌های مشابه و هم مفهوم و گویه‌هایی که با هدف‌های پژوهش نامرتب بودند و یا گویه‌هایی که در این پژوهش برای آن‌ها مصداقی وجود نداشت، حذف گردید. بدین ترتیب گویه‌های پرسشنامه طراحی گردید.

ج) سپس توسط چند تن از استادان و متخصصان از نظر روایی بررسی و تأیید شد. ضریب آلفای کرونباخ برای کل پرسشنامه محاسبه گردید (۰/۸۳) که نشان داد پرسشنامه از پایایی مناسب برخوردار است. در نهایت، داده‌های حاصل از پرسشنامه، با استفاده از نرم‌افزار SPSS تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها و نتایج

۱) مطالعه آزاد در موفقیت تحصیلی چه دروسی برای دانشجویان مؤثر است؟
معیار تشخیص موفقیت تحصیلی در یک درس خاص، از طریق محاسبه نمرات دانشجویان در یک درس صورت می‌گیرد (فراهانی، ۱۳۷۶، به نقل از دو دانگه، ۱۹۹۴). به همین منظور برای محاسبه میزان موفقیت در هر درس، از میان دانشجویانی که به مطالعه آزاد می‌پردازند، نمره هریک از دروس مورد بررسی (که در جدول ۲ آمده) آن‌ها که ۱۷ و یا بالاتر از ۱۷ باشد محاسبه می‌شود.

جدول ۲: درصد و رتبه کل موفقیت تحصیلی دانشجویان در دروس گذرانده شده

نام درس	فراوانی	درصد فراوانی	رتبه کل
آمار استنباطی	۴۳	۳۳/۵۹	۵
فیزیولوژی اعصاب	۴۵	۳۵/۱۵	۴

رتبه کل	درصد فراوانی	فراوانی	نام درس
۳	۳۹/۸۴	۵۱	فناوری اطلاعات در روانشناسی
۲	۵۲/۳۴	۶۷	مبانی جامعه‌شناسی
۶	۲۱/۸۷	۲۸	زبان انگلیسی
۱	۶۷/۱۸	۸۶	فارسی عمومی

بر پایه جدول ۲ بیش از نیمی از آزمودنی‌ها در درس فارسی عمومی و مبانی جامعه‌شناسی نمره قابل قبولی کسب کرده‌اند که نشان‌دهنده موفقیت آن‌ها در این دروس می‌باشد. در مقابل، کمترین نقش مطالعه آزاد در درس زبان انگلیسی و آمار استنباطی است.

۲) بین مطالعه آزاد و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد. موفقیت تحصیلی، از راه‌های مختلف و با معیارهای متفاوت مشخص می‌شود. یکی از این معیارها معدل دانشجویان در یک نیم سال تحصیلی و یا محاسبه معدل یک سال وی است (دودانگه، ۱۳۷۶). در اینجا معیار اندازه‌گیری موفقیت تحصیلی معدل یک ترم (معدل یک نیم سال تحصیلی) است. در این پژوهش، دانشجویانی که به مطالعه آزاد می‌پردازند و معدل یک ترم آن‌ها ۱۷ و بالاتر از آن باشد (معدل الف)، از نظر تحصیلی موفق هستند.

جدول ۳. نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون برای بررسی رابطه مطالعه آزاد و موفقیت

تحصیلی

متغیر	همبستگی	سطح معناداری
مطالعه آزاد	۰/۰۷	۰/۳۱

جدول ۳ نشان می‌دهد که بین مؤلفه مطالعه آزاد و موفقیت تحصیلی رابطه معناداری وجود ندارد، زیرا سطح معناداری آزمون ۰/۳۱ است که از ۰/۰۵ بیشتر است.

۳) بین نظرات دانشجویانی که مطالعات آزاد دارند و آنهایی که ندارند، در مورد اینکه مطالعه آزاد در پیشرفت تحصیلی دانشجویان مؤثر است، تفاوت وجود دارد.

برای پاسخ به این سؤال، پرسشی ۱۰ گویه‌ای تدوین گردید تا نظر کلی افراد نسبت به نقش مطالعه آزاد در موفقیت تحصیلی دانشجویان، مورد سنجش قرار گیرد. حداقل نمره ۱۰ و حداکثر ۵۰ و میانگین ۳۰ تعیین گردیده است. جدول ۵، فراوانی و درصد پاسخ‌دهندگان را نشان می‌دهد.

جدول ۴. فراوانی و درصد پاسخگویی به نظرات آزمودنی‌ها در مورد نقش مطالعه آزاد در

موفقیت تحصیلی دانشجویان

میانگین و بالاتر		کمتر از میانگین		نظرات
		فراوانی	درصد	
۶۲/۵۰	۸۰	۱۱/۷۱	۱۵	دانشجویانی که مطالعات آزاد دارند.
۱۶/۴۰	۲۱	۹/۳۷	۱۲	دانشجویانی که مطالعات آزاد ندارند.
۷۸/۹۰	۱۰۱	۲۱/۰۹	۲۷	نظر کلی

همانطور که داده‌های جدول ۴ نشان می‌دهد، بیشتر آزمودنی‌ها عقیده دارند که مطالعه آزاد بر موفقیت تحصیلی تأثیر دارد، بنابراین بین دانشجویانی که مطالعه آزاد دارند و آن‌هایی که ندارند تفاوت وجود ندارد. به طور کلی ۷۸/۹۰٪ پاسخ‌دهندگان نظر کاملاً مثبتی نسبت به نقش مثبت مطالعه آزاد بر موفقیت تحصیلی ابراز کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

نخستین یافته پژوهش نشان می‌دهد که بیشترین نقش مطالعه آزاد، بر دروس تئوری از جمله درس فارسی عمومی و مبانی جامعه‌شناسی است و در مقابل، نقش بارزی بر دروسی مانند زبان انگلیسی و آمار استنباطی ندارد. به نظر می‌رسد از آنجا که بیشترین حجم مطالعه آزاد افراد جامعه و به طور خاص آزمودنی‌های این پژوهش، به زبان فارسی است، بتوان نتیجه گرفت که مطالعه آزاد، بر متون درسی فارسی که مربوط به مسائل ملموس جامعه است، بیشترین نقش را دارد.

یافته‌های حاصل از پرسش دوم نشان می‌دهد که بین مطالعه آزاد و موفقیت تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود ندارد. یافته‌های این پژوهش تأیید کننده نتایج پژوهش جمیاری (۱۳۷۹) است مبنی بر اینکه مطالعه منابع غیردرسی سهم ناچیزی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان دارد. از طرفی نتایج حاصل از پژوهش محمدی جهرمی (۱۳۸۰)، گاردینر (۲۰۰۱)، ناگی (۱۹۹۸) و استیگر (۱۹۹۷) نشان داد که بین میزان مطالعات غیردرسی (آزاد) و پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت وجود دارد که مخالف با نتایج حاصل از این پژوهش است. با وجود نقش مطالعه آزاد بر دروس تئوری، به نظر می‌رسد این عدم رابطه به علت وجود دروس عملی، پژوهشی و محاسباتی است که مطالعه آزاد نقش بارز چندانی بر آن‌ها ندارد. به عبارت دیگر، عدم رابطه بین مطالعه آزاد و موفقیت تحصیلی، به علت وجود دروسی است که مطالعه آزاد بر آن‌ها نقش بارز چندانی ندارد و با کم کردن نقش دیگر دروس، در معدل کل ترم آزمودنی‌ها باعث ایجاد و تقویت این عدم رابطه می‌شود.

یافته‌های پرسش پایانی نشان می‌دهد که بین نظر دانشجویانی که مطالعه آزاد دارند و آن‌هایی که ندارند، در خصوص اینکه مطالعه آزاد در پیشرفت تحصیلی دانشجویان مؤثر است، تفاوت وجود ندارد. به طور کلی، بیش از ۷۰٪ از پاسخ‌دهندگان نظر کاملاً مثبتی نسبت به نقش مثبت مطالعه آزاد بر موفقیت تحصیلی دارند. شیخی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خود به این نتیجه دست یافتند که باور و نگرش فردی به مطالعه غیردرسی یکی از هشت عاملی است که بر میزان و نحوه ترغیب به مطالعه غیردرسی و پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان مؤثر است. در حالی که نتایج حاصل از پژوهش سامانیان (۱۳۸۴) نشان داد که پسران که مطالعه آزاد کمتری نیز داشتند، معتقد بودند که مطالعه غیردرسی اثری بر عملکرد و پیشرفت تحصیلی آنان ندارد. ممکن است این اختلاف نتایج، حاصل از جامعه آماری متفاوت این دو پژوهش باشد. همچنین ممکن است پسران مورد مطالعه پژوهش سامانیان، از آن جهت معتقد به تأثیر مطالعه آزاد بر پیشرفت تحصیلی نیستند که تجربه کمی از این نوع مطالعه دارند.

با توجه به نتیجه حاصل از این پرسش، برداشت می‌شود که اکثریت دانشجویان معتقدند که مطالعه آزاد، نقش مثبتی بر موفقیت تحصیلی آنها دارد اما اینکه چرا مدت زمان مطالعه آزاد دانشجویان، کم است و این افراد نسبت به مطالعه کتب غیردرسی بی‌رغبت هستند، پرسشی است که در پژوهش‌های دیگر باید به آن پرداخته شود. به طور کلی، مطالعه موضوع بسیار مهمی است، اما وضع کنونی مطالعه در کشور، متناسب با شأن، سابقه و داعیه فرهنگی ایران و هدف‌های ترسیم شده برای کشورمان نیست.

با توجه به نقش تعیین کننده مطالعه در عملکرد و رشد و شکوفایی دانشجویان، ضرورت دارد مسأله مطالعه آزاد به عنوان عاملی مؤثر بر موفقیت تحصیلی مدنظر قرار گیرد. همچنین این امر سبب می‌شود که استادان و مشاوران به عنوان مهمترین عناصر آموزش و پژوهش، بتوانند به اصلاح باورهای نامناسب و عملکرد دانشجویان بپردازند و شرایط محیطی را برای اثرگذاری بر روی آنها فراهم کنند و تغییرات لازم را در شناخت، تفکر و رفتارهای آنها در جهت بهبود وضع مطالعه آزاد در آنها به وجود آورند. بنابراین با شناخت عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی و نقش مطالعه آزاد بر پیشرفت و موفقیت دانشجویان، می‌توان بر کارآیی دانشگاه، کتابخانه‌های دانشگاهی و دیگر نهادهای اجتماعی افزود.

با توجه به تجزیه و تحلیل یافته‌ها و نتایج بدست آمده، پیشنهاد می‌شود برای ایجاد انگیزه به مطالعه آزاد در دانشجویان و در سطح کلان به افراد جامعه، آموزش و آگاهی‌های لازم به اساتید و دست‌اندرکاران حوزه آموزش و پژوهش، مطبوعات و رسانه‌های ارتباط جمعی داده شود. در دانشگاه‌ها نیز به منظور تدوین دروس دانشگاهی، نحوه تدریس و انتخاب مدرسان، تجدیدنظر و تجدیدرویه مثبتی صورت گیرد تا دانشجویان، آگاهانه به سوی کتابخانه‌ها کشیده شوند و مباحث درسی خود را از طریق مطالعه منابع غیردرسی تکمیل کنند. این کار سبب می‌شود در نهایت به رابطه مطالعه آزاد و موفقیت تحصیلیشان پی ببرند و در نتیجه پس از عادت به مطالعه آزاد، مشتاقانه به مطالعه این نوع از منابع بپردازند.

در این راستا پیشنهاد می‌شود دوره‌های آموزشی با محوریت موضوع "آشنایی با فنون و اهداف مطالعه" و "آشنایی با کتابخانه و کتابداری" در دروس اصلی همه رشته‌های تحصیلی دانشگاهی گنجانده شود. همچنین تأمین اعتبار بودجه‌ای خاص برای غنی‌سازی منابع غیردرسی در کتابخانه‌های دانشگاهی صورت گیرد.

منابع

- ۱) استیگر، ر. (۱۳۷۷). چرا مطالعه می‌کنیم. ترجمه علی شکویی. تبریز: انتشارات دانشگاه تبریز.
- ۲) اشرفی‌ریزی، ح. (۱۳۸۳). درآمدی بر مطالعه و نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ مطالعه. تهران: نشر چاپار.
- ۳) آفتابی‌آرانی، ف؛ بتولی، ز. (۱۳۸۶). بررسی میزان مطالعه غیردرسی دانش‌آموزان دوره متوسطه و شناسایی عوامل مؤثر بر آن در شهرستان آران و بیدگل در سال تحصیلی ۱۳۸۴-۸۵. *نما (مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران)*، ۷(۳).
- ۴) افکنانه، ص؛ شکوری شالدهی، ع. (۱۳۸۹). بررسی راه‌های ترغیب دانشجویان به مطالعه کتاب‌های غیردرسی. *فصلنامه روانشناسی تربیتی*، ۱(۲)، ۷۲-۸۲.
- ۵) ایرنا، خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴). چرایی کم توجهی دانشجویان به مطالعه کتاب‌های غیردرسی. بازیابی ۲۰ تیر ۱۳۹۴، از: <http://www.irna.ir/fa/News/81609386>
- ۶) پاشا شریفی، ح؛ اکبری، ا. (۱۳۸۷). نیازهای اطلاعاتی دانش‌آموزان دوره متوسطه کشور درباره کتاب‌های غیردرسی. *نوآوری‌های آموزشی*، ۷(۲۸)، ۱۱۱-۱۲۸.
- ۷) پنگ، ا. (۱۳۸۴). *رهنمودهایی برای تقویت خواندن*. ترجمه احمد شریفان. تهران: موسسه کتاب مهربان.
- ۸) ترکیان‌تبار، م. (۱۳۸۴). بررسی میزان گرایش به مطالعه غیردرسی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد دورود. *پژوهشنامه تربیتی*، ۴(۴)، ۱-۲۸.
- ۹) جمیاری، ه. (۱۳۷۹). *بررسی ارتباط مطالعه منابع غیردرسی با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم رشته‌های نظری نظام جدید آموزش متوسطه شهر تهران در سال ۱۳۷۵*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری. دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۰) حسن‌آبادی، ح و همکاران. (۱۳۹۱). *عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان: نتایج مقدماتی یک مطالعه ملی*. ارائه شده در ششمین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان؛ ۲۷ و ۲۸ اردیبهشت، گیلان، ایران.
- ۱۱) دودانگه، م. (۱۳۷۶). *بررسی رابطه بین اضطراب، منبع کنترل و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر شهرستان قزوین*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تربیت معلم، تهران.
- ۱۲) رودباری، م؛ احمدی، آ؛ عبادی فرد آذر، ف. (۱۳۹۲). *تعیین عوامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی تهران (پردیس همت) در سال تحصیلی ۸۹-۸۸*. بازیابی ۸ تیر ۱۳۹۴، از: http://pajouhan.mubabol.ac.ir/webreport/view.action?webreport_code=1000&masterCode=11002257
- ۱۳) زال‌زاده، ا. (۱۳۷۹). *بررسی مطالعه غیردرسی و میزان استفاده دانش‌آموزان دبیرستانها از کتابخانه‌های عمومی شیراز*. *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*، ۳۲(۳۵)، ۳۱-۴۷.
- ۱۴) زرافشان، ع. (۱۳۷۳). *بررسی وضعیت مطالعه کتب غیردرسی دانش‌آموزان کشور*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه تهران، تهران.
- ۱۵) سامانیان، مصیب (۱۳۸۴). *بررسی مطالعات غیردرسی دانشجویان و شناسایی عوامل مؤثر بر آن از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد*، *مجله پژوهش‌های تربیتی*، ۲(۲)، ۷۵-۸۴.

- ۱۶) سرمد، ز؛ بازرگان، ع؛ حجازی، ا (۱۳۹۰). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری. تهران: نشر آگاه.
- ۱۷) شیخی، س؛ کرمی، آ؛ کرمی، ا. (۱۳۹۳). بررسی رابطه عوامل ترغیب‌کننده به مطالعه کتب غیردرسی (آزاد) با پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مقطع متوسطه شهرستان آبادان. نخستین همایش ملی علوم تربیتی و روانشناسی، مردشت، شرکت اندیشه‌سازان مبتکر جوان. بازیابی ۲۳ آذر ۱۳۹۴، از: http://www.civilica.com/Paper-ASMJ01-ASMJ01_0168.html
- ۱۸) عصاره، ف؛ نظری، ا. (۱۳۹۰). دیدگاه‌های دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان شهرکرد در مورد عوامل ترغیب‌کننده و بازدارنده مطالعه آزاد. فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات ۳، (۸۷)، ۵۶-۷۳.
- ۱۹) قاجاریه، م. (۱۳۷۳). بررسی تأثیر کمک‌های درسی خارج از مدرسه بر پیشرفت تحصیلی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
- ۲۰) قریشی، ز. (۱۳۸۴). بررسی نظر دانشجویان دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه فردوسی مشهد درباره خواندن به قصد یادگیری، خواندن به قصد لذت، خواندن به قصد تصمیم‌گیری و دو اصل معقول‌اندیشی و کمترین کوشش. کتابداری و اطلاع‌رسانی، ۷، (۴).
- ۲۱) قریشی نژاد، ن. (۱۳۸۸). چگونه نوجوانان را به مطالعه علاقه‌مند کنیم؟ بازیابی ۲۱ تیرماه ۱۳۹۴، از <http://ketabak.org/node/1496>
- ۲۲) مجدیان، ف. (۱۳۸۴). بررسی رابطه باورهای خودکارآمدی و سخت رویی با استرس شغلی مدیران مقطع متوسطه شهر سنندج. پایان‌نامه کارشناسی ارشد روانشناسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران.
- ۲۳) محمدجهرمی، م. (۱۳۸۰). بررسی مطالعات غیردرسی (کتب-مجلات-نشریات) بر وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان مقطع راهنمایی منطقه دو شهر تهران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد علوم اجتماعی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی تهران مرکز. تهران
- ۲۴) محمدی باغملائی، ح. (۱۳۷۴). مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان پسر دارای معلم مرد با پسر دارای معلم زن پایه دوم ابتدایی. گزارش طرح پژوهشی مصوب سازمان آموزش و پرورش استان بوشهر.
- ۲۵) محمدی، ح. (۱۳۷۶). بررسی و شناخت عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد. فصلنامه کنسرسیوم محتوای ملی. بازیابی ۸ خرداد ۱۳۹۴، از:

26) <http://94.232.173.233/index.aspx?LOGGED=0&PageSize=10&PageIndex=4&VALUEFIELD1=%D9%85%D9%88%D9%81%D9%82%D9%8A%D8%AA%20%D8%AA%D8%AD%D8%B5%D9%8A%D9%84%D9%8A%E2%80%ADSuccess%E2%80%AC&PID=291&TEXTFIELD1=Subject>

27) Chall, J. S. (1983). *Stages of Reading Development*, New York: McGraw-Hill.

28) Gardiner, s (2001). The minutes a day for silent reading. *Educational Leadership*. 2 (59): 15-50.

29) Nagy, a (1998). Diploma factory and training intellectuals: Reading culture and habits of library use of college and university student-Konyvtan Figyeli. 44 (314):43-60.

30) Thomas, L (2009). Rescuing reading at the Community College. *Virginia Community ollege*, 14(1), 30-68.

ضرب دقت و بازیافت پایگاه مقالات فارسی در حوزه علم

اطلاعات و دانش‌شناسی و تعیین همپوشانی بین آنها^۱

نازیلا رحیم پور^۲

دکتر مهدی محمدی^۳

چکیده:

هدف: تعیین میزان بازیافت، دقت و همپوشانی مقالات در پایگاه‌های اطلاعاتی نورمگز، مگس ایران و اس. آی. دی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی است.

روش: پژوهش از نوع کاربردی است که به روش پیمایشی-توصیفی انجام شده است. ۱۵ کلیدواژه تخصصی علم اطلاعات و دانش‌شناسی با مشورت صاحب نظران حوزه انتخاب شده و در سه پایگاه جستجو شدند. ۱۰ نتیجه اول بازیابی شده در هر پایگاه، بررسی و میزان بازیافت و دقت و همپوشانی آنها محاسبه شد. سپس فرضیه‌های پژوهش با آزمون مجذور کای بررسی شد.

یافته‌ها: پایگاه نورمگز با میزان بازیافت ۴۸٪ و دقت ۷۹٪ بیشترین بازیافت و دقت را داشته است و با همپوشانی عنوانی ۱۰٪ و همپوشانی منابع اطلاعاتی ۷۶٪ با سایر پایگاه‌ها، بیشترین میزان همپوشانی را دارد. آزمون فرضیه‌های پژوهش نشان داد که اختلاف معناداری بین میزان بازیافت، دقت و همپوشانی منابع اطلاعاتی در پایگاه‌های مورد مطالعه وجود دارد.

نتیجه‌گیری: پایگاه اطلاعاتی نورمگز از لحاظ بازیافت و دقت بهترین عملکرد را نسبت به دو پایگاه دیگر داشته است و همپوشانی بالایی با دو پایگاه دیگر دارد و به نظر می‌رسد مناسب‌ترین پایگاه برای تمامی کاربران در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی است.

کلمات کلیدی: بازیافت، دقت، همپوشانی، پایگاه اطلاعاتی، مقالات فارسی، علم اطلاعات و

دانش‌شناسی

۱ تاریخ ارسال مقاله: ۱۲-۱۰-۱۳۹۴؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۲-۰۲-۱۳۹۵

n.rahimpoor66@gmail.com

۲ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه قم (نویسنده مسئول)

M.Mohammadi203@gmail.com

۳ دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی، عضو هیئت علمی دانشگاه قم

مقدمه

رشد پژوهش در هر جامعه‌ای، افزایش نیاز به دسترسی سریع و آسان به اطلاعات مناسب را در پی خواهد داشت. این کار در طول تاریخ بشر، برای کنترل محیط پیرامون، جمع‌آوری، سازماندهی و نگهداری اطلاعات و منابع اطلاعاتی امری متداول و مرسوم بوده است. (احمدی، ۱۳۸۵) در جامعه توسعه یافته کنونی، از اطلاعات، و رای استفاده روزانه و فردی، به عنوان ابزاری در زمینه‌های نفوذ و نظارت بر زندگی شهروندان، نفوذ بر ساختار سیاسی کشورها و نفوذ بر روابط میان ملل استفاده می‌کنند. (لستر و کوهرل^۱، ۱۳۸۹) بنابراین در دنیای امروز، اطلاعات قدرت محسوب می‌شود و کسانی که فاقد آن هستند، ضعیف خواهند بود. (علیجانی، ۱۳۸۷)

با توجه به اهمیت اطلاعات در عصر کنونی، یکی از مهم‌ترین نیازهای جامعه دسترسی به اطلاعات مناسب در حداقل زمان ممکن است (غلامی، ۱۳۸۶). به منظور مدیریت اطلاعات، انسان به طور روزافزون از ابزارهای متعددی برای ارسال، دریافت، ثبت، ردگیری اطلاعات استفاده می‌کند. با توجه به افزایش روز افزون حجم اطلاعات، ضرورت

1 Lester and Kohler

بهره‌گیری از نتایج یافته‌های علمی، کمبود وقت متخصصان و پژوهشگران، پیشرفت فناوری، محدودیت‌های زمانی و مکانی و... پایگاه‌های اطلاعاتی متعددی به صورت متن کامل، توصیف اطلاعات کتابشناختی و غیره تولید شده است. (چشمه سهرابی، ۱۳۷۸)

پایگاه‌های اطلاعاتی، از ابزارهای مهم خدمات اطلاع‌رسانی در کتابخانه‌ها، به ویژه کتابخانه‌های دانشگاهی هستند و اکثر پژوهشگران برای دستیابی به منابع اطلاعاتی مورد نیاز خود در امر تحقیق به آن‌ها رجوع می‌کنند؛ در علم اطلاعات و دانش‌شناسی نیز همچون علوم دیگر، علاوه بر متون چاپی، پایگاه‌های اطلاعاتی به طور وسیع استفاده می‌شوند. (نوشین فرد و امامی، ۱۳۹۱) چرا که سرعت و سهولت دسترسی به اطلاعات، یکی از نیازهای اصلی جامعه و پژوهشگران است. امروزه یکی از راه‌های اصلی دستیابی به مقالات، استفاده از پایگاه‌های مقالات است که آخرین یافته‌های علمی را در ارتباط با نیاز جستجو شده در اختیار کاربران قرار می‌دهد.

امروزه در بازیابی اطلاعات مناسب، پایگاه‌های اطلاعاتی نخستین مجرا به شمار می‌روند؛ بنابراین پایگاه‌های اطلاعاتی همانند تمامی منابع اطلاعاتی دیگر به ارزیابی و مطالعه نیاز دارند. این ارزیابی‌ها باید بر اساس معیارهای صحیح و استاندارد انجام شود. (رحمتی تاش، برادر و غائبی، ۱۳۸۹) چرا که هدف اصلی هر نظام، بازیابی اطلاعات مرتبط با درخواست یا نیاز اطلاعاتی کاربر است. ربط، هسته طراحی نظام‌های بازیابی اطلاعات و ارزیابی آنها را تشکیل می‌دهد و جزئی اصلی در ارزیابی کارایی نظام بازیابی اطلاعات به شمار می‌رود. (اخوتی، ۱۳۸۳)

ربط از دو دیدگاه متفاوت بررسی می‌شود: عینی و ذهنی.

نگرش عینی، به وضعیت خاص دانش استفاده‌کننده در حال انجام کاوش توجه نمی‌کند. یک مدرک، زمانی می‌تواند مدرک مرتبطی محسوب گردد که کاربر قبلاً با آن آشنا باشد یا در کاوش‌های قبلی خود، آن را به دست آورده باشد. بازیافت (توانایی نظام در بازیابی مدارک مرتبط) و دقت (توانایی نظام در کنارگذاشتن مدارک نامرتب)، دو ملاک سنجش ربط عینی هستند.

اما نگرش ذهنی علاوه بر محتوای مدرک، به موقعیت و دانش استفاده کننده در زمان کاوش توجه می کند. از این دیدگاه، مدرک ممکن است در صورت همخوانی با موضوع مورد درخواست، مدرک مرتبطی تلقی گردد، ولی با نیاز کاربر منطبق نباشد؛ یعنی کاربر قبلاً با آن آشنا بوده یا اسناد دیگری در اختیار داشته باشد که آن را پوشش داده باشند. از این دیدگاه، کلیه عناوین منطبق، در واقع مربوط هستند، ولی عکس این قضیه صادق نیست.

در نگرش عینی، تأکید عمده بر نظام های بازیابی اطلاعات است (حریری، ۱۳۷۷). اهداف کاربران هنگام جستجو در پایگاه های اطلاعاتی متفاوت است؛ برخی خواستار بازیافت بیشتر و برخی به دنبال دقت بیشتر هستند. برای رسیدن به نتایج جستجوی دقیق تر، کاربران باید با مزایای خاص هر پایگاه آشنا شده و برحسب نیازهای خود، پایگاه مناسب را انتخاب کنند (شیری، ۱۳۷۳).

در ارزیابی و انتخاب پایگاه های اطلاعاتی، علاوه بر اهمیت و عملکرد آنها، به میزان همپوشانی آن با پایگاه های مشابه نیز توجه می شود. در مفهوم کلی، موجود بودن یک منبع اطلاعاتی خاص در دو مکان متفاوت یا در قالب های متفاوت را همپوشانی می گویند. (نوشین فرد و امامی، ۱۳۹۱). در تعریف دیگر، میزان اشتراک میان پوشش موضوعی دو پایگاه اطلاعاتی را همپوشانی می گویند که این اشتراک از جنبه های مختلفی از جمله منابع و حتی نوع اطلاعات مورد نظر، قابل بررسی است. (محمداسماعیل و فیروزی، ۱۳۸۸) پایگاه های اطلاعاتی از لحاظ قیمت و هزینه اشتراک متفاوت هستند. بعضی از آنها را می توان مشترک شد و یا داخل یک مجموعه خریداری کرد، اما برخی دیگر به رایگان در اختیار عموم قرار می گیرند. همپوشانی بین پایگاه های اطلاعاتی معیاری مهم است که با مشخص شدن میزان آن، می توان در هزینه های مربوط به خرید پایگاه های اطلاعاتی صرفه جویی کرد؛ هم چنین با جستجو در پایگاه اطلاعاتی مناسب و دارای اطلاعات مرتبط، می توان از اتلاف وقت کاربران جلوگیری کرد و آنها را در دست یابی به اطلاعات مورد نیازشان یاری رساند. (نوشین فرد و امامی، ۱۳۹۱)

سه پایگاه اطلاعاتی نورمگز^۱، مگ ایران^۲ و اس.آی.دی.^۳ از پایگاه‌های شناخته شده در زمینه مقالات فارسی هستند. حال این پرسشها مطرح است: آیا این سه پایگاه از نظر ربط نتایج بازیابی شده برای کلیدواژه‌های مشابه یکسان هستند؟ آیا کاربر را به نتایج مورد نیازشان هدایت می‌کنند؟ آیا می‌توان در هزینه‌های مربوط به خرید در این سه پایگاه صرفه‌جویی کرد؟

این پژوهش درصدد است تا با بررسی میزان دقت و بازیافت و همپوشانی مقالات حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در این سه پایگاه، ضمن ارزیابی، کاربران و متخصصان علم اطلاعات و دانش‌شناسی را در انتخاب پایگاه مناسب جهت دریافت نیازهای اطلاعاتی خود کمک کند تا آنها با انتخاب پایگاه اطلاعاتی متناسب با اهدافشان، در وقت و هزینه خود صرفه‌جویی نمایند.

پژوهش حاضر در صدد است تا به این پرسش‌ها پاسخ دهد:

۱. میزان بازیافت هر یک از پایگاه‌های مورد بررسی در بازیابی اطلاعات در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی به چه میزان است؟
۲. میزان دقت هر یک از پایگاه‌های مورد بررسی در بازیابی اطلاعات در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی به چه میزان است؟
۳. میزان همپوشانی پایگاه‌های مورد بررسی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی به چه میزان است؟

همچنین، در این پژوهش سه فرضیه به شرح زیر وجود دارد:

۱. بین ضریب بازیافت پایگاه‌های مورد بررسی در بازیابی اطلاعات در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی تفاوت معناداری وجود دارد.
۲. بین ضریب دقت پایگاه‌های مورد بررسی در بازیابی اطلاعات در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی تفاوت معناداری وجود دارد.

1 Noormags

2 Magiran

3 Sid

۳. بین میزان همپوشانی پایگاه‌های مورد بررسی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی تفاوت معناداری وجود دارد.

مطالعه پیشینه‌ها نشان داد که علی‌رغم تنوع دیدگاه‌ها و نظرات پژوهشگران در پژوهش‌های صورت گرفته، در اکثر پژوهش‌ها ربط به عنوان مفهوم کلیدی در بازیابی اطلاعات مورد توجه بوده است. اینک به برخی از آنها اشاره می‌شود: چشمه سهرابی (۱۳۷۸)، در پژوهشی با عنوان "تأثیر استفاده از اصطلاحنامه در بانک‌های اطلاعاتی کتاب‌شناختی بر میزان جامعیت، مانعیت و مدت زمان جستجوی اطلاعات بازیابی شده"، هفت بانک اطلاعاتی اریک^۱، مدلاین^۲، آگریس^۳، کب^۴ و... را ارزیابی کرد. یافته‌های وی نشان داد که استفاده از اصطلاحنامه به هنگام بازیابی اطلاعات، باعث افزایش چشمگیر میزان مانعیت و کاهش میزان جامعیت و مدت زمان جستجو می‌شود، حال آنکه استفاده از زبان طبیعی به هنگام بازیابی، افزایش میزان جامعیت و مدت زمان جستجو و کاهش میزان مانعیت را در پی دارد.

شاکری (۱۳۸۷) در پژوهشی با عنوان "میزان جامعیت و مانعیت ابزارهای کاوش فارسی اینترنت در بازیابی اطلاعات در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی" ده ابزار کاوش را بررسی کرد. یافته‌های وی نشان داد که موتور کاوش وبگاه با مانعیت و جامعیت - به ترتیب - حدود ۳۳/۵ درصد و ۴۳/۵ درصد، بالاترین میزان مانعیت و جامعیت را دارد. در مجموع موتورهای کاوش با واسط جستجوی فارسی، از وضعیت بهتری نسبت به راهنماهای موضوعی برخوردار بودند.

اسداللهی و نوکاری (۱۳۸۹)، در پژوهشی با عنوان "ارزیابی ساختار و محتوای پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی نشریه‌های ایرانی" و با روش ارزیابانه سه پایگاه اطلاعاتی الکترونیکی «سید»، «مگ ایران»، «نماتن» را از نظر ساختار و محتوا بررسی کردند. ارزیابی محتوا بر اساس چهار مقوله جامعیت، پوشش موضوعی، روزآمدی و وضعیت نمایه‌سازی

1 Eric
2 Medline
3 Agriis
4 CAB

انجام شد. نتایج حاصل از ارزیابی جامعیت، گویای آن بود که پایگاه مگ ایران بیشترین جامعیت (۳۶/۳۵٪) را در مقایسه با مجله‌های کل کشور و پایگاه سید بیشترین جامعیت (۹۴٪) را در مقایسه با مجله‌های علمی-پژوهشی دارند. یافته‌های حاصل از محاسبه همپوشانی سنتی نشان داد بیشترین همپوشانی بین پایگاه‌های مگ ایران و نامتن (۲۳/۸۲٪) و کمترین همپوشانی بین دو پایگاه سید و نامتن (۰/۶۷٪) بود.

نوشین فرد و امامی (۱۳۹۱)، در پژوهشی با عنوان "همپوشانی سنتی و نسبی پایگاه‌های اطلاعاتی در پاب مد و وب آف ساینس در حوزه بیماری‌های غدد درون ریز" به مطالعه پایگاه‌های اطلاعاتی پاب مد و وب آف ساینس پرداختند. یافته‌ها نشان داد که این دو پایگاه اطلاعاتی ۵۳/۸۴ درصد با یکدیگر همپوشانی سنتی دارند، درصد همپوشانی نسبی پاب مد با ۸۰/۵۱ بیشتر از همپوشانی نسبی وب آف ساینس با ۶۱/۹۱ درصد بود. آنها دریافتند که همپوشانی بالایی بین این دو پایگاه اطلاعاتی وجود دارد و پایگاه اطلاعاتی پاب مد می‌تواند جایگزین مناسبی برای پایگاه اطلاعاتی وب آف ساینس باشد.

حریری و وکیلی منفرد (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای با عنوان "مقایسه دقت موتورهای کاوش عمومی و تخصصی در بازیابی تصاویر پزشکی"، دو موتور کاوش عمومی یا هو^۱ و گوگل^۲ و دو موتور کاوش تخصصی پزشکی تریپ دیتابیس^۳ و امنی مدیکال سرچ^۴ را با هم مقایسه کردند. یافته‌ها نشان داد که موتور کاوش گوگل با دقت ۹۰٪، دارای بیشترین دقت است و تفاوت معنی‌داری بین میزان دقت موتورهای کاوش عمومی و موتورهای کاوش تخصصی پزشکی در بازیابی تصاویر پزشکی به چشم نخورد.

آلیک^۵ (۲۰۰۳)، در تحقیقی با عنوان "موتورهای کاوش تخصصی در بازیابی اطلاعات مرتبط با بیماری ADAM بهتر از موتورهای کاوش عمومی نیستند" به بررسی کارایی موتورهای کاوش عمومی و تخصصی پزشکی و کیفیت اطلاعات بازیابی شده

1 Yahoo

2 Google

3 Trip database

4 omniMedicalsearch

5 Ilic

اقدام کردند. پس از مرور ۴۹۲۷ سایت به این نتیجه رسیدند که از مجموع ۳۲۶۷ وب سایت بازیابی شده از موتورهای کاوش عمومی، ۴۷ مورد (۱/۴۴٪) و از مجموع ۱۶۶۰ وب سایت بازیابی شده از موتورهای کاوش تخصصی، ۱۰ وب سایت (۰/۶۶٪) مرتبط هستند. همچنین کیفیت اطلاعات بازیابی شده از موتورهای کاوش تخصصی اختلاف معناداری با اطلاعات بازیابی شده از طریق موتورهای کاوش عمومی ندارد.

وان هک^۱ (۲۰۰۶)، در پژوهشی با عنوان "مقایسه دو موتور جستجوی تخصصی پزشکی" دقت و سرعت بازیابی در دو موتور کاوش تخصصی پزشکی پاب مد و های وایر پرس را مقایسه کردند. آنها ضمن مقایسه دقت بازیابی، سرعت بازیابی، تعداد نتایج به دست آمده و امکانات و توانایی های این موتورهای کاوش دریافتند که موتور کاوش "های وایر پرس" تعداد نتایج بیشتر و مرتبط تری را بازیابی می کند، از نظر کیفیت گرافیکی وضعیت بهتری دارد و دسترسی آسان تری را به مقالات تمام متن فراهم می آورد، در صورتی که موتور کاوش "پاب مد" نتایج را سریع تر ارائه می دهد.

صراطی شیرازی (۲۰۰۹)، طی پژوهشی با عنوان "مقایسه موتورهای جستجوی عمومی و تخصصی پزشکی در بازیابی اطلاعات مرتبط با بیماری های کودکان" دقت موتورهای کاوش عمومی و تخصصی پزشکی را در بازیابی مدارک مرتبط با بیماری های کودکان مطالعه کرد. وی با انتخاب ۱۰ کلیدواژه بیماری های کودکان و جستجوی آن در پنج موتور کاوش عمومی و پنج موتور کاوش تخصصی پزشکی دریافت که از نظر دقت، موتورهای کاوش عمومی و موتورهای کاوش پزشکی با یکدیگر اختلاف معناداری داشته و دقت موتورهای کاوش عمومی بیش از موتورهای کاوش پزشکی است.

حریری (۲۰۱۳)، در پژوهشی با عنوان "آیا موتورهای جستجوی مبتنی بر زبان طبیعی نیاز واقعی کاربران را درک می کنند؟" عملکرد موتورهای جستجو را در بازیابی پاسخ های دقیق در هنگام استفاده از زبان طبیعی و جستجوی کلیدواژه ای مقایسه کرد. محقق پس از طراحی ۴۰ سؤال با زبان طبیعی و جستجوی آن در سه موتور جستجوی مبتنی بر زبان

طبیعی و مقایسه آنها با جواب‌های بازیابی شده در موتور جستجوی کلیدواژه‌ای گوگل، دریافت که میانگین دقت در میان سه موتور جستجوی مبتنی بر زبان طبیعی ۲۰/۶۷٪ بود و کمتر از میزان دقت موتور جستجوی گوگل با دقت ۲۱٪ بود.

به رغم تنوع دیدگاه‌ها و نظرات پژوهشگران در مورد ارزیابی نظام‌های بازیابی اطلاعات، ربط به عنوان مفهوم کلیدی در بازیابی اطلاعات مورد توجه قرار دارد و از بازیافت و دقت برای سنجش ربط استفاده کرده‌اند. پیشرفت‌های علمی در بازیابی اطلاعات بیش از آنکه وابسته به توسعه فناوری باشد، به شناخت بهتر ماهیت ربط و به کارگیری این ادراک در فرآیند بازیابی اطلاعات بستگی دارد. تا کنون تنها پژوهشی که در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی انجام شده است، پژوهش صدیقه شاکری (۱۳۸۷) است که میزان جامعیت و مانعیت موتورهای کاوش فارسی را در این حوزه بررسی کرده است و در این حوزه، هیچ پژوهش دیگری در زمینه بازیابی و دقت انجام نشده است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، از پژوهش‌های کاربردی است که با استفاده از روش پیمایشی-توصیفی بر روی سه پایگاه مقالات مطرح در کشور، پایگاه اطلاعاتی نورمگز، پایگاه اطلاعاتی مگ ایران، پایگاه اطلاعاتی اس. آی. دی صورت گرفته است. برای انجام این پژوهش ۱۵ کلیدواژه تخصصی در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی با استفاده از منابع مرجع همچون سرعنوان‌های موضوعی فارسی، دایره المعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی و... انتخاب و در اختیار چند تن از اساتید گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی قرار داده شد. پس از مشخص شدن ۱۵ کلید واژه با فراوانی بالا از نظر اساتید، هم‌زمان در هر سه پایگاه جستجو شده و یافته‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. این سه پایگاه را، از آن حیث برگزیدیم که هر سه، با استفاده از زبان طبیعی منابع خود را نمایه‌سازی کرده‌اند. هر کدام از ۱۵ کلیدواژه از پیش تعیین شده در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد نظر، با استفاده از امکانات جستجوی هر پایگاه و با استفاده از عملگرهای بولی، در فیلد کلیدواژه جستجو شدند. برای اجتناب از تغییرات احتمالی که ممکن است به واسطه روزآمد سازی هر یک از پایگاه‌ها

پیش آید، جستجو در پایگاه مقالات فارسی به مدت بیست روز متوالی از تاریخ ۹۳/۳/۱۰ تا ۹۳/۳/۳۰ صورت گرفت؛ سپس از میان کل نتایج بازیابی شده، ده نتیجه اول آن را در نظر گرفتیم.

منظور از ربط در این پژوهش، ربط نظام مدار (ارتباط بین موضوع مدرک بازیابی شده و موضوع درخواست) است و از مقیاس اسمی برای اندازه گیری ربط استفاده می شود. بدین روی قضاوت در مورد ربط مدارک بازیابی شده توسط خود پژوهشگر (به عنوان یک متخصص علم اطلاعات) صورت گرفت؛ بدین صورت که پس از باز کردن هر پیوند، عنوان، چکیده و کلیدواژه های مدرک، بررسی شد. آنگاه در صورتی که حاوی اطلاعات مختصر یا مفصل در رابطه با کلیدواژه جستجو شده باشد، مربوط تلقی می شود و در غیر این صورت نامربوط محسوب می گردد. سپس در چک لیستی که با مشورت اساتید علم اطلاعات و دانش شناسی تهیه شده بود، یادداشت شد و تعداد مقالات مشابه یا تکراری نیز ثبت شد. از آنجا که تعیین بازیافت عملاً ممکن نیست و مستلزم بررسی تمامی مدارک موجود در پایگاه است؛ در این پژوهش بازیافت نسبی برای هر کلیدواژه با استفاده از فرمول زیر تعیین شد:

$$\text{بازیافت} = \frac{\text{تعداد مدارک مرتبط بازیابی شده}}{\text{تعداد مدارک مرتبط بازیابی شده توسط سه پایگاه - همپوشانی بین آنها}} \times 100 \quad (\text{شیری، ۱۳۷۳})$$

برای تعیین دقت یا مانعیت برای هر کلیدواژه، از فرمول زیر استفاده شد:

$$\text{بازیافت} = \frac{\text{تعداد مدارک مرتبط بازیابی شده}}{\text{تعداد کل مدارک بازیابی شده}} \times 100 \quad (\text{شیری، ۱۳۷۳})$$

همچنین، در این پژوهش، میزان اشتراک نتایج پایگاه های اطلاعاتی در بازیابی اطلاعات (همپوشانی عنوانی) در حوزه علم اطلاعات و دانش شناسی، از رابطه زیر به دست آمد:

$$\text{مجموع مدارک مشابه هر پایگاه با پایگاه‌های دیگر} \\ \text{تعداد کلیدواژه‌ها} \times \text{میزان بازیافت} \times \text{تعداد سایر پایگاه‌ها} = \text{همپوشانی عنوانی}$$

میزان همپوشانی پایگاه‌های اطلاعاتی از نظر منابع اطلاعاتی نیز بررسی شد؛ اگر پایگاه نورمگز را A بنامیم و دو پایگاه دیگر B نامگذاری شود؛ میزان همپوشانی نسبی پایگاه نورمگز با دو پایگاه دیگر با استفاده از رابطه ذیل بدست آمد:

$$\text{Overlap A in B} = n(A \cap B) \div n(B) \times 100$$

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

در این بخش، سعی شده به پرسشهای پژوهش پاسخ‌های لازم داده شود. داده‌های گردآوری شده با استفاده از نرم‌افزار Excel و SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و یافته‌ها در قالب جداول و نمودارهای آماری ارائه شدند. سوال اول پژوهش این است: میزان بازیافت هر یک از پایگاه‌های مورد بررسی در بازیابی اطلاعات در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی به چه میزان است؟ در پاسخ به آن داده‌های جدول ۱ فراهم شده است.

جدول ۱. یافته‌های حاصل از جستجوی کلیدواژه‌ها در پایگاه اطلاعاتی مورد پژوهش و میزان بازیافت نسبی آنها

پایگاه کلیدواژه	نورمگز			مگ ایران			اس. آی. دی		
	تعداد مدارک	مرتبط بازیافت شده توسط سه پایگاه (باکسر همپوشانی بین آنها)	میزان بازیافت	تعداد مدارک	مرتبط بازیافت شده توسط سه پایگاه (باکسر همپوشانی بین آنها)	میزان بازیافت	تعداد مدارک	مرتبط بازیافت شده توسط سه پایگاه (باکسر همپوشانی بین آنها)	میزان بازیافت
اطلاع سنجی	۳	۸	٪۳۸	۶	۸	٪۷۵	۸	۸	٪۱۰۰
بازیابی اطلاعات	۸	۲۰	٪۴۰	۶	۲۰	٪۳۰	۶	۲۰	٪۳۰
پایگاه‌های اطلاعاتی	۹	۲۰	٪۴۵	۲	۲۰	٪۱۰	۹	۲۰	٪۴۵
تاریخچه کتابداری	۳	۴	٪۷۵	۲	۴	٪۵۰	۰	۴	۰
جامعه اطلاعاتی	۵	۱۴	٪۳۶	۳	۱۴	٪۲۱	۷	۱۴	٪۵۰
جامعیت و مانعیت	۱۰	۱۴	٪۷۱	۶	۱۴	٪۴۳	۴	۱۴	٪۲۹
خدمات مرجع	۱۰	۲۵	٪۴۰	۶	۲۵	٪۲۴	۹	۲۵	٪۳۶
رفتار اطلاعاتی	۹	۱۸	٪۵۰	۸	۱۸	٪۴۴	۳	۱۸	٪۱۷
سرعنوان‌های موضوعی	۸	۱۲	٪۶۷	۶	۱۲	٪۵۰	۱	۱۲	٪۸
فلسفه کتابداری	۷	۷	٪۱۰۰	۲	۷	٪۲۹	۰	۷	۰
کتابخانه‌های دیجیتال	۱۰	۲۴	٪۴۲	۷	۲۴	٪۲۹	۱۰	۲۴	٪۴۲
مدیریت دانش	۱۰	۲۶	٪۳۸	۸	۲۶	٪۳۱	۸	۲۶	٪۳۱
مدیریت کتابخانه‌ها	۱۰	۲۰	٪۵۰	۷	۲۰	٪۳۵	۴	۲۰	٪۲۰
نمایشسازی	۹	۱۶	٪۵۶	۴	۱۶	٪۲۵	۶	۱۶	٪۳۸
نیازسنجی اطلاعات	۵	۱۲	٪۴۲	۴	۱۲	٪۳۳	۵	۱۲	٪۴۲
مجموع/کل	۱۱۶	۲۴۰	٪۴۸	۷۷	۲۴۰	٪۳۲	۸۰	۲۴۰	٪۳۳

همانطور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، میزان بازیافت هر کدام از پایگاه‌ها برای کلیدواژه‌ها، با استفاده از فرمول بازیافت محاسبه شد. نهایتاً بازیافت نسبی هر پایگاه در کل، با فرمول زیر تعیین شد: محاسبه تعداد مدارک مرتبط بازیابی شده بر تعداد کل مدارک مرتبط بازیابی شده توسط هر سه پایگاه با کسر همپوشانی بین آنها. این میزان در پایگاه نورمگز ۴۸ درصد، در پایگاه مگ‌ایران ۳۲ درصد و در پایگاه اس. آی. دی ۳۳ درصد تعیین شد.

سوال دوم پژوهش به بررسی میزان دقت این سه پایگاه اختصاص داشت که جدول ۲ داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد.

جدول ۲. یافته‌های حاصل از جستجوی کلیدواژه‌ها در پایگاه‌های اطلاعاتی مورد پژوهش و میزان دقت آنها

کلیدواژه	نورمگز			مگ ایران			اس. آی. دی		
	تعداد مدارک مرتبط	تعداد مدارک نامرتبط	میزان دقت	تعداد مدارک مرتبط	تعداد مدارک نامرتبط	میزان دقت	تعداد مدارک مرتبط	تعداد مدارک نامرتبط	میزان دقت
اطلاع‌سنجی	۳	۷	۳۰٪	۶	۴	۶۰٪	۸	۰	۱۰۰٪
بازیابی اطلاعات	۸	۲	۸۰٪	۶	۴	۶۰٪	۶	۴	۶۰٪
پایگاه‌های اطلاعاتی	۹	۱	۹۰٪	۲	۸	۲۰٪	۹	۱	۹۰٪
تاریخچه کتابداری	۳	۷	۳۰٪	۲	۵	۲۹٪	۰	۰	۰٪
جامعه اطلاعاتی	۵	۵	۵۰٪	۳	۷	۳۰٪	۷	۳	۷۰٪
جامعیت و مانعیت	۱۰	۰	۱۰۰٪	۶	۴	۶۰٪	۴	۲	۶۷٪
خدمات مرجع	۱۰	۰	۱۰۰٪	۶	۴	۶۰٪	۹	۱	۹۰٪
رفتار اطلاع‌یابی	۹	۱	۹۰٪	۸	۲	۸۰٪	۳	۷	۳۰٪
سرعنوان‌های موضوعی	۸	۲	۸۰٪	۶	۴	۶۰٪	۱	۰	۱۰۰٪
فلسفه کتابداری	۷	۳	۷۰٪	۲	۸	۲۰٪	۰	۰	۰٪
کتابخانه‌های دیجیتال	۱۰	۰	۱۰۰٪	۷	۳	۷۰٪	۱۰	۰	۱۰۰٪
مدیریت دانش	۱۰	۰	۱۰۰٪	۸	۲	۸۰٪	۸	۲	۸۰٪
مدیریت کتابخانه‌ها	۱۰	۰	۱۰۰٪	۷	۳	۷۰٪	۴	۰	۱۰۰٪
نمایه‌سازی	۹	۱	۹۰٪	۴	۶	۴۰٪	۶	۴	۶۰٪
نیازسنجی اطلاعات	۵	۱	۸۳٪	۴	۰	۱۰۰٪	۵	۰	۱۰۰٪
مجموع/کل	۱۱۶	۳۰	۷۹٪	۷۷	۶۴	۵۴٪	۸۰	۲۴	۷۶٪

مطابق داده‌های جدول ۲، میزان دقت پایگاه‌های اطلاعاتی برای هر کلیدواژه، با استفاده از فرمول دقت محاسبه شد و نهایتاً میزان دقت هر پایگاه در کل، از طریق محاسبه

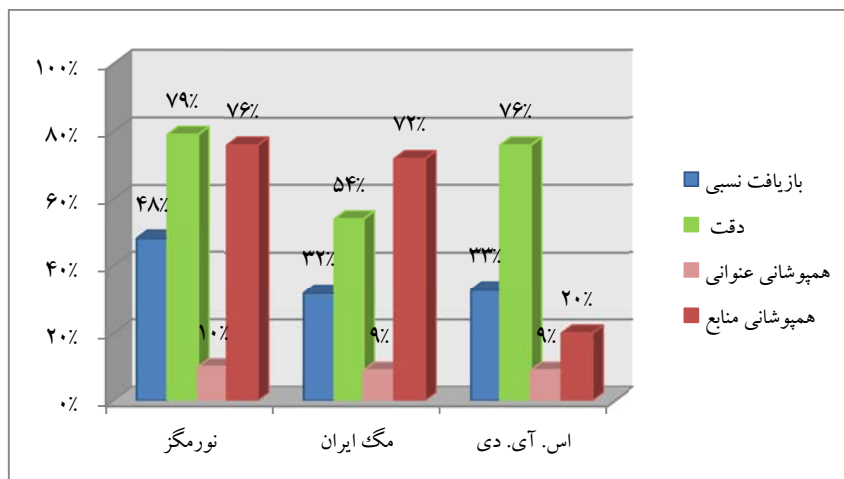
تعداد کل مدارک مرتبط بازیابی شده برای تمام کلیدواژه‌های منتخب بر تعداد کل مدارک بازیابی شده، بدست آمد. این میزان در نورمگز ۷۹ درصد، در مگ‌ایران ۵۴ درصد و در اس. آی. دی ۷۶ درصد تعیین شد.

سوال سوم پژوهش به بررسی میزان همپوشانی عنوانی مقالات بازیابی شده و منابع اطلاعاتی این سه پایگاه اختصاص یافته بود که جدول ۳ داده‌های آماری آن را نشان می‌دهد.

جدول ۳. میزان همپوشانی عنوانی و همپوشانی منابع اطلاعاتی پایگاه‌های مورد بررسی

نام پایگاه	تعداد نشریات یافت شده	تعداد نشریات منحصر به فرد	همپوشانی عنوانی	همپوشانی نسبی (منابع اطلاعاتی)
نورمگز	۴۵	۱۳	٪۱۰	٪۷۶
مگ‌ایران	۴۲	۹	٪۹	٪۷۲
اس. آی. دی	۱۱	۰	٪۹	٪۲۰

همان طور که در جدول ۳ می‌بینیم، نورمگز با دارا بودن ۴۵ عنوان و ۱۳ عنوان منحصر به فرد ۷۶ درصد همپوشانی نسبی با دو پایگاه دیگر داشت. این میزان در پایگاه مگ‌ایران ۷۲ درصد و در پایگاه ای. آی. دی ۲۰ درصد تعیین شد. پایگاه مگ‌ایران در مقایسه با دو پایگاه دیگر دارای ۹ عنوان نشریه منحصر به فرد بود، ولی همه مجلات نمایه شده در پایگاه اس. آی. دی در دو پایگاه دیگر نیز نمایه شده بود. اطلاعات دقیق میزان بازیافت، دقت و همپوشانی این سه پایگاه در نمودار ۱ نشان داده شده است.

نمودار ۱. میزان بازیافت نسبی و دقت و همپوشانی پایگاه‌های مورد بررسی

همان‌طور که در نمودار ۱ دیده می‌شود، در پایگاه نورمگز میزان بازیافت ۴۸٪، میزان دقت ۷۹٪، همپوشانی عنوانی ۱۰٪ و همپوشانی منابع اطلاعاتی ۷۶٪ می‌باشد. میزان بازیافت در پایگاه مگ ایران، ۳۲٪، میزان دقت ۵۴٪، همپوشانی عنوانی ۹٪ و همپوشانی منابع اطلاعاتی ۷۲٪ می‌باشد. در پایگاه اس. آی. اس نیز میزان بازیافت ۳۳٪، میزان دقت ۷۶٪، میزان همپوشانی عنوانی ۹٪ و همپوشانی منابع اطلاعاتی ۲۰٪ می‌باشد.

فرضیه‌های پژوهش: برای بررسی هر سه فرضیه پژوهش و سنجش معنی داری عملکرد پایگاه‌های اطلاعاتی در بازیابی اطلاعات، از آزمون کای دوی پیرسون و با درجه آزادی ۲، استفاده شد.

جدول ۴. نتایج حاصل از اجرای آزمون کای اسکوئر جهت سنجش معنی داری تفاوت عملکرد

پایگاه‌های اطلاعاتی در میزان بازیافت، دقت و همپوشانی در بازیابی اطلاعات

بازیافت		دقت		همپوشانی عنوانی		همپوشانی منابع اطلاعاتی	
درجه آزادی	۲	درجه آزادی	۲	درجه آزادی	۲	درجه آزادی	۲
مقدار	۶۷۴/۱۶	مقدار	۲۴/۳۹۹	مقدار	۰/۵۵۱	مقدار	۳۸/۶
مقدار تقریبی	۰/۰۰۰	مقدار تقریبی	۰/۰۰۰	مقدار تقریبی	۰/۷۵۹	مقدار تقریبی	۰/۰۰۰
احتمال		احتمال		احتمال		احتمال	

در جدول ۸ می‌بینیم که مقدار X^2 محاسبه شده، در خصوص میزان بازیافت و دقت پایگاه‌های مورد پژوهش، به ترتیب $۱۶/۶۷۴$ و $۲۴/۳۹۹$ است؛ پس بین میزان بازیافت نسبی و میزان دقت پایگاه‌های مورد بررسی اختلاف معناداری وجود دارد و فرضیه اول و دوم پژوهش تأیید می‌شود. همچنین مقدار X^2 محاسبه شده در مورد میزان همپوشانی عنوانی و همپوشانی منابع اطلاعاتی، به ترتیب $۰/۵۵۱$ و $۳۸/۶$ است؛ پس می‌توان گفت بین همپوشانی عنوانی پایگاه‌های مورد بررسی اختلاف معناداری وجود ندارد و در نتیجه فرضیه سوم پژوهش در مورد همپوشانی عنوانی پایگاه‌ها رد می‌شود؛ اما در مورد همپوشانی منابع اطلاعاتی می‌توان گفت: بین پایگاه‌های مورد بررسی اختلاف معناداری وجود دارد؛ پس فرضیه سوم پژوهش در مورد همپوشانی منابع اطلاعاتی پایگاه‌ها تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

امروزه، در بسیاری از مراکز پژوهشی معتبر دنیا، متخصصان علم اطلاعات در شمار مشاوران اصلی پژوهشگران در بحث مدیریت داده‌های علمی هستند و دانشگاه‌ها، خود سعی در تقویت نقش متخصصان علم اطلاعات در حیطه کاری پژوهشگران دارند. اهمیت این رشته از آنجا نشأت می‌گیرد که پژوهش در دانشگاه‌ها امری حیاتی است و همواره رشته‌هایی که در کنار پژوهش بودند از اهمیت بالایی برخوردار بوده‌اند. رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی به عنوان یکی از بازوهای اصلی پژوهش، در مجامع دانشگاهی مطرح دنیا اهمیت بالایی دارد، در بسیاری از دانشگاه‌های کشور و در مقاطع مختلف دایر است، سالانه پژوهش‌های بسیاری در این حوزه انجام می‌شود و نتایج این پژوهش رهنمودهایی به پژوهشگران این حوزه می‌دهد.

یافته‌های پژوهش در خصوص میزان بازیافت پایگاه‌های مورد پژوهش در بازیابی اطلاعات، نشان داد که پایگاه نورمگز با ۴۸% میزان بازیافت رتبه نخست را در بازیابی مدارک مرتبط دارد و از نظر بازیافت در بازیابی اطلاعات وضعیت نسبتاً مطلوبی دارد. پایگاه اطلاعاتی اس. آی. دی با ۳۳% میزان بازیافت رتبه دوم را دارد. اما میزان بازیافت این پایگاه در مورد کلیدواژه‌های مختلف، بسیار متفاوت است؛ برای مثال، میزان بازیافت

این پایگاه در مورد کلیدواژه "اطلاع‌سنجی" ۱۰٪ و "تاریخچه کتابداری" ۰ می‌باشد. در مورد کلیدواژه‌هایی همچون "جامعه اطلاعاتی" که میزان بازیافت در دو پایگاه دیگر چندان زیاد نیست، بازیافت این پایگاه نسبتاً مطلوب بوده است و این پایگاه در حیطه‌های موضوعی خاصی، بهترین پایگاه از نظر میزان بازیافت است. سرانجام، پایگاه اطلاعاتی مگ‌ایران با بازیافت ۳۲٪ کمترین میزان بازیافت را دارد.

"اسدالهی و نوکاریزی"، در پژوهش خود نشان دادند که در بین سه پایگاه سید، مگ‌ایران و نامتن، پایگاه اطلاعاتی مگ‌ایران بیشترین میزان جامعیت را دارد؛ حال آنکه پژوهش حاضر نشان داد که پایگاه اطلاعاتی مگ‌ایران در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی کمترین میزان جامعیت را نسبت به پایگاه نورمگز و اس. آی. دی دارد. در این بخش از یافته‌ها بین یافته‌های پژوهش حاضر و اسدالهی و نوکاریزی همخوانی وجود ندارد، بدان معنی که پایگاه مگ‌ایران در حوزه‌های موضوعی دیگر و یا در مقایسه با سایر پایگاه‌ها وضعیت بهتری، از نظر میزان بازیافت دارد.

"شاکری" در پژوهش خود نشان داد که بین میزان بازیافت ابزارهای کاوش فارسی اینترنت در بازیابی اطلاعات در حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی، اختلاف معناداری وجود دارد. پژوهش حاضر نیز نشان داد که بین میزان بازیافت پایگاه مقالات فارسی اختلاف معناداری وجود دارد. در این بخش از یافته‌ها بین یافته‌های پژوهش حاضر و پژوهش "شاکری" همخوانی وجود دارد.

بنابراین، به پژوهشگران، کاربران و متخصصانی که هدف از جستجوی آنها دستیابی به بازیافت یا جامعیت در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی است، پیشنهاد می‌شود پایگاه اطلاعاتی نورمگز را برای جستجو برگزینند؛ زیرا نیازهای استفاده‌کنندگان به میزان بازیافت و دقت متفاوت است و پژوهشگرانی که در حال تألیف مقاله، کتاب و یا انجام پروژه تحقیقاتی بلندمدتی هستند، معمولاً به بازیافت بیشتر می‌اندیشند تا مطمئن شوند که تمامی منابع اطلاعاتی مرتبط با نیاز اطلاعاتی آنها بازیابی شده است.

یافته‌های پژوهش در مورد دقت در بازیابی اطلاعات در پایگاه‌های مورد پژوهش نشان داد که رتبه‌بندی پایگاه‌های مورد بررسی از لحاظ میزان دقت نیز عیناً شبیه رتبه‌بندی

آنها از لحاظ میزان بازیافت است؛ بدین ترتیب که پایگاه اطلاعاتی نورمگز با میزان دقت ۷۹٪، بیشترین میزان دقت را در بازیابی اطلاعات داشته است و سپس پایگاه اطلاعاتی اس. آی. دی و مگ‌ایران در رتبه دوم و سوم قرار دارند و هر سه پایگاه از نظر میزان دقت در بازیابی اطلاعات در وضعیت مطلوبی قرار دارند. از این حیث، یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش "وان هک" (۲۰۰۶) همسویی دارد و حاکی از آن است که طراحان در ذخیره و بازیابی پایگاه خود، همیشه بازیابی مطالب مرتبط را مد نظر داشته‌اند.

بنابراین، به پژوهشگران، کاربران و متخصصانی که هدف از جستجوی آنها دستیابی به دقت یا مانعیت است و یا وقت کافی برای بررسی تمامی مدارک بازیابی شده ندارند، پیشنهاد می‌شود پایگاه اطلاعاتی نورمگز را برای جستجو انتخاب کنند؛ زیرا، همانطور که بیان شد، نیازهای استفاده‌کنندگان به بازیافت و دقت متفاوت است. برای مثال پژوهشگری که نیاز به مقاله‌ای در موضوعی خاص دارد و سرعت تهیه آن برایش مهم است و یا وقت کافی برای بررسی تمامی مدارک بازیابی شده ندارد، به دنبال دقت یا مانعیت بیشتر است. پایگاه اطلاعاتی نورمگز با ۱۰٪ همپوشانی در نتایج بازیابی شده، بیشترین میزان همپوشانی عنوانی را دارد و سپس پایگاه مگ‌ایران و اس. آی. دی هر دو با میزان همپوشانی ۹٪، رتبه دوم و سوم را دارند. اما در مورد همپوشانی منابع اطلاعاتی نتایج متفاوت است؛ میزان همپوشانی منابع اطلاعاتی پایگاه اطلاعاتی نورمگز ۷۶٪، پایگاه مگ‌ایران ۷۲٪ و پایگاه اس. آی. دی ۲۰٪ می‌باشد و پایگاه نورمگز بیشترین میزان همپوشانی را دارد.

پایگاه‌های اطلاعاتی نورمگز و مگ‌ایران میزان همپوشانی بالایی با دو پایگاه دیگر از نظر منابع اطلاعاتی دارند. حال آنکه میزان همپوشانی عنوانی در این دو پایگاه پایین است؛ دلیل این تفاوت در آن است که پایگاه‌های مورد پژوهش از نظر بازه زمانی که نشریات را پوشش می‌دهند، تفاوت دارند و الگوریتم‌های نمایه‌سازی منابع اطلاعاتی در هر پایگاه نیز متفاوت است و این پایگاه‌ها همپوشانی بالایی با دو پایگاه دیگر از نظر منابع

اطلاعاتی دارند. با توجه به بالا بودن میزان همپوشانی منابع اطلاعاتی در این دو پایگاه، به نظر می‌رسد هم پایگاه نورمگز و هم پایگاه مگ ایران می‌توانند جایگزین مناسبی برای دو پایگاه دیگر در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی باشند. اما چون میزان همپوشانی در بازیابی نتایج پایین است، بهتر است کاربران جستجوی خود را در هر سه پایگاه پیگیری کنند.

لذا با توجه به نتایج این پژوهش و با عنایت به این که پایگاه اطلاعاتی نورمگز هم از لحاظ بازیافت و هم از لحاظ دقت بهترین عملکرد را نسبت به دو پایگاه دیگر دارد؛ بنابراین می‌تواند مناسب‌ترین پایگاه برای تمامی کاربران متخصصان در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی باشد (هم کاربرانی که به دنبال بازیافت بیشتر و هم کاربرانی که به دنبال دقت بیشتر هستند). به نظر می‌رسد با توجه به عملکرد بهتر این پایگاه در بازیابی اطلاعات نسبت به دو پایگاه دیگر و همپوشانی بالای آن در زمینه منابع اطلاعاتی با سایر پایگاه‌ها، می‌توان این پایگاه را جایگزین مناسبی برای آن دو پایگاه معرفی کرد. در مورد همپوشانی پایگاه‌ها، نتایج پژوهش با پژوهش نوشین فرد و امامی (۱۳۹۱)، که نشان دادند پایگاه پاب مد می‌تواند جایگزین مناسبی برای پایگاه وب آف ساینس باشد، همخوانی دارد.

با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش پیشنهادات زیر ارائه می‌گردد:

برای رسیدن به نتایج مطلوب‌تر، پایگاه اطلاعاتی مناسب برای جستجو (با توجه به هدف جستجوی آنها) انتخاب شود. با توجه به عملکرد بهتر پایگاه اطلاعاتی نورمگز در بازیابی اطلاعات، این پایگاه برای تمامی جستجوگران در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی (جستجوگرانی که به دنبال بازیافت بیشتر و جستجوگرانی که به دنبال دقت بیشتر هستند) مناسب‌ترین پایگاه می‌باشد و پیشنهاد می‌شود این پایگاه را برای جستجو انتخاب کنند.

با توجه به اینکه پایگاه اطلاعاتی نورمگز، میزان همپوشانی بالایی با دو پایگاه دیگر در زمینه منابع اطلاعاتی دارد؛ به خریداران پایگاه‌های اطلاعاتی و مراکز اطلاع‌رسانی پیشنهاد می‌شود با انتخاب این پایگاه در هزینه‌های زمانی و مالی صرفه‌جویی کنند. پایگاه اطلاعاتی مگ‌ایران، ۴۲ نشریه در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دارد؛ اما در لیست موضوعی این پایگاه، نام ۲ نشریه وجود دارد. به تولیدکنندگان این پایگاه پیشنهاد می‌شود که نام این نشریات را به فهرست خود بیفزایند تا کاربران نیز، از وجود این نشریات در پایگاه مگ‌ایران اطلاع یابند. به تولیدکنندگان پایگاه مگ‌ایران و اس. آی. دی پیشنهاد می‌شود با استفاده از روش‌های افزایش بازیافت، میزان بازیافت در بازیابی اطلاعات را افزایش دهند.

فهرست منابع و مآخذ

- ۱) احمدی، ح. (۱۳۸۵). ارزیابی بازیابی اطلاعات. *مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی*، ۶ (۱)، ۷-۱.
- ۲) اخوتی، م. (۱۳۸۳). مفهوم ربط در نظام‌های بازیابی اطلاعات: مروری بر نظریه‌ها و ادبیات موجود. *اطلاع‌رسانی*، ۲ (۱)، ۲۳-۴۶.
- ۳) اسداللهی، ز.؛ نوکاریزی، م. (۱۳۸۹). ارزیابی ساختار و محتوای پایگاه‌های اطلاعاتی الکترونیکی نشریه‌های ایرانی. *نشریه کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۱۳ (۲)، ۱۱۸-۱۴۶.
- ۴) چشمه سهرابی، م. (۱۳۷۸). *تاثیر استفاده از اصطلاحنامه در بانک‌های اطلاعاتی کتابشناختی بر میزان جامعیت، مانعیت و مدت زمان جستجوی اطلاعات بازیابی شده*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- ۵) حریری، ن. (۱۳۷۷). مفهوم ربط در بازیابی از نظام‌های اطلاعاتی. *فصلنامه کتاب*، ۹ (۲)، ۷-۱۷.
- ۶) حریری، ن.؛ و کیلی منفرد، ح. (۱۳۹۲). مقایسه دقت موتورهای کاوش عمومی و تخصصی در بازیابی تصاویر پزشکی. *مدیریت اطلاعات سلامت*، ۱۰ (۶)، ۸۳۰-۸۳۹.
- ۷) رحمتی تاش، م.؛ برادر، ر.؛ غائبی، الف. (۱۳۸۹). ارزیابی پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته مقالات در ایران از نظر سازماندهی و ابزار جستجو. *اطلاع‌شناسی*، ۷ (۲۸)، ۱۰۹-۱۳۶.
- ۸) شاکری، ص. (۱۳۸۷). *میزان جامعیت و مانعیت ابزارهای کاوش فارسی اینترنت در پاسخگویی به سوالات اختصاصی رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه شیراز، شیراز.
- ۹) شیرینی، ع. (۱۳۷۳). ارزیابی جامعیت و مانعیت نظام‌های بازیابی اطلاعات. *پیام کتابخانه*، ۴ (۱ و ۲)، ۳۸-۴۵.
- ۱۰) علیچاتی، ر. (۱۳۸۷). *آشنایی با بانک‌های اطلاعاتی*. تهران: دانشگاه پیام نور.
- ۱۱) غلامی، ت. (۱۳۸۶). *سنجش میزان ربط در بازیابی اطلاعات در پایگاه‌های اطلاعاتی ابسکو، اسکوپوس، ساینس دایرکت، از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء (س)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی. دانشگاه الزهراء، تهران.
- ۱۲) لستر، ج.؛ کوهلر، و. ک. (۱۳۸۹). *مبانی مطالعات اطلاع‌رسانی: درک اطلاعات و محیط آن*. (محمسن نوکاریزی، مترجم) تهران: چاپار.
- ۱۳) نوشین فرد، ف.؛ امامی، ز. (۱۳۹۱). همپوشانی سنتی و نسبی پایگاه‌های اطلاعاتی در پاب مد و وب آف ساینس در حوزه بیماری‌های غدد درون ریز. *فصلنامه نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی*، ۱ (۳)، ۸۹-۱۰۱.
- 14) Hariri, N (2013). Do natural language search engines really understand what users want? *online information review*, 37 (2), 287-303.
- 15) Ilic, D (2003). Specialized Medical Search- engines are not better than general search engines in sourcing consumer information about androgen deficiency. *Hum reprod*, 18 (3), 557-561.
- 16) Serati shirazi, M (2009). A comparative study of the accuracy of general and specialized medical search engines in retrieving documents related to children diseases. *Faslname keteb*, 20 (1), 77-94.
- 17) Vanhecke, T. E (2006). pubmed vs. high press: a head-to-head comparison of two medical literature search engines. *Computer in biology and medicine*, 37 (9), 1252-1258.

ساخت و اعتباریابی پرسشنامه جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی^۱

دکتر غلامرضا حیدری^۲

فریده کعب‌عمیر^۳

چکیده

هدف: هر حرفه یا شغل، جایگاه اجتماعی خاصی در جامعه دارد و سنجش آن، بقا و تداوم حرفه یا شغل را تضمین می‌کند. بنابراین، هدف اصلی این پژوهش، ساخت و اعتباریابی پرسشنامه‌ای جهت سنجش جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی است.

روش‌شناسی: روش پژوهش حاضر، پیمایشی و از نوع مطالعه کاربردی است. از روایی صوری و روایی سازه جهت اعتباریابی پرسشنامه استفاده شد. پایایی پرسشنامه با استفاده از روش همسانی درونی سنجیده شد. جامعه پژوهش حاضر، کل کتابداران شاغل در کتابخانه‌های شهر اهواز (کتابخانه‌های دانشگاهی، تخصصی، و عمومی)، به صورت سرشماری (۲۵۰ نفر) است.

یافته‌ها: نتایج حاصل از تحلیل عاملی داده‌ها نشان داد که از ۵۵ گویه اثرگذار بر جایگاه اجتماعی، ۴۲ گویه با کل آزمون همبستگی داشته که منجر به ایجاد ۹ عامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی شد. شدت اثرگذاری آن‌ها به ترتیب، از زیاد به کم عبارتند از: عامل اقتصادی، عامل استاندارد، عامل تخصصی، عامل فردی، عامل آموزشی، عامل فناوری اطلاعات، عامل تعامل، عامل فرهنگی، و عامل سازمانی. نتایج پایایی پرسشنامه با استفاده از روش همسانی درونی نشان داد که پرسشنامه از پایایی مناسبی برخوردار است.

نتیجه‌گیری: این مطالعه نشان می‌دهد که پرسشنامه جایگاه اجتماعی با ضرایب روایی و پایایی رضایت‌بخش، ابزاری مناسب برای سنجش جایگاه اجتماعی در پژوهش‌های بعدی است.

ضرورت و نوآوری: در این پژوهش، ساخت و اعتباریابی پرسشنامه جایگاه اجتماعی با نگاه جامع نسبت به متغیرهای اثرگذار بر جایگاه اجتماعی در متون معتبر صورت گرفته است.

کلیدواژه‌ها: ساخت و اعتباریابی؛ جایگاه اجتماعی؛ علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ کتابداران؛ کتابخانه‌های شهر اهواز؛ تحلیل عاملی اکتشافی.

۱. برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان "شناسایی و تحلیل جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های شهر اهواز"

تاریخ ارسال مقاله: ۲۸-۰۵-۱۳۹۴؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۲۸-۰۲-۱۳۹۵.

۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز (نویسنده مسئول)

مقدمه و بیان مسئله

یکی از دغدغه‌های کنونی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی که تمام اقشار آن از تازه واردان به این حرفه، دانشجویان در تمام سطوح تحصیلی، کارشناسان، و حتی به نوعی اعضای هیئت علمی را در بر گرفته و به یک چالش اجتماعی تبدیل شده است، بحث جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در جامعه است. جایگاه اجتماعی را نوعی شأن، اعتبار، عزت و احترام می‌دانند که جامعه برای افراد یک گروه، یا نهاد و شغل قائل می‌شود (بروئن^۱، ۲۰۰۳).

در تعریفی دیگر، تامین^۲ (۱۹۸۷) می‌گوید: جایگاه اجتماعی قضاوتی است که به موجب آن جامعه، حیثیت، اهمیت و محبوبیت بیشتری به یک موقعیت یا یک پایگاه اجتماعی می‌دهد و به طور کلی آن‌ها را به هر دلیلی، به موقعیت‌ها و پایگاه‌های اجتماعی دیگری ترجیح می‌دهد.

با توجه به اهمیت جایگاه اجتماعی، پژوهش‌هایی درباره عوامل تشکیل دهنده آن صورت گرفته است. با این وجود، توافق کاملی درباره تعداد عوامل اثرگذار بر جایگاه

1. Broen
2. Tumin

اجتماعی به دست نیامده است. این مسئله در پژوهش‌هایی مانند: بیلیدی^۱ (۱۹۸۹)، پرینس و دجیر^۲، (۱۹۹۲)، مجنجا و کیپلنگت^۳ (۲۰۰۳)، هیبرت و هالینگزورث^۴ (۲۰۰۸)، الانصاری^۵ (۲۰۱۱)، و صیادی فر و فراشباشی آستانه (۱۳۸۲) نمایان است. بیشترین اشتراک عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی در این پیمایش‌ها عبارتند از: وضع مالی در حرفه، نیاز جامعه به حرفه، جنسیت، و تحصیلات. نبود توافق کلی در باره تعداد عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی باعث شده که جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی با توجه به عوامل محدودتری سنجیده شود و پرسشنامه جامعی ساخته نشود که در آن با نگاهی جامع به عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی، جایگاه اجتماعی شغل یا حرفه سنجیده شود. گرچه باید توجه کرد که جایگاه اجتماعی یک موقعیت، ثابت و همیشگی نیست و تحت تأثیر شرایط اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، و سیاسی است. همان‌طور که مکس وبر^۶ موقعیت اجتماعی را برای فرد دائمی و همیشگی نمی‌داند، بلکه آگاهی ذهنی را، شرط ضروری برای توسعه‌ی موقعیت اجتماعی می‌داند. منظور از آگاهی ذهنی، این است که فرد جایگاه خود را بشناسد و در جهت بهبود یا تغییر آن بکوشد (ریموند^۷، ۱۳۷۷، ص ۲۱۱).

بدون تردید حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی جهت شناسایی جایگاه اجتماعی خود به یک ابزار معتبر و قابل قبول نیاز دارد. به دلیل نبود چنین ابزاری به نظر می‌رسد که ساخت پرسشنامه‌ای در این راستا ضروری است و بهترین شیوه ساخت پرسشنامه این است که با بررسی متون معتبر، به صورت جامع عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی شناسایی، دسته‌بندی و ارائه شوند.

1. Biledi
2. Prins & de Gier
3. Majanja & Kiplingat
4. Hiebert & Hollingsworth
5. Alansari
6. Max Weber
7. Raymond

بنابراین، جهت شناسایی و سنجش جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، آگاهی کتابداران از وضعیت جایگاه اجتماعی حرفه‌شان، تغییر یا بهبود وضعیت آن، ساخت و اعتباریابی پرسشنامه‌ای جامع، یک نیاز ضروری است.

پیشینه‌ی پژوهش

شروع مطالعه در زمینه‌ی جایگاه نسبی شغلی در غرب به سال ۱۹۴۰ برمی‌گردد که نورث و هت^۱ (۱۹۶۱) آن را پایه‌ریزی کردند. سپس به وسیله جامعه‌شناسان دیگری مانند: سیگل^۲ (۱۹۷۱)، تریمن^۳ (۱۹۷۷)، بوس و راسی^۴ (۱۹۸۳)، و لین^۵ (۱۹۸۸) ادامه پیدا کرد. این گروه بیشتر به جایگاه شغلی بر مبنای بررسی افکار توجه داشته‌اند (مقدس، ۱۳۷۴، ص ۶۷). پرداختن به این موضوع در حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی، از سال ۱۹۸۸ به توسط مدیریت انجمن‌های کتابداری در مورد وضعیت و موقعیت حرفه کتابداری و اطلاع‌رسانی آغاز شد (پرینس و دوژیر، ۱۹۹۲). در پژوهش حاضر برای دستیابی به عوامل نسبتاً جامع اثرگذار بر جایگاه اجتماعی جهت ساخت پرسشنامه، تا حد ممکن سعی شده است که تمام مطالعات دسترس‌پذیر حوزه جایگاه اجتماعی در حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و دیگر حرفه‌ها در نظر گرفته شود.

پژوهش‌های انجام شده در خارج و داخل کشور در حوزه جایگاه اجتماعی دیگر حرفه‌ها که از نتایج آن‌ها در این پژوهش استفاده شد، عبارتند از: فو و ونگ^۶ (۲۰۰۲)، همت^۷ (۲۰۰۸)، هادلی و انسر^۸ (۲۰۰۹)، کراولی^۹ (۲۰۱۴)، اصغرزاده (۱۳۷۴)، سحرخیز تشویق (۱۳۷۹)، افلاکی فرد (۱۳۸۱)، قاسمی‌نژاد و اسماعیلی (۱۳۸۲)، صادقی کلیشادی (۱۳۸۲)، نویدی و برزگر (۱۳۸۲)، حمیدزاده (۱۳۸۴)، محمدی (۱۳۸۴)، حکیمی و

1. North and Hatt
2. Siegel
3. Treiman
4. Bose, c. Rossi, p.
5. Line
6. Fwu & Wang
7. Hammett
8. Hoadley & Ensor
9. Crawley

رودباری (۱۳۸۵)، رفعت‌جاه (۱۳۸۵)، الیاسی و رادان (۱۳۸۶)، رضایی و رضائی (۱۳۸۶)، علیزاده و رضایی (۱۳۸۶)، محمدی (۱۳۸۶)، حسینیان و فهیمی (۱۳۸۸)، سید کریمی (۱۳۸۸)، کلاکی و دوستدار (۱۳۸۸)، عیوضی و رمضانی (۱۳۸۹)، فخرائی، ولوی، و جمیلی کهنه‌شهری (۱۳۸۹)، سام آرام و قائم‌پور (۱۳۹۰)، و هاشم‌خانی‌زلفانی (۱۳۹۲).

همچنین پژوهش‌های خارج و داخل کشور در حوزه جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی عبارتند از: بیلیدی (۱۹۸۹)، پرینس و دجیر (۱۹۹۲)، مجنجا و کیپلنگت (۲۰۰۳)، برایان^۱ (۲۰۰۷)، لوئمن^۲ (۲۰۰۷)، شفیق^۳ (۲۰۰۷)، هیبرت و هالینگزورث (۲۰۰۸)، مجید و حیدر^۴ (۲۰۰۸)، شاو (۲۰۱۰)، الانصاری (۲۰۱۱)، مک‌گیگن^۵ (۲۰۱۱)، ابرامی (۱۳۵۲)، مقدس (۱۳۷۴)، صیادی‌فر و فراشباشی آستانه (۱۳۸۲)، قاضی میرسعید (۱۳۸۳)، عمرانی (۱۳۸۵)، تهوری (۱۳۸۷)، و حری و قاضی میرسعید (۱۳۸۶). با توجه به این که توضیح تک‌تک پیشینه‌ها در این جا امکان‌پذیر نیست، فقط به نکات مهمی از چند پیشینه اشاره شد.

از نظر فو و ونگ (۲۰۰۲) جایگاه شغلی بالای معلم در جامعه تایوان، ریشه در خط مشی مناسب آموزش معلم و عملکرد تعلیم در جامعه دارد. البته سیاست، فرهنگ و تاریخ جامعه تایوان بر ادراک عموم از معلم، بی‌اثر نبوده است. در پژوهش کلاکی و دوستدار (۱۳۸۸) عوامل مؤثر بر جایگاه اجتماعی پلیس را ویژگی‌های ظاهری و روان‌شناختی، جنسیت، تحصیلات، اجتماع، و وضع مالی ذکر کرده‌اند. (از این پیشینه در جمع‌آوری متغیرهای جایگاه اجتماعی در این پژوهش استفاده شده و در این پژوهش سعی شده با نگاهی جامع جمع‌آوری متغیرهای جایگاه اجتماعی صورت بگیرد).

از نظر پرینس و دجیر (۱۹۹۲) مهم‌ترین عوامل مؤثر بر جایگاه اجتماعی کتابدار عبارتند از: اجتماع، اقتصاد، و ویژگی‌های روان‌شناختی. در پژوهش صیادی‌فر و

1. Bryan
2. Luthmann
3. Shafique
4. Majid & Haider
5. McGuigan

فراشبازی آستانه (۱۳۸۲) مهم‌ترین عوامل، دانش کتابدار و پس از آن اقتصاد و اجتماع ذکر شده است.

بیشتر مطالعات حوزه جایگاه اجتماعی، بدون بررسی نظری جامع و پیمایش در حوزه‌ی عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی بوده است. مهم‌ترین متغیرهای اثرگذار مورد بررسی در این پیمایش‌ها عبارتند از: وضعیت مالی، نیاز جامعه به حرفه، جنسیت، و تحصیلات. البته به نظر می‌رسد این عوامل ناقص بوده و قضاوت نسبتاً جامع و کامل در مورد یافته‌های پژوهش‌های پیشین را با مشکل مواجه سازد. اگر در آن پژوهش‌ها، علاوه بر روش‌های پیمایشی، به مطالعه متون معتبر در حوزه عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه توجه بیشتری شده بود، شاید جایگاه هر حرفه به صورت دقیق‌تر مورد قضاوت قرار می‌گرفت، و هر حرفه با توجه به عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی خودش، به صورت بهتر دلیل پایین یا بالا بودن جایگاه خود را می‌دانست و می‌کوشید آن را بهبود دهد.

پژوهش حاضر در این راستا، قبل از هر چیز با نگاه نسبتاً جامع و گسترده، متون حوزه جایگاه اجتماعی را بررسی کرده، تا با تأمل در متون و دیدگاه‌های محققان، جمع‌بندی کامل‌تری از متغیرهای اثرگذار بر جایگاه اجتماعی در جهت ساخت پرسشنامه به دست آید. در این پژوهش، علاوه بر پژوهش‌های صورت گرفته در حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، برای بسط موضوع و گشایش هر چه بیشتر، برای درک متغیرهای اثرگذار بر جایگاه اجتماعی و یافتن نکات تازه، از پژوهش‌های صورت گرفته در دیگر حرفه‌ها نیز استفاده شده است.

سوالات پژوهش

- ۱) عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های شهر اهواز کدامند؟
- ۲) اثرگذارترین گویه‌ها در هر یک از عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های شهر اهواز کدامند؟

۳) شدت اثرگذاری هر یک از عوامل بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های شهر اهواز چگونه است؟

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر، پیمایشی و از نوع مطالعه کاربردی است. جامعه آماری به کار گرفته شده برای ساخت و اعتباریابی پرسشنامه نهایی، متشکل از همه کتابداران شاغل در کتابخانه‌های شهر اهواز (کل کتابخانه‌های دانشگاهی، اختصاصی، و عمومی) است که با سمت کارمندی و سرپرستی در سال ۱۳۹۳ مشغول به کار بودند. کلیه اعضای جامعه آماری ۲۵۰ نفر بودند که به صورت سرشماری، همه آن‌ها جهت انجام پژوهش حاضر در نظر گرفته شدند. از بین پاسخ‌دهندگان ۵۰ نفر (۲۴/۶ درصد) مرد و ۱۵۳ نفر (۷۵/۴ درصد) زن بودند. نیز، ۱۰۶ نفر (۵۲/۲ درصد) پاسخ‌دهندگان تحصیل‌کرده رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی و ۸۳ نفر (۴۰/۹ درصد) پاسخ‌دهندگان تحصیل کرده سایر رشته‌ها بودند. میزان تحصیلات تعداد ۱۴ نفر (۶/۹ درصد) دیپلم، تعداد ۲۱ نفر (۱۰/۳ درصد) کاردانی، تعداد ۱۰۴ نفر (۵۱/۲ درصد) کارشناسی، تعداد ۵۷ نفر (۲۸/۱ درصد) کارشناسی ارشد، و تعداد ۴ نفر (۲ درصد) دکتری است. ۲۴/۶ درصد از پاسخ‌دهندگان در بخش امانت، ۳/۹ درصد پاسخ‌دهندگان در بخش مرجع، ۸/۹ درصد پاسخ‌دهندگان در بخش سازمان‌دهی، ۲ درصد پاسخ‌دهندگان در بخش نشریات، ۲ درصد پاسخ‌دهندگان در بخش پایان‌نامه، ۲۰/۲ درصد پاسخ‌دهندگان در دیگر بخش‌ها، و ۱۳/۳ درصد پاسخ‌دهندگان در کل بخش‌های کتابخانه‌ها بودند. ۲۷/۱ درصد پاسخ‌دهندگان در سمت سرپرست و ۶۹/۵ درصد پاسخ‌دهندگان در سمت کارمندی کتابخانه‌ها خدمت می‌کنند. ۱۳/۸ درصد پاسخ‌دهندگان در کتابخانه‌های عمومی، ۴۴/۳ درصد پاسخ‌دهندگان در کتابخانه‌های دانشگاهی، ۳۹/۴ درصد پاسخ‌دهندگان در کتابخانه‌های تخصصی خدمت می‌کنند. ۳۰ درصد پاسخ‌دهندگان به صورت رسمی، ۱۶/۳ درصد پاسخ‌دهندگان به صورت پیمانی، ۳۸/۴ درصد پاسخ‌دهندگان به صورت قراردادی، و ۹/۴ درصد به صورت‌های دیگر در کتابخانه‌ها استخدام شده‌اند. ۷/۶ درصد پاسخ‌دهندگان در کمتر از یک سال، ۱۵/۳ درصد

پاسخ‌دهندگان در ۱-۴ سال، ۱۸/۷ درصد پاسخ‌دهندگان در ۵-۸ سال، ۱۶/۳ درصد پاسخ‌دهندگان در ۹-۱۲ سال، ۳۶ درصد پاسخ‌دهندگان در بیش‌تر از ۱۲ سال در کتابخانه‌ها مشغول به خدمت هستند.

علت انتخاب تمام کتابداران شهر اهواز به عنوان جامعه پژوهش، سنجش نگرش تمام کتابداران نسبت به عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه است. به دلیل این که بحث جایگاه اجتماعی ارتباط تنگاتنگی با آگاهی ذهنی افراد دارد، در این پژوهش کوشیدیم تا با توجه به دیدگاه همه کتابداران شهر اهواز، عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه سنجیده شود. برای اعتباریابی پرسشنامه، از روش تحلیل عاملی استفاده شد که با استفاده از نرم‌افزار اس. پی. اس. اس. نسخه ۲۱ انجام شد.

نحوه طراحی پرسشنامه

در این پژوهش، ساخت و اعتباریابی پرسشنامه جایگاه اجتماعی، از چهار مرحله تشکیل شده است: در مرحله اول موظف بودیم که مجموعه متغیرهای اثرگذار بر جایگاه اجتماعی را جمع‌آوری کنیم. برای این منظور به بررسی متون در حوزه جایگاه اجتماعی پرداختیم. (جهت جمع‌آوری متغیرها با دید جامع، پژوهش‌های صورت گرفته در حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی و دیگر حرفه‌ها در نظر گرفته شده‌اند). بررسی متون، منجر به جمع‌آوری ۸۱ متغیر شد. این متغیرها در قالب گویه‌هایی ارائه شدند و جهت سنجش روایی صوری به پنج تن از اعضای هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشکده علوم تربیتی دانشگاه شهید چمران اهواز داده شد. پس از دریافت نظرات آنان، تغییرات مورد نیاز اعمال شد که منجر به کاهش گویه‌ها به ۵۵ مورد شد. در مرحله دوم، گویه‌های حاصل از مرحله اول به صورت یک پرسشنامه با ۵۵ گویه و به صورت طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت ارائه شدند. (کاملاً موافقم نمره ۵، موافقم نمره ۴، نظری ندارم نمره ۳، کاملاً مخالفم نمره ۲، و کاملاً مخالفم نمره ۱). در مرحله سوم، فرم اولیه پرسشنامه در بین ۷۰ نفر از کتابداران که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شده بودند، اجرا گردید تا هم پایایی پرسشنامه گرفته شود و هم از کتابداران پاسخگو خواسته شد تا نظرات خود را در خصوص قابل درک

بودن عبارتهای هر گویه بیان نمایند. با سنجش پایایی اولیه پرسشنامه‌ها مشخص شد که پرسشنامه از پایایی مطلوبی (۰/۹۶) برخوردار است. همچنین پس از جمع‌آوری پاسخنامه‌ها اصلاحاتی در پرسشنامه صورت گرفت، به طوری که ساختار نگارشی و جمله‌بندی برخی از گویه‌ها تغییر یافت. در مرحله چهارم، فرم میانی پرسشنامه طراحی شد (یعنی پرسشنامه اصلاح شده پس از گرفتن پایایی و برخوردار بودن پرسشنامه از پایایی مطلوب) و با توزیع آن در بین دیگر اعضای جامعه پژوهش (۱۸۰ نفر از کتابداران شهر اهواز)، مرحله اعتباریابی پرسشنامه‌ها آغاز گردید.

روش اجرا

برای انجام صحیح و مناسب فرآیند توزیع، تکمیل و جمع‌آوری پرسشنامه نهایی، پژوهشگر به صورت حضوری

پرسشنامه‌ها را توزیع و توضیحات لازم از هدف کار را ارائه می‌نمود. هیچ گونه محدودیت زمانی برای تکمیل پرسشنامه اعمال نمی‌شد. پس از جمع‌آوری و بررسی پرسشنامه‌ها، در نهایت ۲۰۳ پاسخنامه کدگذاری شده و داده‌ها وارد رایانه گردیدند و داده‌های آماری با استفاده از نرم‌افزار اس. پی. اس. اس. نسخه ۲۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در بررسی روایی سازه، از تحلیل عاملی به روش مؤلفه‌های اصلی^۱ و چرخش از نوع چرخش واریماکس^۲ و در بررسی پایایی، از محاسبه همسانی درونی (ضریب آلفای کرونباخ) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

یافته‌های تحقیق در دو بخش، یافته‌های مربوط به اعتباریابی و پایایی ارایه می‌گردند.

1. Principal Component Analysis
2. Varimax Rotation

روایی پرسشنامه جایگاه اجتماعی:

پس از این که روایی صوری پرسشنامه‌ها توسط اعضای هیأت علمی گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه شهید چمران اهواز (۵ نفر) تأیید شد، روایی سازه‌ی پرسشنامه نیز، از طریق تحلیل عاملی اکتشافی با روش تحلیل مؤلفه‌های اصلی بررسی شد. این کار جهت شناسایی عوامل یا سازه‌های اصلی یک ابزار صورت گرفت. همچنین برای اطمینان از استقلال عوامل، از روش چرخش واریماکس استفاده گردید. پیش از تحلیل عاملی، لازم است این مفروضه‌ها رعایت شود:

(۱) مقدار شاخص کفایت نمونه‌برداری KMO^1 آزمون کیزر-میر-اولکین باید بزرگتر از ۰/۶ باشد.

(۲) برای اطمینان از این موضوع که ماتریس همبستگی زیربنای تحلیل عاملی در جامعه برابر صفر نیست و به منظور بررسی آن، از آزمون کرویت بارتلت^۲ استفاده می‌شود.

(۳) بار عاملی هر سؤال (گویه) در ماتریس عاملی و چرخش یافته دست کم باید ۰/۳ و ترجیحاً بیش از آن باشد.

(۴) هر یک از عامل‌ها دست کم باید متعلق به سه سؤال باشد.

یکی از ابتدایی‌ترین کارها جهت انجام تحلیل عاملی اکتشافی، اطمینان از مطلوب بودن اندازه نمونه پژوهش است. به همین دلیل جهت تأیید بسندگی نمونه، از یکی از روش‌های تأیید بسندگی نمونه، یعنی شاخص (KMO آزمون کیزر-میر-اولکین) و از آزمون بارتلت جهت شناسایی همبستگی بین گویه‌ها استفاده شد. همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد، در این پژوهش، آزمون $KMO = 0/849$ کفایت حجم نمونه و قابلیت گویه‌ها را برای دسته‌بندی عاملی تأیید کرده است. همچنین آزمون بارتلت با سطح معناداری (sig) کم‌تر از ۵ درصد معناداری ماتریس همبستگی را شناسایی کرده است، پس در این پژوهش تحلیل عاملی برای شناسایی ساختار (مدل عاملی) مناسب است.

1 . Kaiser- Meyer- Olkin (KMO)

2 . Bartlett Test of Sphersity (BTS)

جدول ۱. آزمون‌های مقدماتی تحلیل عوامل (KMO، بارتلت و دترمینان ماتریس)

شاخص کفایت نمونه‌گیری	۰/۸۴۹
مجذور کای	۴۹۹۷/۱۰۲
درجه آزادی	۱۴۸۵
سطح معناداری	۰/۰۰۰

تحلیل عاملی آزمون با شیوه‌های تحلیل مؤلفه‌های اصلی و با استفاده از چرخش واریماکس و با حداقل بار عاملی ۰/۳۰ بر روی ۵۵ گویه انجام شد که منجر به دسته‌بندی ۹ عامل قابل قبول شد. در جدول ۲ این عوامل همراه با گویه‌هایشان نشان داده شده‌اند.

جدول ۲. دسته‌بندی عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی همراه با گویه‌ها

عوامل	گویه‌ها
۱	خلاقیت کتابدار در محیط کار، مطالعه کتابدار در حوزه تخصصی خود، آراستگی ظاهری کتابدار، سازش کتابدار با محیط کار، تصور مطلوب کتابدار از جایگاه خود، اطلاع‌رسانی کتابدار و سرپرست کتابخانه از خدمات کتابخانه، و توجه کتابدار به امور مذهبی.
۲	مطلوب بودن بودجه جهت آموزش کاربران، مطلوب بودن بودجه جهت استخدام، مطلوب بودن بودجه جهت خرید منابع، و مطلوب بودن بودجه جهت خرید ابزارهای فناوری اطلاعات.
۳	توجه به کمیت کتابدار در کتابخانه، توجه به کیفیت کاری کتابدار در کتابخانه، اجرای روش‌های جدید مدیریتی، اجرای درست آئین‌نامه‌های حرفه‌ای، و وجود قوانین اخلاق حرفه‌ای بومی‌سازی شده.
۴	اطلاع‌رسانی رسانه از خدمات کتابخانه، آگاهی جامعه از مسئولیت کتابدار، مقبولیت اجتماعی حرفه، روشن بودن چارچوب کاری کتابدار، و نام رشته گویای رسالت و هویت حرفه.
۵	مهارت‌های کتابدار در جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی، به‌کارگیری روش‌های پیشرفته سازماندهی اطلاعات، اجرای درست آئین‌نامه‌های حرفه‌ای، و تناسب گرایش‌های حرفه با تخصص‌های کتابدار.
۶	آگاهی کتابدار از نیازهای اطلاعاتی کاربران، همکاری کتابخانه‌ها، فعالیت گروهی کتابدار در محیط کار، عدالت جنسیتی در استخدام کتابدار، پایبندی کتابدار به اخلاق حرفه‌ای، و توجه کتابدار به چالش‌های حرفه.
۷	بازآموزی کتابدار، آموزش درست کاربران، آگاهی کتابدار از ضرورت استفاده از فناوری اطلاعات، و شرکت کتابدار در گردهمایی و همایش‌های علمی.
۸	آگاهی کتابدار از مبانی کامپیوتر، دانش کتابدار از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای، و توانایی کتابدار در ارزیابی محتوای بانک‌های اطلاعاتی.
۹	جذابیت حرفه، توانایی کتابدار در جلب توجه مدیران به کتابخانه، اثر سیاست‌گذاری سازمان مادر بر فعالیت کتابخانه، آگاهی کتابدار از رشته قبل از ورود به آن، و رضایت مراجعان از کیفیت دریافت خدمات.

در جدول ۳ بار عاملی هر گویه آورده شده است. این جدول بیانگر آن است که عامل اقتصادی با بیشترین بار عاملی، بیشترین اثرگذاری بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی را دارد، در حالی که عامل سازمانی، کم‌ترین اثرگذاری را از نظر کتابداران بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دارد.

جدول ۳. بار عاملی گویه‌های عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی

بار عاملی گویه‌ها									گویه‌ها
۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
									خلاقیت کتابدار در محیط کار مطالعه کتابدار در حوزه تخصصی خود آراستگی ظاهری کتابدار سازش کتابدار با محیط کار تصور مطلوب کتابدار از جایگاه خود اطلاع‌رسانی کتابدار و سرپرست از خدمات کتابخانه توجه کتابدار به امور مذهبی
								۰/۷۲۲ ۰/۶۹۶ ۰/۶۸۴ ۰/۶۳۲ ۰/۵۷۵ ۰/۵۱۵ ۰/۴۳۷	مطلوب بودن بودجه جهت آموزش کاربران مطلوب بودن بودجه جهت استخدام مطلوب بودن بودجه جهت خرید منابع مطلوب بودن بودجه جهت خرید ابزارهای فناوری اطلاعات
								۰/۸۷۲ ۰/۸۶۱ ۰/۸۲۳ ۰/۷۸۸	

بار عاملی گویه‌ها									گویه‌ها
۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
						۰/۸۴۵ ۰/۸۱۰ ۰/۷۰۶ ۰/۴۰۰			توجه به کمیت کتابدار در کتابخانه توجه به کیفیت کاری کتابدار در کتابخانه اجرای روش‌های جدید مدیریتی اجرای درست آئین‌نامه‌های حرفه‌ای وجود قوانین اخلاق حرفه‌ای بومی‌سازی شده
					۰/۶۳۴ ۰/۵۶۸ ۰/۵۶۰ ۰/۵۱۶ ۰/۴۶۱				اطلاع‌رسانی رسانه از خدمات کتابخانه آگاهی جامعه از مسئولیت کتابدار مقبولیت اجتماعی حرفه روشن بودن چارچوب کاری کتابدار نام رشته گویای رسالت و هویت حرفه
				۰/۸۰۴ ۰/۶۰۸ ۰/۳۷۸ ۰/۳۳۵					مهارت‌های کتابدار در جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی به‌کارگیری روش‌های پیشرفته سازماندهی اطلاعات اجرای درست آئین‌نامه‌های حرفه‌ای مطلوب بودن تناسب گرایش‌های حرفه با تخصص‌های کتابدار
			۰/۶۵۳ ۰/۶۰۲ ۰/۵۳۷ ۰/۴۶۰ ۰/۴۰۷ ۰/۳۰۸						آگاهی کتابدار از نیازهای اطلاعاتی کاربران همکاری کتابخانه‌ها فعالیت گروهی کتابدار در محیط کار عدالت جنسیتی در استخدام کتابدار پایبندی کتابدار به اخلاق حرفه‌ای توجه کتابدار به چالش‌های حرفه

ادامه‌ی جدول ۳. بار عاملی گویه‌های عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه علم
اطلاعات و دانش‌شناسی

بار عاملی گویه‌ها									گویه‌ها
۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
		۰/۷۵۷ ۰/۷۰۸ ۰/۴۳۲ ۰/۴۰۷							بازآموزی کتابدار آموزش درست کاربران آگاهی کتابدار از ضرورت استفاده از فناوری اطلاعات شرکت کتابدار در گردهمایی و همایش‌های علمی
	۰/۷۲۷ ۰/۵۸۸ ۰/۵۱۹								آگاهی کتابدار از مبانی کامپیوتر دانش کتابدار از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای توانایی کتابدار در ارزیابی محتوای بانک‌های اطلاعاتی
۰/۶۰۳ ۰/۵۷۵ ۰/۴۲۸ ۰/۳۳۰ ۰/۳۲۳ ۰/۳۱۷									جذابیت حرفه توجه کتابدار به چالش‌های حرفه توانایی کتابدار در جلب توجه مدیران به کتابخانه اثر سیاست‌گذاری سازمان مادر بر فعالیت کتابخانه آگاهی کتابدار از رشته قبل از ورود به آن رضایت مراجعان از کیفیت دریافت خدمات

همان‌طور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، ۷ گویه در عامل اول، ۴ گویه در عامل دوم، ۵ گویه در عامل سوم، ۵ گویه در عامل چهارم، ۴ گویه در عامل پنجم، ۶ گویه در عامل ششم، ۴ گویه در عامل هفتم، ۳ گویه در عامل هشتم، و ۶ گویه در عامل نهم قرار گرفته است. علت قرارگیری هر گویه در هر عامل، ضریب همبستگی آن گویه است که محل قرارگیری آن را در عامل خاص تعیین می‌کند. در این پژوهش، حداقل و حداکثر بار عاملی برای تأیید و قرارگیری گویه در هر عامل، داشتن ضریب همبستگی در محدوده بین ۰/۳۰ - ۱ است. ضریب همبستگی گویه‌ها در هر عامل، در جدول ۳ به ترتیب، از زیاد به کم مرتب شده‌اند. همچنین با توجه به همپوشانی محتوای گویه‌های هر عامل، نام‌گذاری این عوامل صورت گرفته است.

پایایی پرسشنامه جایگاه اجتماعی:

پایایی نهایی پرسشنامه به روش همسانی درونی (آلفای کرونباخ) محاسبه شد که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده‌اند.

جدول ۴. ضرایب آلفای کرونباخ هر یک از ابعاد (عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی)

ابعاد (جایگاه اجتماعی)	تعداد گویه‌ها	ضریب پایایی (آلفای کرونباخ)
عامل ۱ فردی	۷ گویه	۰/۸۶۵
عامل ۲ اقتصادی	۴ گویه	۰/۹۱۱
عامل ۳ استاندارد	۴ گویه	۰/۷۹۸
عامل ۴ فرهنگی	۵ گویه	۰/۷۸۱
عامل ۵ تخصصی	۴ گویه	۰/۷۲۴
عامل ۶ اجتماع	۶ گویه	۰/۷۲۷
عامل ۷ آموزشی	۴ گویه	۰/۷۱۹
عامل ۸ فناوری	۳ گویه	۰/۷۷۰
عامل ۹ سازمانی	۵ گویه	۰/۷۱۵

همان‌گونه که در جدول ۴ مشاهده می‌شود، همسانی درونی یا آلفای کرونباخ در کل پرسشنامه و ابعاد آن رضایت‌بخش است.

نتیجه‌گیری

بررسی‌های آماری داده‌های پژوهش نشان داد که پرسشنامه جایگاه اجتماعی دارای روایی و پایایی مناسبی است. به منظور سنجش روایی سازه‌ی پرسشنامه، از روش مؤلفه‌های اصلی و چرخش مؤلفه‌ها از نوع واریماکس استفاده شد. بر اساس تحلیل‌های صورت گرفته، نه عامل در تحلیل عاملی پرسشنامه جایگاه اجتماعی شناسایی و استخراج شدند. در مورد هر کدام از عوامل نه‌گانه، گویه‌های زیر با بیش‌ترین بار عاملی، بیش‌ترین سهم اثرگذاری را در هر عامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی داشته‌اند:

عامل اول: خلاقیت کتابدار در محیط کار؛ عامل دوم: مطلوب بودن میزان بودجه جهت آموزش کاربران؛ عامل سوم: توجه به کمیت کتابداران در محیط کار؛ عامل چهارم: اطلاع‌رسانی رسانه‌های جمعی از خدمات کتابخانه؛ عامل پنجم: مهارت تخصصی کتابدار در جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی؛ عامل ششم: آگاهی کتابدار از نیازهای اطلاعاتی؛ عامل هفتم: بازآموزی کتابدار؛ عامل هشتم: آگاهی کتابدار از مبانی رایانه؛ و عامل نهم: جذابیت حرفه.

با توجه به یافته‌های فوق، از نظر کتابداران، خلاقیت کتابدار در محیط کار یکی از مؤثرترین گویه‌ها در عامل فردی که بر جایگاه اجتماعی حرفه اثرگذار است. این یافته با نظریه گافمن^۱ (۱۹۵۹) و یافته‌های نویدی و برزگر (۱۳۸۲) همخوانی دارد. براساس نظریه گافمن (ریترز، ۱۳۷۳، ص ۳۴۵-۳۳۹) اگر کتابداران به هر دلیلی از نقش خود ناراضی باشند و این نارضایتی را در رفتار اجتماعی‌شان ظاهر سازند، دچار فاصله نقش شده و باعث کاهش جایگاه اجتماعی‌شان خواهد شد.

از نظر کتابداران، اثرگذارترین گویه در عامل اقتصادی، مطلوب بودن بودجه برای آموزش کاربران جهت دسترسی به اطلاعات است. شاید علت اهمیت این گویه از نظر کتابداران، بحران مالی است که گریبانگیر کتابخانه‌ها است و باعث شده که کتابخانه‌ها بودجه‌ی مناسب برای ارائه فعالیت‌های آموزشی به کاربران را نداشته باشند و کتابداران نتوانند نقش آموزشی خود را به خوبی ایفا کنند. این یافته با پژوهش‌های هیبرت و هالینگورث (۲۰۰۸) و صیادی‌فر و فراشباشی آستانه (۱۳۸۲) همخوانی دارد.

کتابداران توجه سرپرست به تعداد کتابداران با توجه به نیاز هر بخش کتابخانه را به عنوان یکی از مؤثرترین گویه در عامل استاندارد برگزیدند. علت اثرگذاری بیشتر گویه کمیت کتابداران در عامل استاندارد، شاید این باشد که تعداد کتابداران، اثرگذاری مستقیمی بر ارضای سریع و بموقع نیازهای اطلاعاتی کاربران دارد. بنابراین، رفع بموقع نیازهای اطلاعاتی کاربران به نوبه خود بر جایگاه اجتماعی کتابدار و به دنبال آن بر جایگاه

1. Goffman

اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی اثرگذار است. این یافته با بخشی از یافته‌های پژوهش صیادی‌فر و فراشباشی‌آستانه (۱۳۸۲) همخوانی دارد.

از نظر کتابداران در عامل فرهنگی، اثرگذارترین گویه بر جایگاه اجتماعی حرفه، اطلاع‌رسانی رسانه‌های جمعی از خدمات کتابخانه است. این نکته با بخشی از یافته‌های لوئمن (۲۰۰۷)، رضایی و رضائی (۱۳۸۶)، محمدی (۱۳۸۴)، صیادی و فراشباشی‌آستانه (۱۳۸۲)، سحرخیز و تشویق (۱۳۷۹)، و اصغرزاده (۱۳۷۴) همخوانی دارد. با توجه به اثرگذاری رسانه‌های جمعی بر فرهنگ جامعه، از آن‌ها می‌توان به عنوان نقطه‌ی شروع جهت اطلاع‌رسانی بهتر از خدمات کتابخانه و تقویت دید جامعه از ضرورت وجود کتابخانه و کتابدار، استفاده کرد.

کتابداران اثرگذارترین گویه در عامل تخصصی را مهارت کتابدار در جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی می‌دانند که با پژوهش‌های تهوری (۱۳۸۶) و شاو (۲۰۱۰) همخوانی دارد. با توجه به گستره‌ی اطلاعات در قالب‌های متفاوت، یکی از تخصص‌های مورد نیاز برای کتابدار، داشتن مهارت جستجوی اطلاعات در انواع قالب‌ها است. این توانایی اثرگذاری بیشتری بر ذهن کاربران و به دنبال آن بر جایگاه اجتماعی حرفه ایفا می‌کند.

از نظر کتابداران، آگاهی کتابدار از نیاز اطلاعاتی کاربران، اثرگذارترین گویه در عامل اجتماع است. این یافته با بخشی از یافته‌های صیادی و فراشباشی‌آستانه (۱۳۸۲) و عمرانی (۱۳۸۵) همخوانی دارد. با توجه به رسالت حرفه، یک کتابدار واقعی باید بکوشد نیازهای اطلاعاتی کاربران خودش را برطرف کند. در صورتی که کتابدار به این امر توجه کافی نشان ندهد، نه تنها جایگاه خود بلکه جایگاه حرفه را تنزل می‌دهد؛ آنگاه موقعیتی را فراهم می‌کند که افراد یا موسسات دیگر که در کی از کتابدار و رشته ندارند، به ایفای این نقش بپردازند و رشته و شخصیت کتابدار به فراموشی سپرده شود.

از نظر کتابداران، در عامل آموزشی، گویه بازآموزی کتابدار در محل کار بیشترین اثرگذاری بر جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی را داراست. اثرگذاری گویه بازآموزی کتابدار، با بخشی از یافته‌های پژوهش عمرانی (۱۳۸۵)، ملکی (۱۳۸۵)، رضایی و رضائی (۱۳۸۶)، بیلیدی (۱۹۸۹)، مجنجا و کیپلنگت (۲۰۰۳)، شفیق (۲۰۰۷)، و

مک گیگن (۲۰۱۱) همخوانی دارد. (البته باید توجه کرد که در این پژوهش اثرگذاری هر گویه، فقط با پیشینه‌هایی که در حوزه جایگاه اجتماعی صورت گرفته، مقایسه شده‌اند). گویه بازآموزی کتابدار به عنوان یک گویه اساسی در اجرای رسالت حرفه، باید مورد توجه سرپرستان و کارکنان کتابخانه قرار گیرد. بی‌توجهی به این گویه باعث می‌شود کتابدار نتواند متناسب با نیاز کاربر، پاسخ‌دهی را انجام دهد.

از نظر کتابداران در عامل فناوری اطلاعات، گویه آگاهی کتابدار از مبانی کامپیوتر بیشترین اثرگذاری را در این عامل دارد. باید توجه داشت که با پیشرفت سریع فناوری، نمی‌توان مانع نفوذ آن به محیط کتابخانه شد و کارها را به صورت سنتی پیش برد و این امر ضرورت آگاهی کتابدار از فناوری را مهم‌تر می‌کند. این یافته با بخشی از یافته‌های مجنجا و کیپلنگت (۲۰۰۳)، شفیق (۲۰۰۷)، ابرامی (۱۳۵۲)، و صیادی و فراشباشی آستانه (۱۳۸۲) همخوانی دارد.

از نظر کتابداران در عامل سازمانی، گویه مطلوب بودن جذابیت‌های حرفه، اثرگذاری بیش‌تری بر جایگاه اجتماعی حرفه دارد. اگر حرفه‌ای دارای جذابیت‌های ملموس باشد، نه تنها جایگاه اجتماعی آن ارتقا می‌یابد، بلکه افراد با استعداد و شایسته وارد آن رشته شده و باعث تعالی و شکوفایی آن می‌شوند.

در این پژوهش اثرگذارترین عامل با عنوان «عامل اقتصادی» و کم‌ترین اثرگذاری عامل با عنوان «عامل سازمانی» شناسایی شده است. به طور کلی، از نظر کتابداران شاغل در کتابخانه‌های شهر اهواز، شدت اثرگذاری عوامل، به ترتیب از زیاد به کم عبارتند از: اقتصادی (توجه به امور مالی در کتابخانه)، استاندارد (توجه به موضوع استانداردسازی در کتابخانه)، تخصصی (توجه به موضوع تخصصی بودن حرفه)، فردی (توجه به ویژگی‌های روان‌شناختی و ظاهری کتابدار)، آموزشی (توجه به امر آموزش و پژوهش در حرفه)، فناوری (توجه به مهارت‌های فناورانه کتابدار)، اجتماع (توجه به چگونگی همکاری کتابدار و کتابخانه در رفع نیاز اطلاعاتی کاربر)، و سازمانی (توجه به امور مربوط به سیاست‌گذاری سازمان).

در این پژوهش، پایایی پرسشنامه نیز به وسیله محاسبه شاخص پایایی (همسانی درونی) مورد سنجش قرار گرفت. در سنجش پایایی پرسشنامه با روش همسانی، ضرایب پایایی بین ۰/۷۱۵ تا ۰/۹۱۱ برای عوامل و برای کل پرسشنامه ۰/۹۵ به دست آمد که نشان دهنده پایا بودن پرسشنامه جایگاه اجتماعی است.

البته این پرسشنامه فقط از دیدگاه کتابداران شهر اهواز که نماینده کوچکی از جامعه کتابداران هستند اعتباریابی شده و بهتر است از دیدگاه کتابداران دیگر شهرها نیز اعتباریابی گردد، زیرا جایگاه اجتماعی موضوعی است که تحت اثر شرایط اجتماعی تغییر می‌یابد. بدین روی ممکن است که اولویت‌بندی عوامل و یا تعداد عوامل اثرگذار بر جایگاه اجتماعی، تحت تأثیر شرایط محیطی و جغرافیایی کتابداران دیگر شهرها قرار گیرد. به همین منظور، این پرسشنامه در پیوست این مقاله ارائه شده است.

در جهت اعتباریابی بهتر پرسشنامه، می‌توان این پژوهش را از نگاه کاربران کتابخانه سنجید. در این پژوهش، شناسایی متغیرهای اثرگذار بر جایگاه اجتماعی در آغاز از دیدگاه متون حوزه جایگاه اجتماعی جمع‌آوری شده‌اند، پس بهتر است در پژوهشی دیگر شناسایی این متغیرها از دیدگاه کتابداران و یا کاربران جمع‌آوری شوند و از نتایج آن در تکمیل بهتر پرسشنامه استفاده گردد.

فهرست منابع

- ۱) آرون، ر. (۱۳۷۷). *مراحل اساسی سیراندیشه در جامعه‌شناسی* (باقر پژوهام، مترجم). تهران: علمی و فرهنگی (نشر اصلی ۱۹۶۷).
- ۲) ابرامی، هـ (۱۳۵۲). موانع اجتماعی رشد کتابداری در ایران. *نامه انجمن کتابداران ایران*، ۶ (۲)، ۴-۲۰.
- ۳) اصغرزاده، ت. (۱۳۷۴). جایگاه معلم در فیلم‌های سینمایی بعد از انقلاب اسلامی. در دبیرخانه سمپوزیوم جایگاه تربیت، مجموعه مقالات چهارمین سمپوزیوم جایگاه تربیت نقش تربیتی. تهران: وزارت آموزش و پرورش، معاونت پرورشی، انتشارات تربیت، ۹۸-۹۳.
- ۴) افلاکی فرد، ح. (۱۳۸۱). *بررسی منزلت اجتماعی معلم در نظام تعلیم و تربیت اسلامی از آرمان تا واقعیت*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز، شیراز.
- ۵) الیاسی، م؛ رادان، ا. (۱۳۸۶). رابطه منزلت اجتماعی پلیس با میزان احساس امنیت شهروندان تهرانی. *فصلنامه امنیت*، ۵ (۴)، ۷۴-۵۳.
- ۶) تامین، م. (۱۳۸۵). *جامعه‌شناسی قشربندی و نابرابری‌های اجتماعی* (عبدالحسین نیک‌گوهر، مترجم). تهران: توتیا (نشر اصلی کتاب ۱۹۶۷).
- ۷) تهوری، ز (۱۳۸۷). جایگاه کتابداری و اطلاع‌رسانی در طبقه‌بندی مشاغل کشور. *ماهنامه اطلاع‌یابی و اطلاع‌رسانی*، ۲ (۷)، ۴۳-۵۰.
- ۸) حری، ع؛ قاضی میرسعید، ج. (۱۳۸۶). اثر عوامل درونی بر نگرش کتابداران و اطلاع‌رسانان پزشکی کشور نسبت به جایگاه آنان در آینده حرفه. *فصلنامه علمی-پژوهشی مدیریت سلامت*، ۱۰ (۳۰)، ۵۱-۵۸.
- ۹) حسینیان، ش؛ فهیمی، ع. (۱۳۸۸). بررسی عوامل مؤثر بر منزلت اجتماعی پلیس راهنمایی و رانندگی (مورد مطالعه استان اردبیل). *فصلنامه مطالعات مدیریت ترافیک*، ۴ (۱۳)، ۱۱-۳۴.
- ۱۰) حکیمی، ر؛ رودباری، م. (۱۳۸۵). مقایسه جایگاه اجتماعی معلمان ابتدائی، راهنمایی و متوسطه‌ی استان سیستان و بلوچستان. *مطالعات روان‌شناسی تربیتی*، ۳ (۴)، ۱-۱۴.
- ۱۱) حمیدزاده، ب. (۱۳۸۴). منزلت نظامیان در نگاه برخی از فرماندهان و مسئولان. *حصون*، ۵ (۵)، ۱۱۹-۱۴۰.
- ۱۲) رضایی، ع؛ رضائی، ن. (۱۳۸۶). منزلت اجتماعی نیروهای بسیجی از دید مردم و راهکارهای ارتقای آن. *فصلنامه مطالعات بسیج*، ۱۰ (۳۶)، ۴۱-۶۵.
- ۱۳) ریتزر، ج. (۱۳۷۳). *نظریه‌های جامعه‌شناسی* (احمدرضا غروی‌زاد، مترجم). تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی (ماجد) (نشر اصلی کتاب ۱۹۸۳).
- ۱۴) سید کریمی، م. (۱۳۸۸). *بررسی جایگاه معلم. کانون صنفی معلمان ایران*. بازیابی ۲۷ اسفند ۱۳۸۷، از www.rfaal.blogfa.com
- ۱۵) سام‌آرام، ع؛ قائم‌پور، م. (۱۳۹۰). سنجش منزلت اجتماعی معلمان در بین دانش‌آموزان. *مطالعات توسعه اجتماعی ایران*، ۳ (۴)، ۷۷-۸۷.
- ۱۶) سحرخیز تشویق، ا. (۱۳۷۹). *بررسی راه‌های افزایش پایگاه و منزلت اجتماعی معلمان از دیدگاه رؤسای ادارات و مدیران دبیرستان‌های استان همدان*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، اصفهان.

- ۱۷) صادقی کلشادی، ز. (۱۳۸۲). بررسی موقعیت اجتماعی دبیران از دیدگاه دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه شهر اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان، اصفهان.
- ۱۸) صیادی فر، س؛ فراشباشی آستانه، م. (۱۳۸۲). جایگاه اجتماعی کتابداران: چالش‌ها و راهکارها. فصلنامه کتاب ۶۵، ۹۰-۷۳.
- ۱۹) علیزاده، ا؛ رضایی، ع. (۱۳۸۶). بررسی منزلت اجتماعی حرفه معلمی (دبیر دبیرستان و آموزگار دبستان) و تغییرات آن در طول سه دهه گذشته. فصلنامه نوآوری‌های آموزشی، ۸ (۲۹)، ۷-۲۶.
- ۲۰) عمرانی، ا. (۱۳۸۵). منزلت اجتماعی کتابداری و اطلاع‌رسانی: وضعیت کنونی. همایش نامه‌ها: مجموعه مقالات همایش‌های انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران، ج ۳، ۴۳۵-۴۶۶.
- ۲۱) فخرانی، س؛ ولوی، ع؛ جمیلی کهنه‌شهری، ف. (۱۳۸۹). منزلت اجتماعی و جایگاه سیاسی نخبگان شیعه امامیه در قرون چهارم تا ششم قمری بر اساس گزارش کتاب النقص. فصلنامه علمی- پژوهشی شیعه‌شناسی، ۸ (۳۲)، ۱۰۳-۱۳۸.
- ۲۲) قاسمی‌نژاد، افسر اسماعیلی، ر. (۱۳۸۲). بررسی شأن و موقعیت اجتماعی معلمان از دیدگاه دانش‌آموزان مدارس راهنمایی تحصیلی و متوسطه استان اصفهان. فصلنامه آموزه، (۲۳)، ۴۲-۴۷.
- ۲۳) قاضی میرسعید، ج. (۱۳۸۳). بررسی اثر عوامل درونی و بیرونی بر نگرش کتابداران و اطلاع‌رسانان پزشکی کشور نسبت به جایگاه آنان در آینده حرفه. پایان‌نامه دکتری، دانشگاه علوم پزشکی تهران. تهران.
- ۲۴) کاظمی‌پور، ش. (۱۳۸۹). نگرش مردم درباره‌ی منزلت مشاغل در ایران و ارزیابی میزان ارتباط آن با ویژگی‌های اجتماعی اقتصادی افراد. ماهنامه کار و جامعه، (۱۲۸)، ۴۳-۴۴. بازیابی چکیده تیرماه، ۱۳۹۲، از www.magiran.com
- ۲۵) کلاکی، ح؛ دوستدار، ر. (۱۳۸۸). بررسی منزلت شغلی و اجتماعی پلیس ایران و عوامل مؤثر بر آن. فصلنامه مطالعات مدیریت انتظامی، ۴ (۲)، ۲۲۸-۲۵۰.
- ۲۶) محمدی، م. (۱۳۸۴). عوامل مؤثر بر کاهش منزلت اجتماعی نظامیان. حصون، (۵)، ۱۰۹-۱۱۸.
- ۲۷) محمدی، ح. (۱۳۸۶). بررسی علل و عوامل ارتقای منزلت اجتماعی پرسنل نظامی از دیدگاه خانواده‌های آنان در تهران. فصلنامه فرهنگی- دفاعی زنان و خانواده، ۵ (۱۴)، ۹۵-۱۲۴.
- ۲۸) مقدس، ع. (۱۳۷۴). منزلت مشاغل در جامعه شهری ایران: مورد مطالعه شهر شیراز. علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز، ۱۰ (۲)، ۶۵-۹۴.
- ۲۹) نویدی، ا؛ برزگر، م. (۱۳۸۲). راه‌های ارتقای منزلت اجتماعی معلمان. تعلیم و تربیت (آموزش پرورش)، (۷۴)، ۱۰۰-۵۵.
- ۳۰) هاشم‌خانی‌زلفانی، س. (۱۳۹۳). گذری بر جایگاه اجتماعی موسیقی در قرن جدید. فصلنامه علمی- ترویجی جامعه، فرهنگ و رسانه، ۲ (۸)، ۱۴۳-۱۶۴.

31) Al ansari, H. (2011). Career choice, satisfaction, and perceptions about their professional image: A study of Kuwaiti librarians. *Library Review*, 60 (7), 575-87.

32) Billedi, I. (1989). The status & social prestige of library & information profession: an international survey. *Journal of Library & Information Science*, 14 (1), 66-74.

33) Broen, L. (2003). *Social class*. London: McGraw Hill.

34) Bryan, J. (2007). The question of faculty status for academic librarians. *Journal of Library Review*, 56 (9), 781-87.

- 35) Crawley, D. (2014). Gender and perceptions of occupational prestige changes over 20 years. *SAGE open*, 4 (1), 1-11.
- 36) Fwu, Bih & Wang, H.(2002). The social status of teachers in Tiwan. *Comparative Education*, 38 (2), 211-24.
- 37) Hammett, D. (2008). Disrespecting teacher: The decline in social standing of teachers in Cape Town, South Africa. *International Journal of Education Development*, 28 (3), 340- 47.
- 38) Hoadley, U & Ensor, P. (2009). Teachers' social class, professional dispositions and pedagogic practice. *International Journal of Educational Development*, 25 (6), 876- 86
- 39) Hiebert, J & Hollingsworth, Y. (2008). Friends in deed for librarians in need. *The Bottom: Managing library*, 21 (3), 77-81.
- 40) Luthmann, A. (2007). Librarians, professionalism and image: Stereotype and reality. *LibraryReview*, 56 (9), 773-80.
- 41) Majanja, M & Kiplng'at, J. (2003). Women librarians in Kenya: A study of their status and occupational characteristics. *Journal of library management*, 24 (1/2), 70-78.
- 42) Majid, S & Haider, A. (2008). Image problem even haunts hi- tec libraries: Stereotypes associated with library and information professionals in Singapore. *Aslib Proceedings*, 60 (3), 229- 41.
- 43) McGuigan, G. (2011). Crisis of professionalism in public services: Addressing challenges to librarianship from a public administration perspective. *Library Review*, 60 (7), 560-574.
- 44) Prins, H & de Gier, W. (1992). [Mag] Status and reputation of and Information work. *IFLA journal*, 18 (2), 108-118.
- 45) Shafique, F. (2007). Librarianship: How is the future perceived by librarians in Pakistan? *Library Review*, 56 (9), 811-20.
- 46) Shaw, L. (2010). Representations of librarianship in the uk press. *Aslib proceeding: New Information perspective*, 62 (6), 554-69.

پیوست: پرسشنامه نهایی سنجش جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی

کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	گویه‌ها
					۱. از نظر ظاهری، کتابدار فردی آراسته است.
					۲. کتابدار تصور خوبی از جایگاه خود دارد.
					۳. کتابدار با محیط کاری خود سازگار است.
					۴. کتابدار، فردی خلاق در محیط کار است.
					۵. کتابدار در حوزه تخصصی خود زمانی را به مطالعه اختصاص می‌دهد.
					۶. مراجعان از کیفیت خدماتی که اکنون از سوی کتابدار ارائه می‌شود راضی هستند.
					۷. جامعه از مسئولیت‌های کتابدار آگاه است.
					۸. رسانه‌های گروهی از قبیل: روزنامه، تلویزیون، رادیو و مواردی از این قبیل اطلاع‌رسانی خوبی از خدمات کتابخانه‌ها انجام می‌دهند.
					۹. سرپرست کتابخانه و کتابدار، اطلاع‌رسانی خوبی از خدمات کتابخانه را انجام می‌دهند.
					۱۰. حرفه علم اطلاعات و کتابدار در جامعه، از مقبولیت اجتماعی خوبی برخوردارند.
					۱۱. سیاست‌گذاری سازمان مادر که کتابخانه تحت پوشش آن است بر فعالیت کتابدار مؤثر است.
					۱۲. برابری جنسیتی در استخدام کتابدار وجود دارد.
					۱۳. کتابدار قبل از ورود به حرفه علم اطلاعات، شناخت خوبی از آن دارد.
					۱۴. حرفه علم اطلاعات جذابیت‌های خوبی دارد.
					۱۵. کتابدار از نیاز اطلاعاتی استفاده‌کنندگان از خدمات آگاه است.
					۱۶. کتابخانه با دیگر نهادها همکاری دارد.
					۱۷. کتابدار در محیط کتابخانه به صورت گروهی فعالیت می‌کند.
					۱۸. بودجه اختصاصی به کتابخانه جهت خرید منابع به‌روز مناسب است.
					۱۹. بودجه اختصاصی به کتابخانه جهت استخدام نیروی متخصص در کتابخانه مناسب است.
					۲۰. بودجه اختصاصی جهت برگزاری کلاس‌های آموزشی برای استفاده‌کنندگان از خدمات مناسب است.
					۲۱. بودجه اختصاصی جهت خرید ابزارهای فناوری از قبیل پایگاه‌های اطلاعاتی مناسب است.

پیوست: پرسشنامه نهایی سنجش جایگاه اجتماعی حرفه علم اطلاعات و دانش‌شناسی

کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم	گویه‌ها
					۲۲. آموزش ضمن خدمت برای کتابدار در کتابخانه مناسب است.
					۲۳. آموزش درست کاربران در دسترسی به اطلاعات مورد نیاز توسط کتابدار مناسب است.
					۲۴. کتابدار در گردهمایی‌ها و همایش‌های علمی شرکت می‌کند.
					۲۵. نام رشته گویای رسالت و هویت حرفه است.
					۲۶. گرایش‌های حرفه متناسب با تخصص‌های کتابدار است.
					۲۷. روش‌های جدید مدیریتی در کتابخانه از سوی سرپرست اجرا می‌شود.
					۲۸. کتابدار به چالش‌های حرفه توجه دارد.
					۲۹. روش‌های پیشرفته سازمان‌دهی منابع اطلاعاتی جهت دسترسی آسان و سریع کاربران از سوی کتابدار به کار گرفته می‌شود.
					۳۰. کتابدار توانایی جلب توجه مدیران به سرمایه‌های فکری و معنوی در کتابخانه را دارد.
					۳۱. کتابدار به ضرورت استفاده از فناوری اطلاعات در حرفه علم اطلاعات مثل راه‌اندازی کتابخانه دیجیتالی معتقد است.
					۳۲. کتابدار دانش لازم از نرم‌افزارهای کتابخانه‌ای را دارد.
					۳۳. کتابدار به مهارت‌های پایه فناوری اطلاعات از قبیل: ICDL آگاهی دارد.
					۳۴. کتابدار توانایی ارزیابی محتوای بانک‌های اطلاعاتی جهت برآورد نیاز کاربران را دارد.
					۳۵. کتابدار مهارت‌های جستجوی روش‌مند و نظام‌مند از طریق پایگاه‌های اطلاعاتی جهت دسترسی اطلاعات به کاربران را دارد.
					۳۶. آئین‌نامه‌های حرفه‌ای به صورت درست توسط کتابدار اجرا می‌شود.
					۳۷. چارچوب کاری کتابدار برای استفاده‌کنندگان کتابخانه روشن است.
					۳۸. سرپرست کتابخانه به کیفیت کاری کتابدار توجه دارد.
					۳۹. سرپرست کتابخانه به تعداد کتابدار با توجه به نیاز هر بخش در کتابخانه توجه دارد.
					۴۰. کتابدار به اخلاق حرفه‌ای پایبند است.
					۴۱. مجموعه قوانین اخلاق حرفه‌ای بومی‌سازی شده برای حرفه وجود دارد.
					۴۲. کتابدار به امور معنوی و مذهبی توجه دارد.

بررسی میزان انگیزش کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان بر اساس تئوری نیازهای سه گانه مک‌کلند^۱

دکتر احمد شعبانی^۲

نیره مرادیان نژاد^۳

رسول سعادت^۴

دکتر سعید رجایی پور^۵

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف تعیین میزان انگیزش کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان بر اساس تئوری نیازهای سه گانه مک‌کلند انجام شد.

روش بررسی: در این پژوهش، از روش تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی استفاده شده است. برای نیل به اهداف تحقیق از یک پرسشنامه محقق ساخته جهت تعیین میزان انگیزش کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه دولتی شهر اصفهان استفاده گردید. جامعه آماری، کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان (مدیران، مسئولان و کتابداران) شامل دانشگاه‌های اصفهان، علوم پزشکی اصفهان، و صنعتی اصفهان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ بوده که تعداد آنها ۱۶۴ نفر است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS 18 در سطح آمار توصیفی از میانگین و انحراف معیار، و در سطح آمار استنباطی از t تک متغیره، و آزمون^۲ هنتینگ استفاده شد.

یافته‌ها: با توجه به نتایج آزمون t تک متغیره ($Sig < .05$)، پاسخگویان معتقد بودند که میزان انگیزه کارکنان بر اساس تئوری نیازهای سه گانه مک‌کلند (انگیزه کسب پیشرفت، انگیزه کسب قدرت، انگیزه ارتباط با دیگران) در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی اصفهان بیشتر از سطح متوسط است. همچنین یافته‌های حاصل از آزمون^۲ هنتینگ ($Sig < .05$)، نشان داد که تفاوت میانگین نمرات میزان انگیزش کارکنان در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان از دیدگاه کارکنان کتابخانه‌های آن معنادار بوده است.

نتیجه گیری: میزان انگیزش کارکنان بر اساس مولفه‌های کسب پیشرفت، کسب قدرت، و پیوند جویی و ارتباط با دیگران در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان از دید کارکنان در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارد.
واژه‌های کلیدی: انگیزش، تئوری نیازهای سه گانه مک‌کلند، کتابخانه‌های دانشگاهی، اصفهان

۱ تاریخ ارسال مقاله: ۰۱-۰۹-۱۳۹۴؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۲۵-۰۱-۱۳۹۵.

shabania@edu. ui. ac. ir

۲ استاد گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، دانشگاه اصفهان

nmoradiannejad@yahoo. com

۳ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی سازمان فرهنگی هنری شهرداری اصفهان

saadat. rasul@gmail. com

۴ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، قم (نویسنده مسئول)

s. rajaipour@edu. ui. ac. ir

۵ دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه اصفهان

مقدمه

انگیزش یک فرایند زنجیره‌ای است که با احساس نیاز یا احساس کمبود و محرومیت شروع می‌شود، سپس خواستن را به دنبال می‌آورد و موجب تنش و کنش به سوی هدفی می‌شود که محصول آن، نیل به هدف است. توالی این فرایند ممکن است منجر به ارضای نیاز شود. بنابراین، انگیزه‌ها موجب تشویق و تحریک فرد به انجام یک کار یا رفتار می‌شود، در حالی که انگیزش یک خواست کلی را منعکس می‌کند. در تمام تحقیقات انگیزش، هنوز جایگاه تنبیه و تشویق به عنوان انگیزه‌های بسیار قوی مطرح است. در این رابطه پول به عنوان ابزاری برای اعطای پاداش نیز مطرح است، اما تنها عامل انگیزشی نیست. در حقیقت آنچه موجب فعالیت انسان‌ها می‌شود، انگیزه‌ای است که از نیاز آنان برمی‌خیزد، به گونه‌ای که انگیزه را موتور محرکه انسان نامیده‌اند. بدین جهت علوم رفتاری، اعم از روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، و مردم‌شناسی در رشته مدیریت، جایگاه معتبری دارند تا جایی که اعمال مدیریت کارساز بدون استفاده از دستاوردهای این علوم، بعید به نظر می‌رسد، چرا که پیکره اصلی یک سازمان و مدیریت را انسان تشکیل می‌دهد (سیدجوادین، ۱۳۸۶).

انگیزش شغلی بیشتر به آن بُعد از انگیزه مربوط می‌شود که جنبه درونی دارد. انگیزش درونی عامل و نیروی محرکه و جهت دهنده رفتارها و فعالیت‌های انسانی به ویژه در زمینه کار، تولید، و بهره‌وری است. یکی از وظایف مهم مدیران در سازمان‌ها، شناسایی استعدادهای بالقوه کارکنان و فراهم‌آوری زمینه‌های رشد و شکوفایی آنان است. امروزه نمی‌توان بدون توجه به میزان بهره‌وری در تولید و بدون آگاهی از عوامل موثر بر افزایش آن، به سوی توسعه پایدار گام برداشت. از آنجا که انسان در توسعه، نقش کلیدی دارد و تحقق توسعه به دست انسان صورت می‌پذیرد، برطرف کردن نیازهای روحی و روانی افراد، اهمیت ویژه‌ای دارد (لاتام^۱، ۱۳۸۹).

در یک طبقه‌بندی کلی، انگیزه‌ها در سه گروه (فیزیکی، اجتماعی و روانی) قرار می‌گیرند. به بخشی از نیازهای انسان در محیط کار مانند تسهیلات رفاهی محیط کار (محل مناسب کار، هوا، نور و...) انگیزه‌های فیزیکی اطلاق می‌شود. به دسته‌ای از نیازهای افراد که به رفتار دیگران به ویژه مدیریت سازمان ارتباط پیدا می‌کند و بیشتر نیازهای اجتماعی را برطرف می‌سازد، انگیزه‌های اجتماعی می‌گویند؛ و آن گروه از نیازهایی که رضایت روحی افراد را در پی دارد، جزء انگیزه‌های روانی محسوب می‌شود. بررسی علل موفقیت برخی از سازمان‌ها و نیز علل انحطاط و انحلال بعضی از شرکت‌ها نشان می‌دهد که ایجاد انگیزه لازم و مناسب در نیروی انسانی، تاثیر معنادار و قابل توجهی در موفقیت و پایداری یا انحلال این واحدها دارد (پورتر^۲، بیگلی^۳، و استیرز^۴، ۲۰۰۳، ص ۳۴-۳۵).

اما اغلب سازمان‌ها با این مسئله مواجه هستند که چگونه می‌توان در کارمندان انگیزه ایجاد نمود؟ با وجودی که این پرسش جنبه عمومی دارد و اهمیت آن آشکار است، ولی پاسخ بدان چندان آسان نیست. در حقیقت می‌توان گفت: کارمندی که به استخدام یک سازمان در می‌آید، خود خواسته‌ها و تقاضاهایی را همراه می‌آورد که نیازهای محیطی یا نیازهای سازمانی نامیده می‌شوند. از جمله این نیازها، میل به آموزش دیدن و پیشرفت

1. Latham
2. Porter
3. Bigley
4. Steers

علمی، میل به ارتقای شغلی، احساس امنیت، و شرایط کاری مناسب است. با این شرایط، سازمان نیز در جهتی پیش می‌رود تا محیطی فراهم سازد که کارمند احساس رضایت و خشنودی کند و انگیزه کار کردن در آن محیط، در وی افزایش یابد (لاتام، ۱۳۸۹).

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به عنوان نهادهای اجتماعی، یکی از سازمان‌های مهم گردآوری، ذخیره، و سازمان‌دهی دانش به شمار می‌روند که در ارتقای علمی و پیشرفت جامعه، نقشی موثر ایفا می‌نمایند. از قرن بیستم میلادی، این تصور وجود داشته که کتابخانه‌ها جزئی ضروری از فرهنگ هر جامعه‌ای هستند. کتابخانه‌ها نیز همانند سایر نهادها و سازمان‌ها با زندگی مدرن دستخوش تغییر می‌شوند؛ در حالی که طی سال‌های اخیر، این مراکز بیش از پیش با کمبود بودجه و امکانات مواجه شده‌اند و بهترین راه برای این که چنین سازمان‌هایی بتوانند به حیات خود ادامه دهند، مناسب بودن شرایط اقتصادی آنهاست (بوث^۱، ۱۹۹۳).

برای دستیابی به افزایش کارایی و بهره‌وری هرچه بیشتر، باید عوامل انگیزاننده را شناخت و سپس برای ارضاء این نیازها در جهت افزایش کارایی، همت گماشت. در این میان، نقش کتابخانه در جامعه و نیروی انسانی آن یعنی کارکنان و کتابداران، غیر قابل انکار است.

آثار فراوانی درباره انگیزش از سوی اندیشمندان و مدیران وجود دارد که در آن‌ها از نظر تئوریک و تجربی، فنون انگیزشی مورد استفاده از سوی مدیران برای بهبود عملکرد کارکنان، بحث و بررسی شده است. از جمله: تئوری سلسله مراتب نیازها مربوط به مزلو (مزلو^۲، ۱۹۴۳)، تئوری نیازهای زیستی، تعلق و رشد مربوط به آلدرفر (سید جوادین، ۱۳۸۶)، تئوری دوعاملی هرتربرگ (ساعتچی، ۱۳۶۹)، تئوری نیازهای سه گانه دیوید مک‌کلند^۳ و ...

1. Booth
2. Maslow
3. McClelland

در سال‌های اخیر، پژوهش‌های متعددی در زمینه انگیزش کارکنان و بر اساس تئوری‌های انگیزشی مانند تئوری مزلو و هرتزبرگ و... انجام پذیرفته است، اما در زمینه انگیزش کارکنان کتابخانه‌ها بر اساس نظریه نیازهای سه گانه دیوید مک‌کلند، پژوهشی صورت نگرفته است. بدین روی، تمرکز پژوهش حاضر بر تئوری نیازهای انگیزشی مک‌کلند قرار دارد.

دیوید مک‌کلند در سال‌های اولیه دهه ۱۹۵۰ تحقیقاتی پیرامون انگیزه آغاز کرد. وی تمام انگیزه‌ها را اکتسابی می‌داند و عقیده دارد کسانی که رغبت یا تمایل بیشتری به کار دارند، می‌توانند به عنوان الگوهایی، در دیگران ایجاد انگیزش برای کار نمایند. وی سه عامل انگیزش را در مورد نیازها پیشنهاد کرد:

- نیاز به کسب پیشرفت: یعنی تلاش برای کسب هدف با توجه به برنامه‌ها و استانداردهایی که موفقیت را تضمین می‌کند؛
- نیاز به کسب قدرت: یعنی کسب توانایی برای اعمال نفوذ بر دیگران و کنترل آنها؛
- نیاز به تعلق و ارتباط با دیگران: یعنی تمایل به کسب دوستی، حمایت دیگران، و ایجاد روابط صمیمی با آنان (مک‌کلند، ۱۹۸۸).

از این دیدگاه، پژوهش حاضر بر آن است تا میزان انگیزش کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان (مدیران، مسئولان و کتابداران) شامل دانشگاه‌های اصفهان، علوم پزشکی اصفهان و صنعتی اصفهان را بر اساس تئوری نیازهای سه گانه مک‌کلند بررسی کند. بر همین اساس، اهداف پژوهش به قرار ذیل تنظیم گردید:

- ۱) تعیین میزان انگیزه کسب پیشرفت در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان؛
- ۲) تعیین میزان انگیزه کسب قدرت در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان؛
- ۳) تعیین میزان انگیزه پیوندجویی و ارتباط با دیگران در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه دولتی شهر اصفهان؛

۴) تعیین میزان انگیزه کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان براساس تئوری نیازهای سه گانه مک کللند.

در سال‌های اخیر، پژوهش‌های چندی در زمینه بررسی انگیزش کارکنان کتابخانه‌ها در مراکز مختلف انجام شده است؛ از جمله، یافته‌های پژوهش حریری (۱۳۸۱) با موضوع تعیین میزان رضایت شغلی کتابداران کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی و دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم، تحقیقات و فناوری واقع در مراکز استان‌ها و مقایسه این رضایت میان آن‌ها، نشان داد که رضایت شغلی در هر دو جامعه مورد مقایسه، اندکی پایین‌تر از حد متوسط است و مقایسه میانگین‌ها تفاوت معناداری بین رضایت شغلی کتابداران دو جامعه مورد مقایسه را نشان نمی‌دهد. بیشترین رضایت کتابداران در هر دو جامعه مورد مطالعه به متغیر خدمت به جامعه و کمترین رضایت به متغیر مزایای شغلی مربوط می‌شود و تنها از بعد فیزیکی و رفاهی، رضایت کتابداران دانشگاه‌های تابعه وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری به نحو معناداری بیش از کتابداران دانشگاه آزاد اسلامی است. شجاعی عباسی (۱۳۸۲) در پژوهش خود با محوریت مشارکت در تصمیم‌گیری و رابطه آن با انگیزش شغلی کارکنان واحدهای مختلف دانشگاه شهید بهشتی، نشان داد که در دانشگاه شهید بهشتی، میزان انگیزش کارکنان بالاتر از حد متوسط است.

کهن (۱۳۸۴) در تحقیقی با بررسی رضایت شغلی کتابداران کتابخانه ملی ایران نشان داد که میزان رضایت کتابداران از روابط انسانی موجود و سیاست‌ها و خط مشی مدیریت بیش از حد متوسط بوده، در صورتی که بقیه مولفه‌ها کمتر از حد متوسط بوده است.

محمدی نجف‌آبادی (۱۳۸۵) در پژوهش خود با بررسی عوامل موثر بر انگیزش کارکنان شرکت برق منطقه‌ای اصفهان بر اساس تئوری هرتربرگ دریافت که از دیدگاه کارکنان شرکت برق منطقه‌ای اصفهان عوامل انگیزشی شامل مشارکت، موفقیت، شناخت و قدردانی از فرد، کار تلاش بر انگیز، و مسئولیت بر انگیزش آنان موثر بوده و بالاتر از سطح متوسط است.

حریری و اشرفی ریزی (۱۳۸۸) در پژوهشی با بررسی میزان رضایت شغلی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی در مراکز استان‌ها، به این

نتیجه رسیدند که رضایت کتابداران از امکانات مادی و رفاهی کمتر از حد متوسط، ثبات شغلی بالاتر از حد متوسط، و رفتار مدیریت کمتر از حد متوسط بوده و به طور کلی بر اساس یافته‌ها، رضایت شغلی کتابداران پایین تر از حد متوسط است.

در پژوهشی که جین^۱ (۲۰۰۴) با موضوع مسائل مدیریت استراتژیک منابع انسانی با زمینه سازمانی انجام داد، دریافت که مواردی مانند تغییر انتظار کارمندان از کار، تغییر رهبری، رضایت شغلی، بازخورد دادن به کارمندان، و تخصیص مسئولیت می‌تواند باعث ایجاد انگیزه در کارمندان شود.

آووکو (Awuku, 2008) در پژوهشی با بررسی سودمندی در کتابخانه‌های دانشگاهی در کشورهای در حال توسعه، دریافت که با اصلاح و پیشرفت کارکنان کتابخانه و درک روشن کارکنان از اهداف کتابخانه، می‌توان بهره‌وری در کتابخانه‌ها را افزایش داد.

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر، از نوع توصیفی - پیمایشی است. جامعه مورد مطالعه پژوهش حاضر، کارکنان رسمی یا پیمانی تمام وقت کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان شامل مدیران و مسئولان و کلیه کتابداران آن در دانشگاه اصفهان، علوم پزشکی اصفهان، و صنعتی اصفهان در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ می‌باشد که جمعا ۱۶۴ نفر می‌باشند.

برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه محقق ساخته (شامل ۲۶ سوال در سه قسمت) بر اساس سه مولفه اصلی تئوری نیازهای سه گانه مک‌کلند (انگیزه کسب پیشرفت، انگیزه کسب قدرت، انگیزه ارتباط با دیگران) و مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت بهره‌جویی شد.

جهت تعیین روایی ابزار پژوهش، پرسشنامه بین پنج نفر از متخصصان این حوزه در دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه اصفهان و دانشگاه علوم پزشکی اصفهان توزیع شد و پس از انجام اصلاحات، ۲۶ سوال مورد تأیید قرار گرفت. برای پایایی

پرسشنامه مذکور، پس از انجام یک مطالعه مقدماتی بین ۳۰ نفر از اعضای نمونه و جمع آوری پاسخنامه‌های آن‌ها، مبادرت به محاسبه ضریب آلفای کرونباخ شد، که پس از ورود داده‌ها با نرم‌افزار آماری SPSS - 18 واریانس جامعه برای تعیین ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۹۱ محاسبه گردید.

برای تعیین حجم نمونه، ابتدا در یک مطالعه مقدماتی، واریانس جامعه مورد نظر به دست آمد و سپس از فرمول نمونه‌گیری عمومی کوکران برای تعیین حجم نمونه استفاده شده است. فرمول عمومی کوکران به قرار زیر است:

$$n = \frac{Nt^2 s^2}{Nd^2 + t^2 s^2}$$

n = حجم یا اندازه نمونه؛

N = حجم جامعه مادر؛

t = مقدار t جدول برای سطح اطمینان مورد نظر؛

S² = واریانس صفت یا متغیر مورد مطالعه؛

d = میزان دقت احتمالی (نادری و سیف نراقی، ۱۳۸۳).

$$n = \frac{164 \times 1.96^2 \times 0.24}{164 \times 0.05^2 + 1.96^2 \times 0.24} = 113 / 52$$

با توجه به فرمول بالا، تعداد ۱۱۴ نفر به عنوان نمونه پژوهش انتخاب گردید. برای نمونه‌گیری از روش تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم استفاده شده است. همچنین برای اجتناب از کاهش حجم نمونه، به جهت عدم برگشت تعدادی از پاسخنامه‌ها، تعداد ۱۲۰ عدد پرسشنامه در بین اعضای نمونه آماری پژوهش توزیع گردید که از این تعداد ۱۱۲ پاسخنامه عودت داده شد. بنابراین، ضریب بازگشت پاسخنامه‌ها ۹۲/۲۴ درصد است.

تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو سطح آمار توصیفی و استنباطی، با استفاده از نرم افزار SPSS-18 صورت گرفته است. در سطح آمار توصیفی از فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، و واریانس و در سطح آمار استنباطی، نظر به اینکه استفاده از آزمون

پارامتریک مستلزم اطمینان از نرمال بودن توزیع داده‌ها بوده، ابتدا آزمون کولموگروف اسمیرنف اجرا شد، آنگاه برای تجزیه و تحلیل داده‌ها با توجه به متغیرهای مورد بررسی از آزمون‌های t تک نمونه‌ای و t^2 هتلینگ استفاده شد. آزمون t یک آزمون پارامتری است که برای تعیین معناداری تفاوت بین دو میانگین به کار می‌رود (گودرزی، ۱۳۸۸). در این پژوهش از آزمون t تک نمونه‌ای، برای تعیین اینکه آیا میانگین مشاهده شده هریک از مولفه‌های مورد بررسی انگیزش کارکنان در مقایسه با میانگین فرضی متفاوت است یا خیر، استفاده شد. هدف از اجرای آزمون t^2 هتلینگ، مقایسه k میانگین وابسته به هم است تا مشخص کند تفاوت بین میانگین‌ها، معنادار بوده است یا خیر (حافظ نیا، ۱۳۸۷). در این پژوهش، این آزمون برای مشخص کردن این موضوع به کار رفته است که تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌های مولفه‌های مورد بررسی در انگیزش کارکنان، معنادار بوده است یا خیر.

یافته‌ها

برای دستیابی به یافته‌های مولفه اول پژوهش (میزان انگیزه کسب پیشرفت در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان) ۱۲ گویه در پرسشنامه منظور شده که در ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج استنباطی بیان می‌گردد. داده‌های مربوط به این مولفه در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. فراوانی و درصد پاسخگویان نسبت به انگیزه کسب پیشرفت

ردیف	آماره		میانگین	انحراف معیار	تعداد	درصد	میانگین	انحراف معیار
	گویه	فراوانی						
۱	برای پیدا کردن راه حل مسائل شخصاً قبول مسئولیت می‌کنم.	فراوانی	۲	۱۴	۲۷	۳۸	۳۱	۱۱۲
	درصد	۱/۸	۱۲/۵	۲۴/۱	۳۳/۹	۲۷/۷	۱۰۰	۳۷/۳
۲	اهدافم را در این حرفه تعیین می‌کنم.	فراوانی	۰	۲	۲۲	۵۷	۳۱	۱۱۲
	درصد	۰	۱/۸	۱۹/۶	۵۰/۹	۲۷/۷	۱۰۰	۴/۰۴

ردیف	آماره		میانگین	مجموع	تفاوت موافق	تفاوت مخالف	تفاوت موافق	تفاوت مخالف	تفاوت موافق	تفاوت مخالف	تفاوت موافق	تفاوت مخالف
	گویه	گویه										
۳	فرآوانی	در این حرفه هدف‌های من متعادل و تحقق پذیر است .	۳/۷۴	۱۱۲	۱۶	۵۷	۳۳	۶	۰	۰	۰	۰
	درصد			۱۰۰	۱۴/۳	۵۰/۸	۲۹/۵	۵/۴	۰	۰	۰	۰
۴	فرآوانی	رضایت خاطر برایم مهم تر از پاداش‌های مالی است .	۴/۲۵	۱۱۱	۴۰	۵۹	۱۲	۰	۰	۰	۰	۰
	درصد			۱۰۰	۳۶/۰	۵۳/۲	۱۰/۸	۰	۰	۰	۰	۰
۵	فرآوانی	از استعدادها و توانایی‌های من در جهت اهداف کتابخانه استفاده می‌شود.	۳/۶۱	۱۱۲	۲۲	۴۰	۳۷	۱۱	۲	۱/۸	۱/۸	۱/۸
	درصد			۱۰۰	۱۹/۶	۳۵/۸	۳۳/۰	۹/۸	۱/۸	۱/۸	۱/۸	۱/۸
۶	فرآوانی	به فرایند بازخورد در عملکرد خود علاقه مند هستم .	۴/۰۱	۱۰۹	۲۹	۵۶	۲۳	۲	۰	۰	۰	۰
	درصد			۱۰۰	۲۵/۷	۵۱/۴	۲۱/۱	۱/۸	۰	۰	۰	۰
۷	فرآوانی	همواره به دنبال روش‌های جدید برای انجام وظایفم هستم.	۴/۱۲	۱۱۲	۳۷	۵۱	۲۴	۰	۰	۰	۰	۰
	درصد			۱۰۰	۳۳/۰	۴۵/۵	۲۱/۵	۰	۰	۰	۰	۰
۸	فرآوانی	از انجام کارهای چالش برانگیز لذت می‌برم .	۳/۲۳	۱۱۰	۱۳	۳۳	۳۷	۲۰	۷	۶/۴	۶/۴	۶/۴
	درصد			۱۰۰	۱۱/۸	۳۰/۰	۳۳/۶	۱۸/۲	۶/۴	۶/۴	۶/۴	۶/۴
۹	فرآوانی	سرشار از انرژی و شیفته کار هستم.	۴/۰۶	۱۲	۳۳	۵۴	۲۴	۱	۰	۰	۰	۰
	درصد			۱۰۰	۲۹/۵	۴۸/۲	۲۱/۴	۰/۹	۰	۰	۰	۰
۱۰	فرآوانی	نسبت به کتابخانه خود احساس مسئولیت می‌نمایم .	۴/۰۵	۱۰۹	۳۴	۵۲	۱۷	۶	۰	۰	۰	۰
	درصد			۱۰۰	۳۱/۲	۴۷/۷	۱۵/۶	۵/۵	۰	۰	۰	۰
۱۱	فرآوانی	شغل من اهمیت زیادی در پیشرفت سازمان دارد .	۳/۷۱	۱۰۹	۱۹	۵۰	۳۰	۹	۱	۰/۹	۰/۹	۰/۹
	درصد			۱۰۰	۱۷/۴	۴۵/۹	۲۷/۵	۸/۳	۰/۹	۰/۹	۰/۹	۰/۹
۱۲	فرآوانی	از رقابت با همکارانم لذت می‌برم و مایلم از آن‌ها سبقت بگیرم .	۲/۷۰	۱۱۱	۴	۱۷	۳۷	۴۷	۶	۰/۴	۰/۴	۰/۴
	درصد			۱۰۰	۳/۶	۱۵/۴	۳۳/۳	۴۲/۳	۵/۴	۵/۴	۵/۴	۵/۴

داده‌های جدول ۱ نشان می‌دهد که بیشترین میانگین مربوط به گویه ۴ (رضایت خاطر برایم مهم تر از پاداش‌های مالی است) با میانگین ۴/۲۵ و کمترین میانگین مربوط به گویه ۱۲ (از رقابت با همکارانم لذت می‌برم و مایلم از آن‌ها سبقت بگیرم.) با میانگین ۲/۷۰ است.

نتایج آزمون t تک متغیره ($t = 17/10$ ، $\text{Sig} = /001$ ، $\text{انحراف معیار} = 3/77$ = میانگین)، نشان داد که t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای 0/05 بیشتر است. بنابراین، از نظر پاسخگویان، میزان انگیزه کسب پیشرفت در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی اصفهان بیشتر از سطح متوسط است. برای دستیابی به یافته‌های مولفه دوم پژوهش (میزان انگیزه کسب قدرت در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان) 8 گویه در پرسشنامه منظور شده که ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج استنباطی بیان می‌گردد. داده‌های مربوط به این مولفه در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲. فراوانی و درصد پاسخگویان نسبت به انگیزه کسب قدرت

ردیف	آماره		گویه	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	فراوانی	درصد									
۱۳	فراوانی	۲	برای دستیابی به اهداف کتابخانه تلاش می‌کنم.	۲	۱/۸	۴	۳/۶	۲۶	۲۳/۴	۴۷	۴۲/۴
	درصد	۱/۸		۳/۶		۲۳/۴		۲۶	۲۳/۴	۴۷	۴۲/۴
۱۴	فراوانی	۱	در حرفه خود طالب عدالت و برابری هستم.	۱	۰/۹	۰	۰	۶	۵/۵	۴۳	۳۹/۱
	درصد	۰/۹		۰		۰		۶	۵/۵	۴۳	۳۹/۱
۱۵	فراوانی	۰	از رهنمودهای متخصصان در رابطه با حرفه خود استفاده می‌کنم.	۰	۰	۰	۰	۷	۵/۵	۵۲	۴۶/۴
	درصد	۰		۰		۰		۷	۵/۵	۵۲	۴۶/۴
۱۶	فراوانی	۰	از پذیرش مسئولیت اجرایی در محل کار استقبال می‌کنم.	۰	۰	۱	۰/۹	۹	۸/۰	۵۸	۵۱/۸
	درصد	۰		۰/۹		۱	۰/۹	۹	۸/۰	۵۸	۵۱/۸
۱۷	فراوانی	۰	از تنوع بیشتر در کار لذت می‌برم.	۰	۰	۸	۷/۱	۱۳	۱۱/۶	۶۳	۵۶/۳
	درصد	۰		۷/۱		۱۳	۱۱/۶	۱۳	۱۱/۶	۶۳	۵۶/۳
۱۸	فراوانی	۱	از کار کردن در سازمان لذت می‌برم.	۱	۰/۹	۱	۰/۹	۱	۰/۹	۴۸	۴۳/۷
	درصد	۰/۹		۰/۹		۱	۰/۹	۱	۰/۹	۴۸	۴۳/۷
۱۹	فراوانی	۱	از منافع شخصی به خاطر سلامتی سازمان صرف نظر می‌کنم.	۱	۰/۹	۴	۳/۶	۳۱	۲۷/۹	۴۴	۳۹/۷
	درصد	۰/۹		۳/۶		۴	۳/۶	۳۱	۲۷/۹	۴۴	۳۹/۷
۲۰	فراوانی	۰	از داشتن کنترل بر دیگران لذت می‌برم.	۰	۰	۲	۱/۸	۲	۱/۸	۶۰	۵۳/۵
	درصد	۰		۱/۸		۲	۱/۸	۲	۱/۸	۶۰	۵۳/۵

داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که بیشترین میانگین مربوط به گویه ۱۴ (در حرفه خود طالب عدالت و برابری هستم) با میانگین ۴/۴۶ و کمترین میانگین مربوط به گویه ۱۹ (از منافع شخصی به خاطر سلامتی سازمان صرف نظر می‌کنم) با میانگین ۳/۹۰ است. نتایج آزمون t تک متغیره ($t = ۲۶/۴۵$, $t = ۰/۰۱$, $Sig = /۴۷$ ، انحراف معیار = ۴/۱۸، میانگین) نشان داد که t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر است. بنابراین، از نظر پاسخگویان میزان انگیزه کسب قدرت در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی اصفهان بیشتر از سطح متوسط است. برای دستیابی به یافته‌های مولفه سوم پژوهش (میزان انگیزه پیوندجویی و ارتباط با دیگران در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان) ۶ گویه در پرسشنامه منظور شده که ابتدا نتایج توصیفی و سپس نتایج استنباطی بیان می‌گردد. داده‌های مربوط به این مولفه در جدول ۳ آورده شده است.

جدول ۳. فراوانی و درصد پاسخ‌گویان نسبت به انگیزه پیوند جویی و برقراری ارتباط با

دیگران

۴/۴۴	۱۱۱	۵۸	۴۷	۴	۱	۱	فراوانی	در گرد همایی‌های کتابخانه ای و سازمانی شرکت می‌کنم.	۲۱
	۱۰۰	۵۲/۳	۴۲/۳	۳/۶	۰/۹	۰/۹	درصد		
۳/۹۷	۱۱۱	۳۴	۵۱	۱۹	۳	۴	فراوانی	از اداره منظم امور در حیطه وظایف خود خشنود می‌شوم	۲۲
	۱۰۰	۳۰/۶	۴۵/۹	۱۷/۱	۲/۸	۳/۶	درصد		
۴/۱۰	۱۱۲	۳۳	۶۰	۱۶	۳	۰	فراوانی	با همکارانم روابط عاطفی و نزدیکی دارم.	۲۳
	۱۰۰	۲۹/۵	۵۳/۵	۱۴/۳	۲/۷	۰	درصد		
۴/۳۱	۱۱۲	۴۷	۵۵	۸	۲	۰	فراوانی	در جلسات و گروه‌های بحث شرکت می‌کنم.	۲۴
	۱۰۰	۴۲/۰	۴۹/۱	۷/۱	۱/۸	۰	درصد		
۴/۱۸	۱۱۲	۴۵	۴۸	۱۳	۶	۰	فراوانی	علاقه مندم که دیگران من را دوست بدارند.	۲۵
	۱۰۰	۴۰/۱	۴۲/۹	۱۱/۶	۵/۴	۰	درصد		
۳/۵۴	۱۱۲	۲۱	۳۹	۳۵	۱۳	۴	فراوانی	به دوستی و ارتباط با دیگران علاقه دارم.	۲۶
	۱۰۰	۱۸/۸	۳۴/۸	۳۱/۲	۱۱/۶	۳/۶	درصد		

داده‌های جدول ۳ نشان می‌دهد که بیشترین میانگین مربوط به گویه ۲۱ (در گرد همایی‌های کتابخانه‌ای و سازمانی شرکت می‌کنم) با میانگین ۴/۴۴ و کمترین میانگین مربوط به گویه ۲۶ (به دوستی و ارتباط با دیگران علاقه دارم) با میانگین ۳/۵۴ است. نتایج آزمون t تک متغیره ($t = ۲۲/۳۷$ ، $\text{Sig} = /۰۰۱$ ، $\text{Sig} = /۰۰۱$) = انحراف معیار، $۴/۰۹ =$ میانگین) نشان داد که t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر است. بنابراین، از نظر پاسخگویان میزان انگیزه ارتباط با دیگران در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی اصفهان بیشتر از سطح متوسط است. برای دستیابی به یافته‌های مولفه چهارم پژوهش (میزان انگیزش کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان بر اساس تئوری نیازهای سه گانه مک‌کلند) ۲۶ سؤال در پرسشنامه منظور شده که ابتدا میانگین و انحراف معیار محاسبه شد. سپس با استفاده از t تک متغیره تحلیل آماری انجام گرفت. نتایج این بررسی در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. نتایج آزمون t تک متغیره، مقایسه میانگین با میانگین فرضی ($X=۳$)

T	sig	انحراف معیار	میانگین	آماره مؤلفه
۲۴/۴۰	۰/۰۰۱	۰/۴۲	۳/۹۷	میزان انگیزه کارکنان

برحسب یافته‌های جدول ۴، t مشاهده شده از مقدار بحرانی جدول در سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر است و از آنجا که میانگین مشاهده شده نیز از میانگین فرضی ($X=۳$) بیشتر است، بنابراین، پاسخگویان معتقدند میزان انگیزه کارکنان بر اساس تئوری نیازهای سه گانه مک‌کلند در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی اصفهان بیشتر از سطح متوسط است. برای تعیین معنادار بودن تفاوت بین میانگین نمرات میزان انگیزش کارکنان در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان، از آزمون t^2 هتلینگ استفاده شد.

جدول ۵. مقایسه میانگین نمرات میزان انگیزش کارکنان در کتابخانه‌های دانشگاه‌های

دولتی شهر اصفهان

میانگین	انحراف معیار	میزان انگیزش کارکنان
۳/۷۷	۰/۴۸	انگیزه پیشرفت
۴/۱۴	۰/۴۷	انگیزه قدرت
۴/۰۹	۰/۵۲	انگیزه ارتباط با دیگران

$$t^2 = ۱۱۲/۳۳ \quad t = ۳۶/۷۷ \quad \text{Sig} = ۰/۰۰۱$$

یافته‌ها نشان داد که در سطح $\text{Sig} \leq ۰/۰۵$ معنادار بوده، یعنی تفاوت میانگین نمرات میزان انگیزش کارکنان در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان، از دیدگاه کارکنان کتابخانه‌های آن معنادار بوده است. همچنین یافته‌های فوق نشان می‌دهد که بیشترین امکان میزان انگیزش کارکنان مربوط به میزان انگیزه قدرت با میانگین ۴/۱۴ و کمترین، مربوط به میزان انگیزه پیشرفت با میانگین ۳/۷۷ بوده است.

بحث و نتیجه‌گیری

طبق یافته‌های پژوهش حاضر، پاسخگویان عقیده دارند که میزان انگیزه کارکنان بر اساس تنوری نیازهای سه گانه مک‌کلند در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی اصفهان بیشتر از سطح متوسط است. با این حال، بیشترین امکان بر میزان انگیزش کارکنان مربوط به میزان انگیزه کسب قدرت با میانگین ۴/۱۴ و کمترین، مربوط به میزان انگیزه کسب موفقیت با میانگین ۳/۷۷ بوده است.

پژوهش فوق با پژوهش شجاعی عباسی (۱۳۸۲) همسو است که نشان داد در دانشگاه شهید بهشتی، میزان انگیزش کارکنان بالاتر از حد متوسط است. این پژوهش همچنین با پژوهش محمدی نجف‌آبادی (۱۳۸۵) همسو بوده، یافته‌های پژوهش وی نشان می‌دهد که

عوامل انگیزشی در کارکنان بالاتر از حد متوسط است. در عین حال، یافته‌های پژوهش حریری (۱۳۸۱) با پژوهش حاضر غیرهمسو است. وی در مقاله‌ای که به تعیین میزان رضایت شغلی کتابداران پرداخت، به این نتیجه دست یافت که رضایت شغلی کتابداران اندکی پایین‌تر از حد متوسط است، و بیشترین رضایت کتابداران به متغیر خدمت به جامعه و کمترین رضایت به متغیر مزایای شغلی مربوط می‌شود.

از طرفی، بر اساس این پژوهش، از نظر پاسخگویان، میزان انگیزه کسب پیشرفت در کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان بیشتر از سطح متوسط است. در میان گویه‌های مربوطه، بیشترین میانگین مربوط به گویه ۴ (رضایت خاطر برایم مهم‌تر از پاداش‌های مالی است) با میانگین ۳/۷۷ و کمترین میانگین، مربوط به گویه ۱۲ (از رقابت با همکارانم لذت می‌برم و مایلم از آن‌ها سبقت بگیرم) با میانگین ۲/۷۰ است. یعنی می‌توان دریافت که سه عامل: تعیین اهداف در این حرفه، مهم‌تر بودن پاداش‌های معنوی نسبت به پاداش مالی و علاقه‌مند بودن نسبت به انجام وظایف در میان کارکنان کتابخانه‌های دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارد و باید کوشید که این موارد در کارکنان تقویت شود.

متغیر حاضر با متغیر ثبات شغلی پژوهش حریری و اشرفی ریزی (۱۳۸۸) مطابقت دارد. آنان عوامل موثر بر انگیزش و رضایت شغلی کارکنان را امکانات مادی و رفاهی، ثبات شغلی، رفتار مدیریت، روابط متقابل، و خودشکوفایی دانسته‌اند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که ثبات شغلی بالاتر از حد متوسط بوده است. متغیر فوق با متغیر انگیزه پیشرفت پژوهش آووکو (۲۰۰۸) نیز همسو است؛ او به این نتیجه رسیده است که با اصلاح و پیشرفت کارکنان کتابخانه و درک روشن کارکنان از اهداف کتابخانه، می‌توان بهره‌وری در کتابخانه‌ها را افزایش داد.

از طرفی، داده‌های جدول ۲ نشان می‌دهد که بیشترین میانگین مربوط به گویه ۱۴ (در حرفه خود طالب عدالت و برابری می‌باشم) با میانگین ۴/۴۶ و کمترین میانگین مربوط به گویه ۱۹ (از منافع شخصی به خاطر سلامتی سازمان صرف نظر می‌کنم) با میانگین ۳/۹۰ می‌باشد. متغیر حاضر با پژوهش جین (۲۰۰۴) همسو است. وی در پژوهشی به این نتیجه

دست یافت که تغییر انتظار کارمندان از کار، تغییر رهبری، بازخورد دادن به کارمندان و تخصیص مسئولیت می تواند باعث ایجاد انگیزه در کارمندان شود که متغیرهای ذکر شده در این پژوهش با متغیرهای انگیزه قدرت مانند رهبری، بازخورد دادن به کارکنان و پذیرش مسئولیت های اجرایی مطابقت دارد.

از سوی دیگر، از نظر پاسخگویان این پژوهش، میزان انگیزه پیوندجویی و ارتباط با دیگران در کتابخانه های دانشگاه های دولتی اصفهان، بیشتر از سطح متوسط است؛ یعنی می توان دریافت که انگیزه شرکت نمودن کارکنان در گردهمایی های سازمانی و کتابخانه ای و جلسات و گروه های بحث، خشنود شدن از اداره منظم امور کتابخانه، داشتن روابط عاطفی و نزدیک با دیگران، و همچنین برقراری دوستی و ارتباط با دیگران در میزان انگیزش کارکنان موثر است و در وضعیت نسبتا مناسبی قرار دارد. داده های جدول ۳ نشان می دهد که بیشترین میانگین مربوط به گویه ۲۱ (در گردهمایی های کتابخانه ای و سازمانی شرکت می کنم) با میانگین ۴/۴۴ و کمترین میانگین مربوط به گویه ۲۶ (به دوستی و ارتباط با دیگران علاقه دارم) با میانگین ۳/۰۶ می باشد. متغیر ذکر شده با پژوهش کهن (۱۳۸۴) همسو است. نتایج حاصل از پژوهش او نشان می دهد که میزان رضایت کتابداران از روابط انسانی موجود و سیاست ها و خط مشی مدیریت، بیش از حد متوسط بوده است. هر دو پژوهش ذکر شده با متغیر انگیزه پیوندجویی و ارتباط با دیگران در تئوری مک کلند مطابقت داشته، زیرا در افرادی که انگیزه پیوندجویی و ارتباط با دیگران وجود دارد، مواردی مانند داشتن ارتباط با دیگران، شرکت نمودن در جلسات و گروه های بحث قوی است.

با توجه به یافته های پژوهش می توان دریافت که میزان انگیزش کارکنان بر اساس مولفه های کسب پیشرفت، کسب قدرت، و پیوندجویی و ارتباط با دیگران در کتابخانه های دانشگاه های دولتی شهر اصفهان، از دید کارکنان در وضعیت نسبتا مناسبی قرار دارد. بنابراین، با شناسایی عوامل مؤثر بر انگیزه کارکنان (مانند رضایت خاطر کارکنان، عدالت و برابری میان کارکنان، و برگزاری گردهمایی های مربوط به کتابخانه) و تقویت آنها، می توان راه را برای پویایی و موفقیت هر چه بیشتر سازمان هموار کرد.

شناخت میزان انگیزش کارکنان، مدیران را نسبت به نیازهای بالقوه و بالفعل کارکنان آگاه می‌کند، بر آورده شدن این نیازها باعث کارایی و اثربخشی بیشتر منابع انسانی و در نهایت، بهره‌وری منابع کار و بهبود عامل تولید می‌شود، چرا که منابع انسانی یکی از مهم‌ترین منابع اصلی تولید است.

کتابخانه‌ها نیاز به بسترسازی و ایجاد زمینه‌های لازم برای ایجاد انگیزش در کارکنان و کتابداران را بر خود فرض می‌دارند و مطالعه رفتار کارکنان و شناخت میزان انگیزه در آنان، می‌تواند کمک با ارزشی برای مدیران و برنامه‌ریزان باشد.

اکنون، با توجه به نکات به دست آمده از این پژوهش، پیشنهادات ذیل مطرح

می‌گردد:

- (۱) آشناسازی هرچه بیشتر مدیران و مسئولان کتابخانه‌ها با بحث‌های مدیریتی از جمله انگیزش، می‌تواند در بهبود عملکرد آنان در اداره کتابخانه اثرگذار باشد؛ همچنین اقدام به موقع مدیران کتابخانه‌ها و دادن اختیارات لازم به مدیران برای دادن پاداش به موقع به کارمندان، یکی از مواردی است که در ایجاد انگیزه در کارکنان کتابخانه‌ها اثرگذار خواهد بود؛ می‌توان در اداره کتابخانه‌های دانشگاهی سلسله مراتب طولانی را تبدیل به یک یا دو سلسله مراتب نمود. در این صورت، احتمال این که میزان توانایی مدیران و اختیار عمل آنان بیشتر شود، بسیار زیاد است.
- (۲) برای توسعه ارتباطات کاری با کتابداران، بهتر است مدیران کتابخانه‌ها از مواردی مانند جشن و برگزاری جلسات و همایش‌ها استفاده کنند؛
- (۳) باید مدیران این انگیزه را در کارکنان ایجاد کنند که شغل آنان اهمیت زیادی در پیشرفت سازمان دارد و تا حد امکان بکوشند از استعدادها و توانایی‌های کارکنان در جهت دستیابی به اهداف کتابخانه بهره گیرند.

منابع

- ۱) حافظ‌نیا، م. (۱۳۸۷). *مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
- ۲) حریری، ن. (۱۳۸۱). مقایسه میزان رضایت شغلی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی با سایر دانشگاه‌ها. *فصلنامه کتاب*. ۱۳ (۴)، ۷۲ - ۹۱.
- ۳) حریری، ن؛ اشرفی ریزی، ح. (۱۳۸۸). بررسی میزان رضایت شغلی کتابداران شاغل در کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی در مراکز استان‌ها. *فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی*، ۱۲ (۱)، ۸-۱.
- ۴) ساعتچی، م. (۱۳۶۹). *روان شناسی در کار، سازمان و مدیریت*. تهران: مرکز آموزش مدیریت دولتی
- ۵) سید جوادین، سید ع. (۱۳۸۶). *میانی سازمان و مدیریت*. تهران: نگاه دانش.
- ۶) شجاعی عباسی، م. (۱۳۸۲). مشارکت در تصمیم‌گیری و رابطه آن با انگیزش شغلی کارکنان واحدهای مختلف دانشگاه شهید بهشتی. پایان نامه کارشناسی ارشد علوم تربیتی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران.
- ۷) کهن، ف. (۱۳۸۴). رضایت شغلی کتابداران کتابخانه ملی ایران. *فصلنامه کتاب*. ۱۶ (۱)، ۱ - ۱۶.
- ۸) گودرزی، س. (۱۳۸۸). *کاربرد آمار در علوم اجتماعی: همراه با دستورات SPSS و نحوه تفسیر خروجی ها*. تهران: جامعه شناسان.
- ۹) لاتام، گک. (۱۳۸۹). *انگیزش شغلی: تاریخچه، نظریه، پژوهش و عمل*. مترجم: نسرين ارشدی. تهران: جاودانه.
- ۱۰) محمدی نجف‌آبادی، م. (۱۳۸۵). *بررسی عوامل موثر بر انگیزش کارکنان شرکت برق منطقه‌ای اصفهان بر اساس تئوری هرزبرگ*. پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه اصفهان.
- ۱۱) نادری، ع؛ سیف نراقی، م. (۱۳۸۳). *روش‌های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی با تاکید بر علوم تربیتی*. تهران: بدر.

- 12) Awuku, O. (2008). Productivity in university libraries of developing countries: a west and southern African perspective. *Library management*, 16 (3), 24 - 33.
- 13) Booth, J. (1993). Marketing public library Services: The Gap between Theory and Reality in Britain. *Library Management*. Bradford. 14 (1), 9 - 23. Retrieved June 27. 2008, from <http://www.elsevier.com>
- 14) Jain, P. (2004). Strategy human resource development in public libraries management, *Library management*, 26 (617), 336 - 350. Retrieved October 25, from www.emeraldinsight.com/0143-5124. Htm.
- 15) Porter, L, Bigley, G, Steers, R. (2003). *Motivation and Work Behavior*, Seventh Edition. Irwin (Pnnsylvania): McGraw-Hill.
- 16) Maslow, A. (1943). *A theory of human motivation*. *Psychological Review* 50 (4) 370-96
- 17) McClelland, D. (1988). *Human Motivation*, Cambridge: Cambridge University Press.

رابطه ویژگی‌های شخصیتی با عملکرد شغلی در بین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز^۱

ابوالفضل اسدنی^۲
پیمان جلیل‌پور^۳
وحید احمدی^۴
مهدی بریاجی^۵

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی با عملکرد شغلی در بین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز انجام شده است.

روش: پژوهش حاضر پیمایشی و از نوع توصیفی است. برای گردآوری داده‌ها از پرسش‌نامه‌های پنج عامل بزرگ شخصیت NEO-FFI و عملکرد شغلی استفاده شد. جامعه پژوهش شامل کلیه کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز در سال ۱۳۹۳ بودند. برای تحلیل داده‌ها از آزمون‌های توصیفی از جمله میانگین، انحراف استاندارد، درصد و فراوانی و آزمون‌های تحلیلی t برای دو گروه مستقل، همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که بین عملکرد شغلی و وجدانی بودن ($P=0/01$ $r=0/58$) و عملکرد شغلی و برون‌گرایی ($P=0/05$ $r=0/24$) رابطه مثبت مستقیم وجود دارد. نتایج آزمون نشان داد که میان عملکرد شغلی کتابداران این دو دانشگاه تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. هم‌چنین، بر اساس نتایج تحلیل رگرسیون، متغیرهای وجدانی بودن و روان‌نخورخوری پیش‌بین‌های قوی عملکرد شغلی بودند که ۴۰ درصد واریانس عملکرد شغلی را تبیین نمودند.

نتیجه‌گیری: ویژگی‌های شخصیتی، متغیرهایی قوی در پیش‌بینی عملکرد شغلی هستند. به این معنا که کتابدارانی که ویژگی‌های شخصیتی مطلوبی دارند انتظار می‌رود که از عملکرد شغلی بهتری برخوردار باشند.

کلیدواژه‌ها: ویژگی‌های شخصیتی، عملکرد شغلی، کتابداران، دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز.

۱ تاریخ ارسال مقاله: ۲۱-۰۷-۱۳۹۴؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۲۷-۰۱-۱۳۹۵.

Abolfazlasadnia@yahoo.com

۲ دانشجوی دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه اصفهان (نویسنده مسئول)

۳ کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی از دانشگاه شهید چمران اهواز، کتابدار اداره کتابخانه‌های عمومی شهرستان نیر (اردبیل)،
Peyman.Jalilpour@gmail.com

v_ahmadi20@yahoo.com

۴ کارشناس ارشد روان‌شناسی بالینی از دانشگاه شهید چمران اهواز،

mehdi_baryaji@yahoo.com

۵ کارشناس ارشد روان‌شناسی صنعتی و سازمانی از دانشگاه شهید چمران اهواز،

مقدمه

حیاتی‌ترین مسئله در هر سازمانی عملکرد شغلی آن است. عملکرد را ارزش‌های کلی مورد انتظار سازمان از تگه‌های مجزای رفتاری تعریف می‌کنند که هر فرد در طول دوره‌ای مشخص از زمان انجام می‌دهد (براتی احمد آبادی، عریضی، و نوری، ۱۳۸۹). برای این که سازمانی به اهدافش دسترسی پیدا کند، کارکنان باید کارهای‌شان را در سطح قابل قبولی از کارایی انجام دهند. توجه به این مسئله برای سازمان‌های دولتی که عملکرد ضعیف‌شان زمینه را برای شکست در انجام خدمات عمومی و شرکت‌های خصوصی که عملکرد ضعیف موجبات ورشکستگی‌شان را فراهم می‌نماید، امری ضروری است (نعامی، ۱۳۸۱).

امروزه، ارزش شخصیت به‌عنوان یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های عملکرد شغلی پذیرفته شده است. شخصیت، نقش مهمی در عملکرد شغلی هر فرد دارد، زیرا شخصیت فرد، انگیزش و نگرش فرد را نسبت به یک شغل و شیوه‌ای که فرد به اقتضائات شغلی پاسخ می‌دهد، مشخص می‌کند. به نظر ویت^۱، شخصیت می‌تواند برای پیش‌بینی رفتارها و

1. Witt

عملکرد شغلی استفاده شود (کریمی، ۱۳۸۸). هم‌چنین، واژه‌نامه مبانی روان‌شناسی^۱، شخصیت را مجموعه‌ای از ویژگی‌های نسبتاً پایدار، پویا و صفات احساسی و عاطفی هر فردی که واکنش او را در شرایطی خاص مشخص می‌کند، تعریف می‌کند (ازولای و کاپ فرر^۲، ۲۰۰۳).

در سازمان‌ها توجه به سلامت روانی کارکنان و تأثیر سلامت روانی و جسمی و عملکرد کارکنان مورد توجه قرار گرفته، به گونه‌ای که بسیاری از سازمان‌ها تأکید دارند تا از راه پژوهش‌های علمی بتوانند به شناسایی منابع ایجاد فشار و تنش در محیط کار نائل آیند و با ارائه راه کارهای مناسب جهت محیط شغلی مطلوب، رضایت و عملکرد شغلی کارکنان را افزایش دهند (تابع بردبار، کاظمی، و رنجبران، ۱۳۸۹). به‌طور حتم، کتابخانه‌ها نیز از این قاعده مستثنی نیستند و باید در پی راه کارهایی در جهت افزایش عملکرد شغلی کتابداران باشند. یکی از عواملی که می‌تواند بر عملکرد شغلی کتابداران به‌عنوان واسطه‌های اطلاعات اثرگذار باشد، ویژگی‌های شخصیتی آنان است.

بررسی رابطه بین ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی یکی از جنبه‌های متداول پژوهش در روان‌شناسی صنعتی و سازمانی در طی قرن گذشته بوده است. پژوهش در زمینه رابطه ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی را می‌توان به دو دوره زمانی تقسیم کرد: دوره زمانی اول از دهه ۱۹۰۰ تا اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی را در بر می‌گیرد. در این دوره، پژوهش‌گران با استفاده از پرسش‌نامه‌های شخصیت به بررسی رابطه مقیاس‌های فردی شخصیت با جنبه‌های مختلف عملکرد شغلی پرداختند و بر این امر تأکید داشتند که میان ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی هیچ‌گونه رابطه‌ای وجود ندارد. دوره زمانی دوم که از اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی تا زمان حاضر را در بر می‌گیرد بر رابطه میان ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی تأکید دارد. از ویژگی‌های این دوره می‌توان به استفاده از پرسش‌نامه پنج عامل بزرگ شخصیت و استفاده از روش‌های فرا تحلیلی^۳ اشاره کرد

1. Fondamental de la psychologie
2. Azoulay & Kapferer
3. Meta-Analytic Methods

(بریک، مونت، و جاج^۱، ۲۰۰۱). در ادامه، برای شناخت و درک بهتر از مفاهیم ویژگی‌های شخصیتی به کار رفته در این پژوهش، تعریف مختصری از این مفاهیم ارائه می‌شود:

صفات شخصیتی: شخصیت معمولاً به‌عنوان یک برچسب تشخیص کلی برای رفتار قابل مشاهده فرد و تجارب درونی قابل بیان ذهنی او مورد استفاده قرار گرفته است. تمامیت هر فرد که به این‌گونه توصیف می‌شود هم جنبه‌های فردی و هم اجتماعی او را نشان می‌دهد (سادوک و سادوک^۲، ۱۳۸۲). صفات شخصیتی پنج عامل روان‌رنجورخویی^۳، توافق^۴، وجدانی بودن^۵، باز بودن به تجربه^۶، و برون‌گرایی^۷ را شامل می‌شود که در ادامه به هر یک از این صفات اشاره می‌شود:

روان‌رنجورخویی: بُعدی است که اساس آن را تجربه هیجان‌نا مطلوب و فرضی تشکیل می‌دهد، افراد روان‌رنجور دارای ویژگی‌های اضطراب، خشم و کینه‌ورزی، افسردگی، هوشیاری به خویشتن، و آسیب‌پذیری هستند (کاستا و مک کری^۸، ۱۹۹۲).

برون‌گرایی: این شاخص دربرگیرنده ویژگی‌هایی از قبیل اجتماعی بودن، قاطع بودن، فعال بودن، و دوست‌دار دیگران بودن است (حق‌شناس، ۱۳۷۸). افراد برون‌گرا دارای ویژگی‌های جمع‌گرایی، قاطعیت، فعالیت، هیجان‌خواهی، و هیجان‌های مثبت هستند.

باز بودن به تجربه: کاستا و مک کری (۱۹۹۲) در توصیف افراد دارای صفات باز بودن به تجربه یا باز نبودن به تجربه بیان می‌کنند: «افراد باز به تجربه به خاطر خودتجربه به تجربه کردن علاقه‌مندند، مشتاق تنوع هستند، ابهام را تحمل می‌کنند و زندگی غنی‌تر، پیچیده‌تر و نامتعارف‌تری دارند. برعکس، افراد با ویژگی باز نبودن به تجربه در تحویل ضعیف به نظر می‌رسند، به هنر و زیبایی حساس نیستند، در عواطف محدودند، از لحاظ

1. Barrick, Mount, & Judge
2. Sadock & Sadock
3. Neuroticism
4. Agreeableness
5. Conscientiousness
6. Openness
7. Extroversion
8. Costa & McCrae

رفتاری خشک و از لحاظ جهان‌بینی متعصب هستند.» جنبه‌های عنوان شده این شاخص عبارتند از: تخیل، زیباشناسی، عواطف، فعالیت، نظرات و ارزش‌ها.

توافق: این شاخص بر گرایش‌های بین فردی تأکید دارد. مطابق تعریف، فرد موافق به فردی گفته می‌شود که نوع دوست است و با دیگران احساس هم‌دردی می‌کند و مشتاق کمک به آن‌ها می‌باشد (حق شناس، ۱۳۷۸). افراد موافق دارای ویژگی‌های اعتماد، سادگی، نوع دوستی، تبعیت، تواضع و درک دیگران هستند.

وجدانی بودن: این شاخص احساس وظیفه، نیاز به پیشرفت و سازمان‌دهی را شامل می‌شود (کاستا و مک کری، ۱۹۹۲). این افراد دارای ویژگی‌هایی از قبیل شایستگی، نظم، وظیفه‌شناسی، تلاش برای موفقیت، و نظم درونی هستند.

بررسی متون در خارج از کشور نشان داد که تا کنون پژوهشی که به بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی کتابداران پرداخته باشد وجود ندارد، اما پژوهش‌هایی در زمینه عملکرد شغلی و ویژگی‌های شخصیتی کتابداران و یا دانشجویان کتابداری (= علم اطلاعات و دانش‌شناسی) به صورت جداگانه انجام گرفته است که می‌توان به پژوهش اوگونلانا، اگونلایا، آجانی، اگونویه، اوشینیک^۱ (۲۰۱۳) اشاره کرد که شاخص‌های رضایت شغلی و عملکرد شغلی را در بین کتابداران ایالتی نیجریه مورد بررسی قرار داده‌اند. پژوهش آن‌ها پیمایشی و جامعه مورد پژوهش آن‌ها را ۸۷ کتابدار کتابخانه‌های ایالت‌های غربی نیجریه تشکیل می‌داد. نتایج پژوهش آن‌ها نشان داد که زنان کتابدار از رضایت شغلی کم‌تر و به تبع آن از عملکرد شغلی کم‌تری نسبت به مردان کتابدار برخوردار بودند. بنابراین، کتابدارانی که به تجربه کردن تمایل داشتند از رضایت شغلی بهتری برخوردار بودند.

ام کوجی و سیکلیه^۲ (۲۰۱۲) رابطه بین ابعاد شخصیتی و عملکرد شغلی کارکنان موسسه تحقیقات پزشکی کنیا را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های آن‌ها نشان داد، باز بودن به تجربه، انعطاف‌پذیر بودن و هیجانی بودن متغیرهای اصلی در پیش‌بینی عملکرد

1. Ogunlana, Okunlaya, Ajani, Okunoye, & Oshinaike

2. Mkoji & Sikaliheh

شغلی هستند. هم‌چنین، آن‌ها بیان کردند که ویژگی‌های شخصیتی کارکنان می‌تواند ابزار مفیدی در سنجش رضایت و عملکرد شغلی کارکنان باشد. فتکون، سلام، و اِجِبومُ گوم^۱ (۲۰۱۰) به بررسی رابطه میان سبک‌های رهبری و عملکرد شغلی کارکنان کتابخانه‌های نیجریه پرداختند.

در زمینه ویژگی‌های شخصیتی هم می‌توان به پژوهش آهورنی^۲ (۲۰۰۹) اشاره کرد که به بررسی رابطه صفات شخصیتی دانشجویان کتابداری و نگرش آن‌ها نسبت به استفاده از وب ۲ پرداخته است. گذشته از این، تِلا، آینی، و پوپولا^۳ (۲۰۰۷) به بررسی سه عامل انگیزه کاری، رضایت شغلی، و تعهد سازمانی در کارکنان کتابخانه‌های دانشگاهی و پژوهشی نیجریه پرداختند. تورسن، برادلی، بلیس، و تورسن^۴ (۲۰۰۴) در پژوهش خود میان وجدانی بودن، برون‌گرایی، باز بودن به تجربه و عملکرد شغلی رابطه معنی‌داری یافتند. آن‌ها متوجه شدند افرادی که وجدانی بودن و برون‌گرایی بالایی دارند، افرادی با انرژی بسیار و دارای اشتیاق زیاد برای پیشرفت در کار هستند. آن‌ها، میان روان‌رنجورخویی و عملکرد شغلی و ارتقای عملکرد، رابطه منفی یافتند. نکته قابل توجه در پژوهش آن‌ها، رابطه قوی میان سطح توافق و عملکرد شغلی از یک سو و رابطه آن با ارتقای سطح عملکرد شغلی بود. تیمرمن^۵ (۲۰۰۴) در پژوهش خود در چهار سازمان هنگ‌کنگ، میان توافق، وجدانی بودن و عملکرد شغلی رابطه مثبت یافت و میان برون‌گرایی و باز بودن به تجربه با عملکرد شغلی رابطه‌ای به‌دست نیاورد. هم‌چنین، وی، میان سطح روان‌رنجورخویی و عملکرد شغلی رابطه منفی به‌دست آورد.

در داخل کشور با وجود این که پژوهش‌های بسیاری در زمینه رابطه ویژگی‌های شخصیتی و عوامل دخیل در کارایی افراد در سازمان‌ها از جمله فرسودگی شغلی، تعارض، استرس شغلی، عملکرد شغلی و تعهد سازمانی انجام گرفته است، اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که در ایران تا کنون پژوهشی در زمینه عملکرد شغلی و ویژگی‌های شخصیتی کتابداران

1. Fatokun, Salaam, & Ajobomogum
2. Ahorony
3. Tella, Ayeni, & Popoola
4. Thoresen, Bradley, Bliese, & Thoresen
5. Timmerman

انجام نشده است، به همین دلیل، به پژوهش‌هایی که در سایر رشته‌ها در این زمینه انجام گرفته است، اشاره می‌شود. بابائیان، سامانی، و کرمی (۱۳۹۳) رابطه ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی کارکنان رسته‌های مأموریتی ناجا را بررسی کردند. نتایج آن‌ها نشان داد بین ویژگی‌های برون‌گرایی، ثبات عاطفی، انعطاف‌پذیری و دلپذیر بودن و عملکرد شغلی رابطه وجود ندارد و تنها بین ویژگی مسئولیت‌پذیری و عملکرد شغلی کارکنان رابطه وجود دارد. از سایر پژوهش‌های مرتبط می‌توان به پژوهش‌های غفاری، نصر اصفهانی، دهقانی، و تسلیمی (۱۳۹۱)، تابع بردبار، کاظمی، و رنجبران (۱۳۸۹)، کریمی (۱۳۸۸)، خاکپور، یمنی، و پرداختچی (۱۳۸۷)، ثمری و لعلی فاز (۱۳۸۳) اشاره کرد.

در انتخاب نیروی انسانی، معیارهای معمول در گزینش به منظور استخدام افراد در کتابخانه‌ها به کار گرفته می‌شود، در حالی که به ویژگی‌های شخصیتی و روانی افراد توجه کافی نمی‌شود. انتخاب نیروی انسانی مناسب در کتابخانه‌های دانشگاهی در ارائه خدمات به مراجعان از اهمیت خاصی برخوردار است. با توجه به این که مراجعان کتابخانه‌های دانشگاهی، دانشجویان، استادان، و کارکنان دانشگاه می‌باشند و به این ترتیب، جزء سرمایه‌های اجتماعی کشور محسوب می‌شوند، بایستی، به منظور خدمات‌دهی مناسب به این افراد، در گزینش و عملکرد شغلی کتابداران به ویژگی‌های شخصیتی آنان توجه خاصی شود. بنابراین، توجه هر چه بیش‌تر به مراحل انتخاب نیروی انسانی کتابخانه‌های دانشگاهی، به خصوص توجه به ویژگی‌های شخصیتی آنان به عنوان اساس رفتارهای فردی و اجتماعی در پیش‌بینی عملکرد شغلی‌شان، مسئله اصلی پژوهش حاضر است که سعی می‌شود به رابطه ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز پرداخته شود. هدف اصلی پژوهش حاضر شناسایی میزان رابطه ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی در بین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز است. فرضیه‌های پژوهش عبارتند از: ۱. بین عملکرد شغلی کتابداران شاغل در دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز تفاوت معنی‌داری وجود دارد. ۲. بین ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی کتابداران دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز

رابطه معنی داری وجود دارد، و ۳. بین ویژگی های شخصیتی (برون گرایی، توافق، باز بودن به تجربه، روان رنجورخویی، و وجدانی بودن) با عملکرد شغلی رابطه چندگانه وجود دارد.

روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به روش پیمایشی، از نوع توصیفی-تحلیلی و با استفاده از مطالعات کتابخانه ای و پرسش نامه به بررسی رابطه بین ویژگی های شخصیتی و عملکرد شغلی در میان کتابداران کتابخانه های دانشگاه شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز می پردازد. در این پژوهش، به دلیل کم بودن جامعه پژوهش (۶۵ نفر) پرسش نامه ها در میان کلیه کتابداران توزیع و جمع آوری گردید. ابزار گردآوری داده ها پرسش نامه است و پژوهش گران از دو پرسش نامه پنج عامل بزرگ شخصیت کاستا و مک کری (۱۹۹۲) و پرسش نامه عملکرد شغلی پاترسون^۱ (۱۹۹۲) استفاده نمودند.

پرسشنامه شخصیتی نئو، ۵ عامل اصلی شخصیت را اندازه گیری می کند که عبارتند از: روان رنجورخویی، برون گرایی، باز بودن به تجربه، موافق بودن و وجدانی بودن. در این پژوهش، از فرم کوتاه پرسش نامه نئو که NEO-FFI نامیده می شود و شامل ۶۰ پرسش است، استفاده شد. در این فرم، برای اندازه گیری هر کدام از عوامل شخصیت، ۱۲ پرسش اختصاص یافته است. نمره گذاری این پرسشنامه بر روی مقیاس لیکرتی ۵ درجه ای انجام می گیرد که از «کاملاً موافقم» تا «کاملاً مخالفم» متفاوت است. آلفای کرونباخ هر کدام از مقیاس ها در پژوهش حاضر عبارت بود از: روان رنجورخویی ۰/۷۸، برون گرایی ۰/۵۷، باز بودن به تجربه ۰/۸۸، توافق ۰/۷۲، و وجدانی بودن ۰/۸۳.

پرسشنامه عملکرد شغلی (پاترسون، ۱۹۹۲) ۱۰ ماده دارد که به هر ماده روی یک مقیاس ۵ درجه ای از ۱ (خیلی کم) تا ۵ (خیلی زیاد) پاسخ داده می شود. ضریب پایایی به دست آمده به روش آلفای کرونباخ برای این پرسش نامه در پژوهش حاضر، برابر با ۰/۷۹ بود.

1. Patterson

برای تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش از روش‌های آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد و حداقل و حداکثر نمره و نیز از روش‌های آمار استنباطی شامل آزمون t برای دو گروه مستقل، همبستگی پیرسون و رگرسیون به روش گام به گام استفاده شد و داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری اس پی اس^۱ نسخه ۱۶ مورد تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌های پژوهش

پراکندگی کتابداران دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز بر اساس جنسیت در جدول ۱ آمده است. از مجموع ۶۵ نفر کتابدار دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، ۱۶ نفر (۲۴/۶ درصد) مرد و ۴۹ نفر (۷۵/۴ درصد) زن بودند. از مجموع ۳۴ نفر کتابدار کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱۰ نفر (۳۱/۲ درصد) مرد و ۲۴ نفر (۶۹/۸ درصد) زن بودند، و از مجموع ۳۱ نفر کتابدار کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، ۶ نفر (۱۸/۹ درصد) مرد و ۲۵ نفر (۸۰/۱ درصد) زن بودند (جدول ۱).

جدول ۱. پراکندگی کتابداران دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور

اهواز بر اساس جنسیت

دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور		دانشگاه شهید چمران		مجموع		جنسیت
درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
۱۸/۹	۶	۳۱/۲	۱۰	۲۴/۶	۱۶	مرد
۸۰/۱	۲۵	۶۹/۸	۲۴	۷۵/۴	۴۹	زن
۱۰۰	۳۱	۱۰۰	۳۴	۱۰۰	۶۵	جمع

از مجموع ۶۵ نفر کتابدار مورد بررسی، ۹ نفر (۱۳/۸ درصد) دارای مدرک دیپلم، ۱ نفر (۱/۵ درصد) دارای مدرک کاردانی، ۳۴ نفر (۵۲/۳ درصد) دارای مدرک کارشناسی

و ۱۷ نفر (۲۶/۲ درصد) دارای مدرک کارشناسی ارشد بودند که به صورت مجزا در دانشگاه شهید چمران اهواز، ۱ نفر (۳/۱ درصد) دارای مدرک دیپلم، ۱۱ نفر (۳۴/۴ درصد) دارای مدرک کارشناسی و ۱۰ نفر (۳۱/۲ درصد) دارای مدرک کارشناسی ارشد، و در دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، ۶ نفر (۱۸/۸ درصد) دارای مدرک دیپلم، ۱ نفر (۴/۲ درصد) دارای مدرک کاردانی، ۱۶ نفر (۵۰ درصد) دارای مدرک کارشناسی، و ۵ نفر (۱۵/۶ درصد) دارای مدرک کارشناسی ارشد بودند.

فرضیه اول - بین عملکرد شغلی کتابداران شاغل در دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز تفاوت معنی‌داری وجود دارد. یافته‌های توصیفی برای متغیرهای پژوهش (ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی) برای کل آزمودنی‌ها در جدول ۲ آمده است.

جدول ۲. یافته‌های توصیفی برای متغیرهای پژوهش (ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد

شغلی) برای کل آزمودنی‌ها

انحراف استاندارد	میانگین	پایین‌ترین نمره	بالا‌ترین نمره	شاخص
۳/۹۶	۳۹/۳۲	۳۱	۴۸	عملکرد شغلی
۶/۸۹	۳۱/۳۵	۲۰	۴۷	روان‌رنجورخویی
۴/۸۳	۴۲/۶۳	۲۷	۵۲	برون‌گرایی
۳/۵۱	۳۸/۵۸	۲۹	۴۴	باز بودن به تجربه
۶/۱۸	۴۷/۳۷	۳۱	۵۸	وجدانی بودن
۵/۷۸	۴۳/۶۳	۳۰	۵۴	توافق

نمره کلی که برای هر یک از شاخص‌های ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی به دست آمد (جدول ۲)، نشان می‌دهد بالاترین نمره عملکرد شغلی ۴۸ و پایین‌ترین ۳۱ بوده است که در مجموع نشان دهنده بالا بودن عملکرد شغلی در بین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز می‌باشد. هم‌چنین، تحلیل داده‌ها نشان داد که وجدانی بودن بالاترین نمره کل را در بین ویژگی‌های شخصیتی به خود اختصاص داده است. نتایج آزمون t در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. نتایج آزمون t

	Levene's Test		آزمون t برای برابری میانگین‌ها						
	برای برابری واریانس‌ها		t	df	P-value	میانگین اختلاف	اختلاف استاندارد	فاصله اطمینان ۹۵٪	
	F	P-value						بالا ترین	پایین ترین
فرض برابری واریانس‌ها	۰/۸۲	۰/۷۷۵	۱/۲۵۹	۶۳	۰/۲۱۳	۱/۲۳۴	۹۸۰	-۰/۷۲۴	۳/۱۹۳
			۱/۲۵۸	۱۶۲/۱۴	۰/۲۱۳	۱/۲۳۴	۹۸۰	-۰/۷۲۷	۳/۱۹۶

در راستای بررسی فرضیه اول پژوهش، با توجه به این که P-value آزمون t، برابر با ۰/۲۱۵ (بزرگ‌تر از ۰/۰۵) است (جدول ۳)، عملکرد شغلی در دو گروه مورد بررسی تفاوت معنی‌داری ندارد. در نتیجه فرضیه اول پژوهش رد می‌شود.

فرضیه دوم- بین ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی کتابداران دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز رابطه معنی‌داری وجود دارد.

نتایج تحلیل همبستگی میان ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی کتابداران دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. نتایج تحلیل همبستگی میان ویژگی‌های شخصیتی و عملکرد شغلی کتابداران

دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز

باز بودن به تجربه	روان‌رنجوری	توافق	برون‌گرایی	وجدانی بودن	عملکرد شغلی	
۰/۳۰	-۰/۱۵	۰/۱۹	۰/۲۴*	۰/۵۸**	-	عملکرد شغلی
۰/۲۱	-۰/۶۱**	۰/۳۸**	۰/۴۰**	-	-	وجدانی بودن
۰/۲۲	-۰/۴۵**	۰/۴۴**	-	-	-	برون‌گرایی
۰/۳۵**	-۰/۵۱**	-	-	-	-	توافق
-۰/۲۵*	-	-	-	-	-	روان‌رنجوری
-	-	-	-	-	-	باز بودن به تجربه

**P< 0.01

* P<0.05

در راستای بررسی فرضیه دوم، نتایج تحلیل داده‌ها (جدول ۴) نشان داد که وجدانی بودن دارای رابطه مستقیم معنی‌دار و قوی با عملکرد شغلی کتابداران دارد. هم‌چنین، برون‌گرایی با عملکرد شغلی کتابداران دارای رابطه مستقیم معنی‌دار است. در نتیجه فرضیه دوم پژوهش حاضر تأیید می‌شود.

فرضیه سوم - بین ویژگی‌های شخصیتی (برون‌گرایی، توافق، باز بودن به تجربه، روان‌رنجورخویی، و وجدانی بودن) با عملکرد شغلی رابطه چندگانه وجود دارد؟ ضرایب همبستگی چندگانه متغیرهای وجدانی بودن و روان‌رنجورخویی با عملکرد شغلی کارکنان به روش گام به گام (Stepwise) در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵. ضرایب همبستگی چندگانه متغیرهای وجدانی بودن و روان‌رنجورخویی با عملکرد شغلی کارکنان به روش گام به گام (Stepwise)

مقدار ثابت (R)	ضرایب رگرسیون		نسبت F احتمال P	ضریب تعیین (SR)	همبستگی چندگانه (MR)	شاخص‌های آماری	متغیر ملاک	روش
	۱	۲				متغیرهای پیش‌بین		
۰/۶۷ ۲۱	B= -۰/۳۷ b=۰/۵۸ t= -۵/۶۶ p<۰/۰۰۱		F=۳۲/۰۹ P< ۰/۰۰۱	۰/۳۳	۰/۵۸	وجدانی بودن	عملکرد شغلی	مرحله‌ای (Stepwise)

در راستای بررسی فرضیه سوم، نتایج تحلیل داده‌ها (جدول ۵) نشان داد که از میان متغیرهای ویژگی‌های شخصیتی (برون‌گرایی، توافق، باز بودن به تجربه، وجدانی بودن، و روان‌رنجورخویی) به‌عنوان متغیرهای پیش‌بین، متغیرهای وجدانی بودن و روان‌رنجورخویی به ترتیب پیش‌بینی‌کننده قوی‌تری برای عملکرد شغلی می‌باشند که در سطح $P=۰/۰۰۱$ معنی‌دار است. با توجه به مقدار ضریب تعیین (SR)، مشخص شد که ۴۰ درصد از واریانس

عملکرد شغلی توسط متغیرهای پیش‌بین قابل تبیین است و برون‌گرایی، توافق، و باز بودن به تجربه در پیش‌بینی نقشی را ایفا نمی‌کنند. بنابراین، فرضیه سوم پژوهش تأیید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به یافته‌های به‌دست آمده، باید بیان داشت که متغیرهای وجدانی بودن و روان‌رنجورخویی بخشی از عملکرد شغلی را تبیین می‌کنند؛ یعنی این که بخشی از عملکرد شغلی (۴۰ درصد) مربوط به دو ویژگی وجدانی بودن و روان‌رنجورخویی است که نشان دهنده این امر است که عملکرد شغلی کتابداران با بعضی از ابعاد ویژگی‌های شخصیتی دارای رابطه معنی‌دار می‌باشد، نتیجه حاصل با نتایج تابع بردبار، کاظمی و رنجبران (۱۳۸۹) هم‌خوانی دارد.

نتایج آزمون t نشان داد که میان عملکرد شغلی کتابداران این دو دانشگاه تفاوت معنی‌داری وجود ندارد. بررسی و تحلیل پرسش‌نامه‌ها هم‌چنین نشان داد با توجه به نمره کلی که عملکرد به خود اختصاص داد، در پرسش‌نامه عملکرد شغلی پاترسون بالاترین نمره ۵۰، پایین‌ترین ۱۰ و میانگین ۳۰ می‌باشد. از آن‌جا که پایین‌ترین نمره عملکرد شغلی در جامعه پژوهش حاضر ۳۱ بوده است، بنابراین، عملکرد شغلی در میان کتابداران این دو دانشگاه در سطح بالایی می‌باشد. در تبیین نتیجه حاضر چنان می‌توان بیان داشت، از آن‌جا که بیش‌تر کتابداران دو دانشگاه شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز دارای مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد کتابداری هستند بنابراین، چنین انتظار می‌رفت که کتابداران عملکرد شغلی مطلوبی داشته باشند.

تحلیل آزمون همبستگی در پژوهش حاضر نشان داد که ویژگی وجدانی بودن با عملکرد شغلی دارای رابطه مستقیم و معنی‌دار است که با یافته‌های تیمرمن (۲۰۰۴)، کریمی (۱۳۸۸)، و تورسن، برادلی، بلیس، و تورسن (۲۰۰۴) هم‌خوانی دارد. هم‌چنین، تحلیل این آزمون نشان داد که برون‌گرایی رابطه مستقیم و معنی‌داری با عملکرد شغلی کتابداران دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز دارد که تأییدکننده نتایج تورسن، برادلی، بلیس، و تورسن (۲۰۰۴) می‌باشد. در تبیین این نتیجه می‌توان بیان داشت که یکی از ویژگی‌های یک کتابدار

خوب داشتن روی خوش و ارتباط گرم و صمیمانه با مراجعه کننده است. بنابراین، انتظار نیز می‌رفت که برون‌گرایی با عملکرد شغلی کتابداران رابطه مثبت داشته باشد. مدیران کتابخانه‌های دانشگاه‌های شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز با توجه به ویژگی‌هایی که افراد دارای وجدانی بودن (شایستگی، نظم، وظیفه‌شناسی، تلاش برای موفقیت و نظم درونی) و ویژگی‌هایی که افراد برون‌گرا (اجتماعی، دوست‌دار دیگران، تمایل به شرکت در مهمانی‌ها، در عمل قاطع، فعال و اهل گفت‌وگو) دارند، می‌توانند با برنامه‌ریزی صحیح و مناسب از این دو ویژگی برای بهبود عملکرد و خدمات کتابخانه‌های خود استفاده کنند.

آزمون همبستگی نشان داد که ویژگی‌های باز بودن به تجربه، توافق و روان‌رنجورخویی رابطه معنی‌داری با عملکرد شغلی کتابداران ندارند و تأثیر چندانی بر عملکرد کتابداران ندارند. تحلیل آزمون رگرسیون نشان داد ضریب همبستگی چندگانه برای ترکیب خطی ویژگی‌های شخصیت (برون‌گرایی، باز بودن به تجربه، وجدانی بودن، روان‌رنجورخویی، و توافق) با عملکرد شغلی برابر با $MR=0/63$ بود، که در سطح $P<0/001$ معنی‌دار است. به علاوه، این ضریب نسبت به ضرایب همبستگی ساده ویژگی‌های شخصیت با عملکرد شغلی مقداری افزایش یافته است. در نتیجه، ویژگی‌های شخصیتی، متغیرهایی قوی در پیش‌بینی عملکرد شغلی هستند. به این معنا که کتابدارانی که ویژگی‌های شخصیتی مطلوبی دارند، انتظار می‌رود که از عملکرد شغلی بهتری برخوردار باشند.

با توجه به نتایج حاصل از پژوهش، پیشنهاد می‌شود که در انتخاب نیروی انسانی مناسب برای کتابخانه‌های دانشگاه شهید چمران و علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، ویژگی‌های شخصیتی افراد را مد نظر قرار دهند و از آزمون‌های تعیین شخصیت استفاده شود. به خصوص، سه ویژگی برون‌گرایی، توافق، و وجدانی بودن از اهمیت ویژه‌ای در پیش‌بینی و موفقیت عملکرد شغلی کتابداران برخوردارند. به منظور انجام پژوهش‌هایی در آینده، این موارد پیشنهاد می‌شود: ۱. رابطه ویژگی‌های شخصیتی با عملکرد شغلی در بین

کتابداران کتابخانه‌های سایر دانشگاه‌ها هم مورد بررسی قرار گیرد و با نتایج این پژوهش مقایسه شود، ۲. موانع و عوامل مؤثر بر عملکرد شغلی کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی مورد بررسی قرار گیرد، و ۳. رابطه میان ویژگی‌های شخصیتی و رضایت شغلی و فرسودگی شغلی در بین کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی مورد بررسی قرار گیرد.

منابع

- ۱) ارشادی، ن. (۱۳۶۹). بررسی رابطه فشار روانی ناشی از تعارض و ابهام نقش با عملکرد و خشنودی شغلی با توجه به اثرهای تعدیل کننده استقلال کاری و پیوستگی گروهی در کارکنان شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب اهواز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید چمران، اهواز.
- ۲) بابائیان، ع؛ سامانی، ی؛ کرمی، ذ. (۱۳۹۳). بررسی رابطه ویژگی های شخصیتی با عملکرد شغلی کارکنان رسته های ماموریتی ناجا. فصلنامه منابع انسانی ناجا، ۹ (۳۷)، ۹-۲۷.
- ۳) براتی احمدی آبادی، ه؛ عریضی، ح؛ نوری، ا. (۱۳۸۹). رابطه بین جو سازمانی و وجدان کاری با عملکرد شغلی. فصلنامه روان شناسی کاربردی، ۴ (۱۳)، ۶۵-۸۱.
- ۴) تابع بردبار، ف؛ کاظمی، س؛ رنجبران، ج. (۱۳۸۹). رابطه سلامت روان و عملکرد شغلی بر اساس ویژگی های شخصیتی معلمان در راستای پیشنهاد یک مدل علی. مجله روش ها و مدل های روان شناختی، ۱ (۲)، ۱۳-۲۶.
- ۵) ثمری، ع؛ لعلی فاز، ا. (۱۳۸۳). مطالعه رابطه متقابل ویژگی های شخصیتی و استرس شغلی در محیط کار. فصلنامه اصول بهداشت روانی، ۶ (۲۱ و ۲۲)، ۱۹-۲۸.
- ۶) حق شناس، ح. (۱۳۷۸). هنجاریابی آزمون شخصیتی نو، فرم تجدید نظر شده. مجله اندیشه و رفتار، ۴ (۲)، ۳۶-۵۰.
- ۷) خاکپور، ع؛ یمنی، م؛ پرداختچی، م. (۱۳۸۷). رابطه بین ویژگی های الگوی پنج عامل شخصیت با دو بعد عملکرد شغلی زمینه ای و وظیفه ای مدیران مدارس راهنمایی. فصلنامه روان شناسی کاربردی، ۲ (۲ و ۳)، ۵۶۴-۵۷۹.
- ۸) سادوک، ب؛ سادوک، و. (۱۳۸۲). خلاصه روان پزشکی: علوم رفتاری روان پزشکی (نصرت الله پورافکاری، مترجم). تهران: انتشارات شهر آب. ج ۲.
- ۹) غفاری، م؛ نصرافهانی، ع؛ دهقانی، م؛ تسلیمی، ا. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین شخصیت کارکنان دانشگاه اصفهان و عملکرد شغلی آنها. نخستین همایش شخصیت و زندگی نوین. دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان. بازبایی ۲۰ فروردین، ۱۳۹۵ از
- http://www.civilica.com/Paper-NCPML01-NCPML01_120.html.
- ۱۰) کریمی، د. (۱۳۸۸). بررسی رابطه بین ویژگی های شخصیتی و عملکرد شغلی نیروهای پلیس. دو ماهنامه توسعه انسانی پلیس، ۶ (۲۴)، ۲۵-۳۹.
- ۱۱) نعیمی، ع. (۱۳۸۱). شناسایی عوامل پیش بینی خشنودی شغلی و بررسی روابط آن ها با خشنودی شغلی و رابطه متغیر اخیر با عملکرد شغلی و رفتار مدنی کارکنان کارخانه های اهواز. پایان نامه دکتری، دانشگاه شهید چمران، اهواز.
- 12) Ahorony, N. (2009). The influence of LIS students personality characteristics on their perceptions toward web 2.0 use. *Journal of Librarianship and information science*, 41 (4), 227-243.
- 13) Azoulay, A.; Kapferer, J. N. (2003). Do brand personality Scales really measure brand personality? *Brand Management*. 11 (2), 193-155.
- 14) Barrik, M. R.; Mount, M. K.; Judge, T. A. (2001). Personality and Performance at the Beginning of the New Millennium: What Do We Know and Where Do We Go Next? *International Journal of Selection and Assessment*, 9 (1/2), 9-30.
- 15) Costa, P. T. J.; McCrae, R. R. (1992). Revised NEO Personality Inventory (NEO-PI-R) and NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) Professional Manual. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- 16) Fatokun, J. O.; Salaam, M. O.; Ajobomogum, F. O. (2010). The influence of leadership style on the Performance of Subordinates in Nigerian libraries. *Library Philosophy and practice (e-journal)*. Retrieved April 8, 2016, from <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/422>.

- 17) Mkoji, D.; Sikalich, D. (2012). The Influence of Personality Dimensions on Organizational Performance. *International Journal of Humanities and Social Science*. 2 (17), 184-194.
- 18) Ogunlana, E. K.; Okunlaya, R. O. A.; Ajani, F. O.; Okunoye, T.; Oshinaike, A. O. (2013). Indices of job stress and job satisfaction among academic librarians in selected federal universities in South West Nigeria. *Annals of Library and Information Studies*. 60, 212-218.
- 19) Tella, A.; Ayeny, C. O.; Popoola, S. O. (2007). Work Motivation, Job Satisfaction, and Organisational Commitment of Library Personnel in Academic and Research Libraries in Oyo state, Nigeria. *Library Philosophy and practice (e-journal)*. Retrieved April 8, 2016, <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/118>.
- 20) Thoresen, C. J.; Bradley, J. C.; Bliese, P. D.; Thoresen, J. D. (2004). The Big five Personality Traits and Individual Job Performance Growth Trajectories in Maintenance and Transitional Job Stages. *Journal of Applied Psychology*, 89 (5), 835-853.
- 21) Timmerman, T. A. (2004). Relationships between NEO PI-R personality measures and job Performance ratings of inbound call center employees. *Applied H.R.M. Research*, 9 (1), 35-38.

Sciences and Techniques of Information Management

A Quarterly Journal of the University of Qom

Under the Supervision of the Vice-President in Research Affairs

Vol. 1, No. 2, Spring 1395 Sh/ 2016.

Proprietor: University of Qom

Chief Director: Reza Karimi.

Chief Editor: Morteza Kokabi, Ph.D.

Vice Editor in Chief: Mahdi Mohammadi, Ph.D.

Editorial Board

Fahimeh Babalhavaeji, Zahed Bigdeli, Mohammad Hassanzade, Ahmad Shabani, Hassan Kiani, Mahdi Mohammadi, Yaghob Norouzi

Internal director and editorial-board director: Sokaineh Falsafin

Editor: Abd al-Hosain Taleei

English Editor: Dr. Muhmmad-Reza Fakhr-Rohani

Layout: Mohmmad-Bagher Mehr Abbadi

Note

The Journal Science and Techniques of Information Management accept papers in the realms of the Information Management; Knowledge Management; Information Technology; Information Society. Contributors are expected to observe the house style of the journal; authors shall bear responsibilities for their own papers.

Tel: 0098-25-32103360

Fax: 0098-25-32103361

Email: Stim@Qom.ac.ir

stim.qom.ac.ir

LIBRARIES AND LIBRARIANS IN THE MOOC AGE	3
	MARYAM SARRAFZADEH
EVALUATION OF FACULTY MEMBERS OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF BLENDED E-LEARNING SYSTEM	4
	SOMAYEH, NAZARIZADE, DR. MEYSAM, BABAIEE FARSANI, DR. SAIEED, SAIEEDA
CHILDREN, MEDIA AND INTERACTIONAN INVESTIGATION INTO THE RELATION BETWEEN FREE READING AND EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS AMONG PSYCHOLOGY STUDENTS AT FERDOWSI UNIVERSITY OF MASHHAD	5
	NAEIMEH ZARIF GHASEMIAN
RECALL AND PRECISION IN THE FIELD OF KNOWLEDGE AND INFORMATION SCIENCE IN PERSIAN ARTICLE DATA BASES	6
	NAZILA RAHIMPUR, DR. MAHDI MOHAMMADI
CONSTRUCT AND VALIDATE A QUESTIONNAIRE SOCIAL POSITION KNOWLEDGE AND INFORMATION SCIENCE PROFESSION	7
	DR. GHOLAM REZA HAIDARI , FARIDEH KAAB OMEIR
SURVEYING THE MOTIVATION OF STATE UNIVERSITIES' PERSONNEL OF ISFAHAN BASED ON MCCLELLAND THREE NEEDS THEORY	8
	DR. AHMAD SHABANI, NAYEREH MORADIANNEJAD, RASUL SAADAT DR. SAEED RAJAIPOUR
THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY CHARACTERISTICS AND JOB PERFORMANCE AMONG LIBRARIANS OF SHAHID CHAMRAN UNIVERSITY AND MEDICAL SCIENCE UNIVERSITY OF JONDISHAPOOR OF AHWAZ	9
	ABOLFAZL ASADNIA, PEYMAN JALILPOUR, VAHID AHMADI, MEHDI BARYAJI

Libraries and Librarians in the MOOC age

Maryam Sarrafzadeh¹

Abstract

There are huge ways of learning through the internet, from text-based tutorials to podcasts, vidcasts, etc. MOOC (Massive Open Online Course) is a recent phenomenon in online learning. It has been very popular since 2012 as MOOC offers a complete course based on academic pedagogy. It is free and is available to people around the world. Enrolling in MOOC does not need any prerequisite. Many papers have discussed the role of libraries and librarians in MOOC. They suggest that there are many opportunities in MOOC for libraries and librarians to extend their role beyond providing information resources and becoming educators. The literature suggests that copyright clearance and teaching information literacy are potential roles for librarians. Library and information professionals are encouraged to enroll in MOOC courses to extend their knowledge and skills and also to learn how it works and to get teaching ideas for their information literacy instruction.

In this paper the history of MOOC and how it works, its structure; challenges and opportunities it offers and the roles of librarians and libraries in MOOC have been discussed.

Keywords: MOOC, Massive Open Online Course, Libraries, Librarians

¹ Faculty member; Information Science and Knowledge, University of Qom

msarrafzadeh@gmail.com

Evaluation of faculty members of higher education institutions of blended E-learning system

Somayeh, NazariZade¹

Dr. Meysam, Babaiee Farsani²

Dr. Saieed, Saieeda³

Abstract

Purpose: Accordingly, the present study aims at assessing the e-readiness and attitudes of university faculty members and invitees from Payam-Noor universities of Chaharmahal and Bakhtiari Province (Shahrekord and Farsan) towards teaching methods of Blended E-learning.

Methodology: All the faculties of universities were studied through a census in 2012. In addition, two questionnaires were used to collect data. Data were analyzed in the software SPSSv.19 in order to compute descriptive and inferential statistics.

Findings: The study revealed two university academic excellence in both manpower and use of information technologies are afforded the privilege 0.19 and 0.15. The Findings of computer and technical skills very satisfying in a way, in this study, with an average value of this variable is 3/50.

Conclusion: in the attitude towards the establishment of the approach, its opposition to 60% to 21% as compared to the system were agreed. Statistical analysis, no significant differences in age, gender and teaching experience showed how attitudes toward e-learning methods combined.

Keywords: blended e-learning, educational technology, e-readiness, Information and communication technology, Institutions of higher education.

1 M.A. in Business (Financial) Management, Shahrekord, Iran
2 P.H.D Student in Industrial management, Khorasgan University, Farsan, Iran
3 Assistant Professor, Business Management, Yazd University, Yazd, Iran.

somayeh.nazarizade@gmail.com
mey3m_babaee@yahoo.com
saied.saieeda@gmail.com

Children, Media and Interaction An Investigation into the relation between free reading and educational achievements among psychology students at Ferdowsi University of Mashhad

Naeimeh Zarif Ghasemian¹

Abstract

Purpose: "open study" is an approach which could help a lot of people, students in particular, to obtain deeper understanding of concepts and events. This research tries to analyze the effects of open study on the educational success of psychology students at Ferdowsi University, so as to find this community's ideas on open study and the impact of such study on their educational success.

Method: this is an "applied research" conducted in the form of survey, based on Cochran Formula with 128 undergraduate psychology students as its sample. Survey's data were collected through a researcher-made questionnaire, in which the questions were extracted based on content analysis of psychology literature. The validity and reliability of the measuring tool were respectively confirmed by a number of teachers as well as experts, and Cronbach's Alpha of 0.83 for the whole questionnaire.

Findings: open study is influential in students' success in Farsi theoretical lessons, but it has no impact on the outcome of courses like foreign languages. All the students, whether having open study or not, unanimously believe that it has a positive influence on the students' educational success. There's no meaningful relation between open study and students' educational success.

Conclusion: the findings of this research show that most of students commonly believe that open study has positive effect on their educational success, and generally, this kind of studying could enhance their scientific growth and prove useful in their educational success.

Keyword: open study, educational success, Ferdowsi University of Mashhad, Psychology Students

¹M.A. in Knowledge and Information Science, Ferdowsi University of Mashhad. University lecturer & Head of Library at Kh. M. Institute of Higher Education. naemehzarif@gmail.com

Recall and precision in the field of knowledge and information science in Persian article data bases

Nazila Rahimpour¹
Dr. Mahdi Mohammadi²

Abstract

Purpose: *The present study purpose is surveying the Recall and Precision and overlap in the databases such as Noormags, Magiran and Sid on the field of knowledge and information science*

Approach (Method): *The research has been done as applied and survey approach. In order to surveying the amount of recall and precision and overlap in databases, the number 15 keywords was selected by consultation with professors. The keywords were searched in all three databases simultaneously. The first 10 results were retrieved at each database, their recall, precision and overlap calculated by the formula.*

Finding: *The result of research showed that Noormags with the %48 recall has the most amount of recall. Then, Sid and Magiran have respectively the %33 and %32 recall and have ranked the second and third. In terms of precision, Noormags with the %79 has the most amount of precision. Also, the result showed that Noormags with the %10 overlap in title and %72 overlap in information resources has the most amount of overlap with other databases.*

Conclusion: *The Noormags has a better performance in terms of recall and precision than other databases. This data bases have high overlap with other databases in terms of information resources. So, Noormags is the most appropriate database for all users in the field of knowledge and information science.*

Key words: *Recall, Precision, Overlap, Databases*

¹ Master in Knowledge and information science , Qom university,

² Phd in Knowledge and information science, Faculty member of Qom University,

n.rahimpour66@gmail.com

M. Mohammadi 203@gmail.com

Construct and validate a questionnaire Social Position Knowledge and Information Science profession¹

Dr. Gholam reza Haidari²
Farideh Kaab Omeir³

Abstract

Purpose: Any profession or occupation specific social position in society, and to assess its position, continued and survival profession or occupation guarantees. So the main purpose of this research was to construct and validate a questionnaire for measuring social status of Knowledge and Information Science profession.

Methodology: This is an applied survey research. The face validity and construct validity were used to validate questionnaire. Reliability was reviewed by internal consistency coefficient. The population of the study consists total number of the Librarians working in Ahwaz libraries (academic, special, and public) was 250 by census.

Necessity & Innovation: in this research, construct and validate a questionnaire social status of the Knowledge and Information have been with a comprehensive overview toward the social variables effective.

Findings: The results of factor analysis show the affect on the social status of 55 items, 42 items in total correlation which led to categorizing 9 factors were acceptable. Findings showed that 9 factors influence the social status of librarians; the intensity of the influence of factors from the highest to the lowest are respectively as: economic factor, standard factor, expertise factor, personality factor, educational factor, information technology factor, contact factor, cultural factor, and organizational factor. Results of internal consistency (Cranach's alpha) showed that a questionnaire social status possessed suitable reliability coefficients.

Conclusion: results of this research showed that questionnaire social status had satisfactory reliability and validity coefficients and is considered a suitable tool for measuring social status in future research.

Keywords: construct and validate; Social position; Information & Knowledge Science; Librarians working in Ahwaz libraries; and Exploratory factor analysis.

1. Extracted from M.A thesis in Knowledge and Information Science under the title "Identification & analysis of the social status of the Knowledge & Information Science profession from librarians' viewpoints in Ahwaz libraries"

2. Assistant professor, Dept. of Knowledge and Information Science Shahid Chamran University of Ahwaz,
ghrhaidari@gmail.com, 09166088762

3. M.A student of Knowledge and Information Science, Shahid Chamran University of Ahwaz,
faridehkaabomir@yahoo.com, 09163233599

Surveying the motivation of state universities' personnel of Isfahan based on McClelland three needs theory

Dr. Ahmad Shabani¹

Nayereh Moradiannejad²

Rasul Saadat³

Dr. Saeed Rajaiipour⁴

Abstract:

Purpose: The research aimed to investigate the motivation of personnel of the state universities' libraries of Isfahan based on McClelland three needs theory.

Methods: The research method was descriptive survey study and a researcher – made questionnaire was utilized. The population consisted of 164 personnel of the state universities' libraries of Isfahan (managers, officials, librarians) including the University of Isfahan, Isfahan University of Medical Sciences, and Isfahan University of Technology. The validity of the questionnaire was measured in content and the reliability by using Cronbach's Alpha estimated at 0.91. Random stratified sampling method was used. For analyzing the data SPSS18 and at descriptive statistics level (mean and standard deviation) and at inferential statistics (Single – sample – test) were used.

Results: The research findings regarding to t-test (Sig<.05) showed that the motivation of the personnel was higher than the average level. On the other hand, Hotelling's t-test findings showed that the mean difference of motivation's points was significant.

Conclusion: The motivation of personnel including motivation to succeed, motivation to power, and motivation to belonging, in the state universities' libraries of Isfahan is in a good condition in personnel's view.

Keywords: McClelland three needs theory, Motivation, University libraries, Isfahan

1. Professor, Information and Knowledge Science, University of Isfahan, Isfahan, Iran shabania@edu.ui.ac.ir
2. MSc., Information and Knowledge Science, Cultural and Art Organization of Isfahan Municipality, Isfahan, Iran nmoradiannejad@yahoo.com
3. MSc., Information and Knowledge Science, Academy of Islamic Sciences and Culture, Qom, Iran saadat.rasul@gmail.com
4. Associate professor, Educational Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran s.rajaiipour@edu.ui.ac.ir

The relationship between personality characteristics and job performance among librarians of shahid Chamran University and medical Science University of Jondishapoor of Ahwaz

Abolfazl Asadnia¹
Peyman Jalilpour²
Vahid Ahmadi³
Mehdi Baryaji⁴

Abstract

Purpose: This study Targets the relationship between personality characteristics and job performance in the Shahid Chamran University and medical Science university of Jondishapoor of Ahwaz librarians.

Methodology: The present study is a survey and descriptive one. To collect data Questionnaires from five major NEO-FFI personality and job performance Factors were used. The participants consisted of all the Shahid Chamran University librarians and medical Science university of Jondishapoor Librarians of Ahwaz in 2015. To analyze the data descriptive statistics such as mean, standard deviation and frequency analysis of t two independent groups, Pearson's correlation and stepwise regression were used.

Findings: Findings revealed that there is a direct relationship between job performance and of conscience ($r=0/58$, $P=0/01$) and job performance, and extroversion ($r=0/24$, $P=0/05$). The results of t-test showed that there is no significant difference between these two universities librarians' job performance. Also, based on regression analysis, moral and psychological Neuroticism variables were strong for casters of job performance that explained 40 percent of variance of it.

Conclusion: Personality characteristics are strong variables in predicting job performance, this means that libraries have a good personality traits are expected to have better job performance.

Keywords: personality characteristics, job performance, librarians, shahid Chamran University of Ahwaz, medical Science University of Jondishapoor of Ahwaz.

1. Phd Student of Knowledge and Information Science Isfahan University,

2. M.A. of Knowledge and Information Science Shahid Chamran University of Ahvaz,

3. M.A. of Clinical Psychology Shahid Chamran University of Ahvaz,

4. M.A. of Industrial & Organizational Psychology Shahid Chamran University of Ahvaz,

Abolfazlasadnia@yahoo.com

Peyman.Jalilpour@gmail.com

v_ahmadi20@yahoo.com

mehdi_baryaji@yahoo.com

